ಶ್ರೀಮದಾನನ್ದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಃ

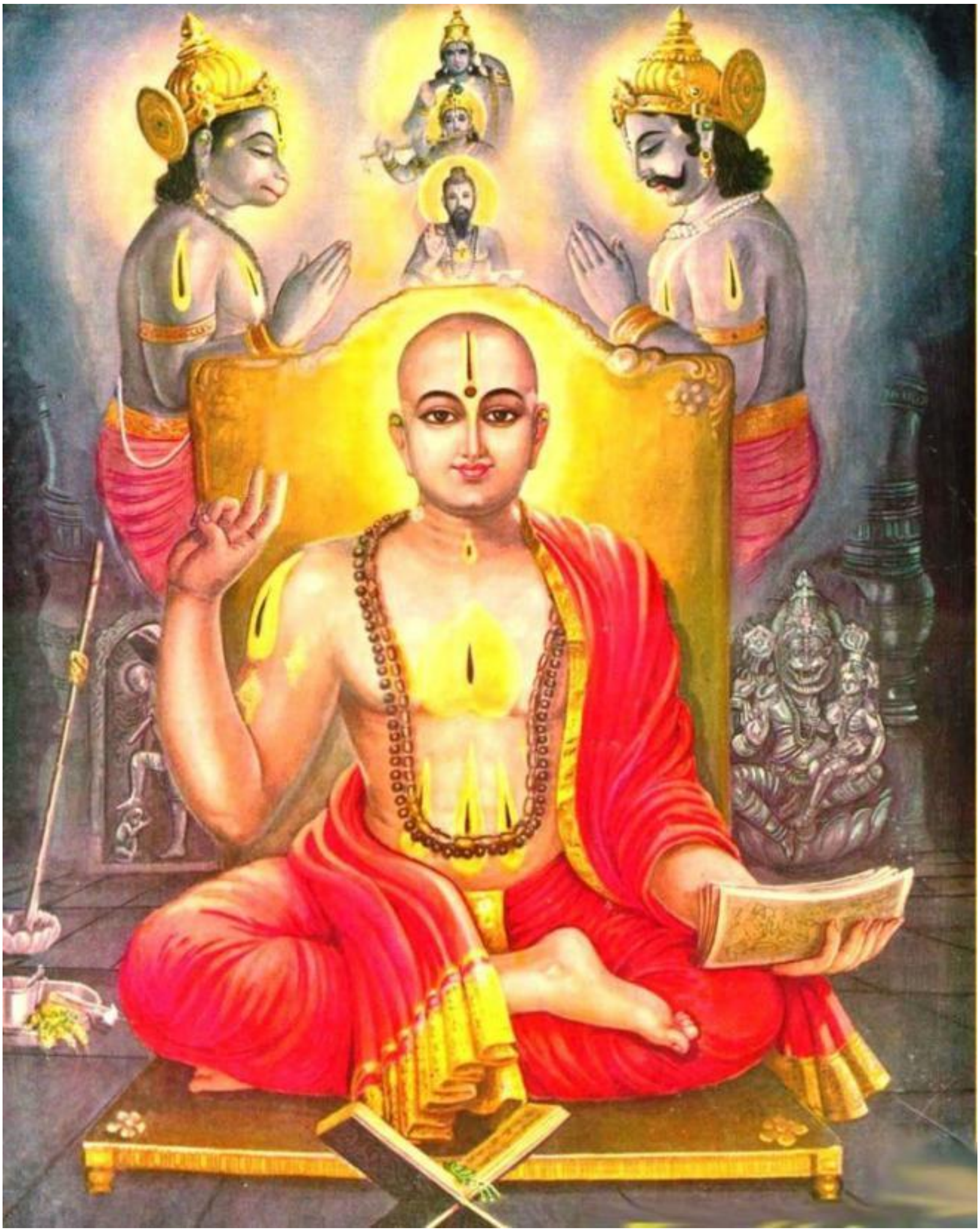

Tracking:

Sr	Date	Remarks	By
1	12-06-2013	**Typing started on**	**H K Srinivasa Rao**
2	10-07-2013	**Typing Ended on**	**H K Srinivasa Rao**
3	25-08-2013	**First Proof Reading**	**H K Srinivasa Rao & M S Venugopal**
4	25-08-2013	**Published**	**H K Srinivasa Rao**

॥ ಶ್ರೀ ಹಯವದನ ರಂಗವಿಠ್ಠಲ ಗೋಪೀನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ ॥

Blessed by Lord and with His divine grace, we are pleased to publish this Magnanimous Work of sri Acharya Madhwa. It is a humble effort to make available this Great work to sadhakas who are interested in the noble path of propagating Acharya Madhwa's Philosophy.

With great humility, we solicit the readers to bring to our notice any inadvertant typographical mistakes that could have crept in, despite great care. We would be pleased to incorporate such corrections in the next versions. Users can contact us, for editable version, to facilitate any value additions.

Contact: H K SRINIVAsA RAO, N0 26, 2ND FLOOR, 15TH CROSS, NEAR VIDHYAPEETA CIRCLE, ASHOKANAGAR, BANGALORE 560050. PH NO. 26615951, 9901971176, 8095551774, Skype Id: SRKARC6070

Email : **Srkarc@gmail.com**

ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು

ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸುಕೃತದ ಫಲವಾಗಿ ಮಧ್ವಮತದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಲು, ಪ್ರೇಮಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ನನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ, ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿದ, ನನ್ನ ಪೂಜ್ಯ ಮಾತಾ ಪಿತೃಗಳಾದ, ದಿವಂಗತರಾದ ಲಲಿತಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಹೆಚ್ ಆರ್ ಅವರ ಸವಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಈ "ಸರ್ವಮೂಲ ಯಜ್ಞ"

''ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ ಪಿತೃದೇವೋ ಭವ ಆಚಾರ್ಯದೇವೋ ಭವ

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಅನುನಾಸಿಕದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಾಗ, ಅದರ ಜ್ಞಾನದ ಗಂಧವೇ ಇಲ್ಲದವರಂತೆ, ಕನ್ನಡಿಗರು ಇದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿರುವುದು ಏಕೋ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಸರಿಯಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಾಗಿ, ಸರಿಯಾದ ಅನುಸ್ವಾರಗಳು ಅವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರಮವಹಿಸಿ, ಸರಿಯಾದ ಅನುನಾಸಿಕ, ಅನುಸ್ವಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಓದುಗರು ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮನ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥ ಋಣ: ವಾದಿರಾಜರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರಾದ ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ರುಕ್ಮಿಣೀಶ ವಿಜಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತ

॥ ಶ್ರೀ ಹಯವದನ ರಂಗವಿಠ್ಠಲ ಗೋಪೀನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ॥ 2

श्री रुक्मिणीशविजय 4

प्रथमः सर्गः 4

द्वितीयः सर्गः 13

तृतीयः सर्गः 23

चतुर्थः सर्गः 32

पञ्चमः सर्गः 43

षष्ठः सर्गः 53

सप्तमः सर्गः 63

अष्टमः सर्गः 75

नवमः सर्गः 84

दशमः सर्गः 96

एकादशः सर्गः 109

द्वादशः सर्गः 121

त्रयोदशः सर्गः 131

चतुर्दशः सर्गः 142

पञ्चदशः सर्गः 153

षोडशः सर्गः 163

सप्तदशः सर्गः 172

अष्टादशः सर्गः 182

एकोनविंशः सर्गः 191

श्री रुक्मिणीशविजय

प्रथमः सर्गः

श्रीवेदान्तमहाचलं हि परितः संयोज्य सूत्राहिपम्
सद्वातागमपोषितात्महृदयं तत्पूर्वपक्षासुरैः ।
सिद्धान्तोक्तिसुरेश्वरैश्च मथितो यः कृष्णदुग्धाम्बुधिः
स्वीयानाममृतं प्रयच्छति स मां पायाद्गुणोद्यन्मणिः ॥ 1 ॥

सच्छास्त्रोदितवर्त्मना पदमिदं ध्यायन्मदङ्काङ्कितो
मन्मन्त्रं जप शास्त्रसम्पदमथो दास्यामि भाग्यैः सह ।
तत्तत्त्वान्यपि बोधयामि तदनु प्राप्यो मदङ्घ्रिर्भवे-
दित्याघोषयतीव यः करचयैस्तं वाजिवक्त्रं भजे ॥ 2 ॥

श्रये हयमुखं श्राव्यकाव्यमार्गसमाप्तये ।
सरागयोगिपूगोक्तस्तोत्रतोत्रवशं महः ॥ 3 ॥

सिञ्जन्नूपुरशोभिपादकमलां मन्दस्मितोद्यन्मुखीम्
कञ्जाक्षीं कुचभारभीरुविलसन्मध्यां क्वणत्कङ्कणाम् ।
शम्ब्वाद्यैः परिसेवितां सुवसनां जाम्बूनदालङ्कृतां
अम्बां तां प्रणतोस्मि कृष्णरमणीं लम्बालकां रुक्मिणीम्॥ 4 ॥

सत्सङ्गमानससरोवरमध्यवर्ती
कृष्णाङ्घ्रिचारुकमलार्पित चित्त वृत्तिः।
शास्त्रातिमञ्जुपदरञ्जितरम्यसंस-
दास्माकहृत्सरसिजेऽस्तु स मध्वहंसः ॥ 5॥

ताटङ्कद्वयशोभिकर्णयुगलं भ्राजद्दयावीक्षणं
पूर्णेन्दुद्युति विद्रुमाधररुचा व्यामिश्रमन्दस्मितम् ।
ईषत्कुञ्चितकुन्तलं सतिलकं नासोल्लसन्मौक्तिकं
भूयात्कूर्मसदृक्षगण्डयुगलं वाणीमुखं श्रेयसे ॥ 5 ॥

श्रीनाथकीर्त्यम्बुजसेव्यगन्धं प्राणः स सङ्गृह्य विहर्तुमीष्टे ।
सोऽहं तदीयागमविस्तृतं तद्वाणीमुखं वासयितुं वृणोमि॥ 7 ॥

हयास्यनासापुटजातवातविघातधूताघपलालजातः ।
मुनीशवागीशसुत सुरम्यां हरेः कथां शंसति वादिराजः॥ 8 ॥

अपण्डितेनापि मयार्जितेयं मुकुन्दलीला कविकण्ठमाला ।
अकौशलेन ग्रथितेति जातिप्रसूनमालां किमु सन्त्यजन्ति ॥ 9 ॥

अपि प्रमादागतदोषलेशामिमां कवित्वश्रियमाद्रियध्वम् ।
बुधा विदग्धैः किमुपेक्षणीया पयोब्धिजा चञ्चलताख्यदोषात्॥

असङ्ख्यपापाचलकोटिभाजां दितेः सुतानां वशमागतेयम् ।
असह्यभारार्दितसर्वगात्री जगाम धात्री शरणं विरिञ्चम् ॥11॥

मुकुन्दविद्वेषिभराभिनुन्ना बभूव सा क्षान्तियुताऽपि खिन्ना ।
तथा हि लोके पतिनिन्दकेभ्यः पतिव्रतानामपरः क्व भारः ॥ 12 ॥

निशम्य गोब्राह्मणमुख्यबन्धुं ध्रुवं मुकुन्दं शरणं व्रजन्ती ।
बभूव गोरूपधरा धरा सा तमार्तभारापहरं च दीना॥13॥

विरिञ्चवैरिञ्चिमुखामरेशाः स्वपारतन्त्र्यं भुवि दर्शयन्तः ।
हरिं धराकार्यकृते गृणन्तः पुरान्निरीयुर्हृदि तं स्मरन्तः॥14 ॥

सुरावली सा श्रुतिवर्ण्यवेषा नभस्थले नष्टतमिस्रजाले ।
ययौ यतीन्द्रैरपि यत्नगम्यां पयोब्धिवेलां तदूर्मिमालाम्॥15॥

ततोऽब्जभूः क्षीरपयोधि तीरे समाधिमास्थाय सुसंयताक्षः।
स्थिरासनः प्राणगणान्नियम्य प्रचक्रमे प्राञ्जलिरात्मदीक्षाम् ॥16 ॥

यदा स पद्मासनसंस्थितोऽलं जजाप विद्यामितरैरवेद्याम् ।
तदा प्रभृत्येव जगत्सु नूनं बभूव पद्मासनशब्दितोऽसौ ॥ 17 ॥

तदा तदन्यान्यपहाय हेयान्यरक्तचित्तः स विरिञ्चिपुत्रः ।
स्तुवन् गिरीशोऽपि गिरा मुरारिमनङ्गजिद्दिग्वसनो बभूव ॥ 18 ॥

तदैव शेषोऽजनि वायुभक्षः सहस्रनेत्रोऽपि तदैव नूनं ।
शतक्रतुः स्तुपिविदूरभावा बभूवुरस्वप्नपदाश्च देवाः ॥ 19 ॥

रसा पिपासोग्रभराशनाया विषह्य विष्णुं मनसाऽचलेन ।
तदाऽनुधावन्त्यचलेति सर्वं सहेति नूनं जगदेजगत्याम् ॥ 20 ॥

सहस्रकार्येषु भवान् समर्थः सहस्रनेत्राननपाणिपादः ।
इतीव विज्ञापयितुं विरिञ्चः स्तुतिं स पुंसूक्तगतां ततान ॥ 21 ॥

तच्चित्तेऽङ्कुरितः सुभक्तिलतया श्लिष्टः प्रमोदाश्रुभिः
सिक्तः सत्पुलकालिमूलविततः कायप्रभापल्लवः ।
ईषन्मीलितनेत्रकुड्मलयुतः शाखासहस्रोर्जितः
प्राप्तः श्रीरमणद्विजेन फलितस्तद्ध्यानकल्पद्रुमः ॥ 22 ॥

ततः प्रसन्नः करुणाम्बुराशिः सुरान् समाश्वास्य विरिञ्चपूर्वान् ।
धरां गतक्लेशभरां विधाय स्वकीयमायां हरिरित्यवोचत् ॥ 23 ॥

देवेषु धाता प्रभुरस्य लक्ष्मीः तस्याः प्रभुः सोऽहमितीव शंसन्
आज्ञामजस्यैव ददावदृश्यो विज्ञेयमूर्तिः स्फुटमिन्दिरायाः ॥ 24 ॥

त्वमेत्य देवक्युदरस्थगर्भं निधेहि रोहिण्युदरे स्वशक्त्या ।
इतीरिता तं रमणं रमा सा प्रदक्षिणीकृत्य तथाऽकरोत्तत् ॥ 25 ॥

आज्ञापयामास पुरा स शेषं जज्ञे स रोहिण्युदरोदयाद्रेः।
सम्प्रेषयन्ति स्म नरैर्नरेन्द्राः शय्यां स्वकीयां पुरतःप्रयाणे ॥ 26 ॥

केशात्मना सन्निहितः स तस्मिन् श्रीशोऽग्रजत्वं स्वयमेव नूनं।
धत्ते विधत्ते बलभद्रमातुर्नित्यं स्वमातृत्वसुखं सुखात्मा॥27॥

बलात्प्रगृह्य स्वकपाटपालौ निशाचरौ भूतलमेत्य दृप्तौ ।
नृतस्करौ तौ विनिहत्य विष्णुर्निजौ निनीषन्निव गां गतोऽभूत् ॥ 28 ॥

न गर्भवासो मम निर्मलस्येत्यदो बुधान् बोधयितुं हृदेव ।
फणीश्वरं गर्भगतं विधाय पुनः स्वयं सन्निहितो बभूव ॥ 29 ॥

गर्भेऽप्यदभ्रात्म सुखैकमूर्तिमभ्येत्य पद्मासनमुख्यदेवाः ।
गीर्भिर्भवद्गर्भनिवासजार्तिनिर्भङ्गसिद्ध्यर्थमिवास्तुवंस्तम् ॥ 30 ॥

अथो जयन्त्यामुदभून्निशीथे शशीव देवक्युदरोदयाद्रेः ।
दिगष्टके रात्रिचरान् जिगीषो स्तिथिर्निशा सा च गुणोचितैव॥ 31॥

प्रथां यशोदासुत इत्युदारां करिष्यमाणो जननीमिवान्याम् ।
सदेवकीगर्भभवोऽनुगृह्णन् ततान रोहिण्युदयप्रसिद्धिम् ॥ 32 ॥

यदा हरिः प्रादुरभूत्कलाभिः तदा समायव्ययवांश्च चन्द्रः ।
प्रियाप्रियाप्त्येव निजान्वयोत्थमुकुन्दवक्त्रेन्दुकलावलोकात् ॥ 33 ॥

तदैव गन्धर्वगणा जगुस्तं तिलोत्तमाद्या ननृतुस्तदैव ।
स्वगीतनाट्येन विजेष्यमाणं तमात्मसात्कर्तुमिवाशु बाल्ये ॥ 34 ॥

दिशो यशोभिः परिपूरयिष्यत्युदग्रचेष्टः स इति प्रहृष्टाः ।
रसा प्रसन्ना किल रञ्जितां मां करिष्यति स्वाङ्घ्रितलश्रियेति ॥ 35 ॥

तदैव देवा ववृषुः प्रसूनैः हृदि स्मरन्तो वचसा स्तुवन्तः ।
नगेन्द्रमैन्द्रं भुवि नेष्यतोऽस्य मनः समुद्बोधयितुं पुरेव ॥ 36 ॥

पुत्रत्वादिह वासुदेवपदवी यद्यस्य शौरेस्तदा
नः पुत्रत्वकृताऽस्तु सेति वसवो देवाश्च हृष्टा ध्रुवम् ।
यद्यस्यानकदुन्दुभीष्टशिशुता सोऽस्माकमेवं शिशुः
तर्हीत्यानकदुन्दुभिध्वनिरभूद्व्योम्नि स्वयम्भूदये ॥ 37 ॥

शरीरकान्त्या जलदः स्वजैत्रं निरीक्ष्य कृष्णं जलराशितीरे ।
जगर्ज शक्त्यारहितस्य पुंसो जलान्तिकेष्वेव हि गर्जितानि ॥ 38 ॥

सरः प्रसन्नं निशि सारसौघैः स कामिनीभिः सह सम्प्रविश्य ।
करिष्यतीशो मुखपद्मपुञ्जैरलङ्कृतं मामिति शंसतीव ॥ 39 ॥

नभः प्रसन्नोडुगणं तदासी द्विभुत्वधर्मेण तमद्वितीयम् ।
विलोक्य बालं भुवि ताराहार विभूषित स्वाङ्गमिव प्रहर्षात् ॥ 40॥

शिशुं वशीकर्तुमयं हि काल इतीव बुध्या तुतुषुः स्मवृद्धाः ।
उपेक्षयिष्यन्ति न चेत्कृतार्था इति स्वयं प्राज्वलदग्निरेषाम् ॥ 41 ॥

प्रसूनवृन्दानि विकम्पयंस्तद्गृहं स्पृशन् सारसवारिसङ्गः ।
ववौ मरुन्मामसुराद्वियुक्तं करिष्यतीत्यञ्चनधीरिवास्य ॥ 42 ॥

जाते हरौ स्वर्पित पुष्पवर्षैर्गीर्भिः स्तुवद्भिः सुरसिद्ध सङ्घैः ।
दूरे विधूता इव विघ्नभीत्या मेघा दिगन्तं ययुरम्बरान्तात् ॥ 43 ॥

अजन्मनस्तस्य हि जन्मकाले चराचरं तुष्टमभूत्किलेदम् ।
तथा हि तुष्टिर्भुवि कस्य न स्याददृष्टपूर्वस्य निरीक्षणेन ॥ 44 ॥

शरीरिणां स्थावर जङ्गमानां निरीक्षणेनैव विमोक्षदोऽहम् ।
इतीव विज्ञापयितुं स दृष्टो जहार पित्रोर्निगडस्यबन्धम् ॥ 45 ॥

एतत्पितृत्वप्रथया भयंस्यात् पापादितीड्यं पितरौ गुणाढ्यम् ।
ज्ञानात्मकस्त्वं प्रकृतेर्विदूर स्तावस्तुतां तात इतीशमस्य ॥ 46 ॥

य एष पुत्संज्ञित नारकस्थान् जनान् स्वनाम स्मरणेन पाति ।
स दृष्टिगः सन्वसुदेव पत्न्याः कथं न पुत्रः शतपत्रनेत्रः ॥ 47 ॥

यदीयरूपं प्रकटीकरोति पिता स तस्येति हि वेदवादः ।
तथा विधस्यानकदुन्दुभेस्तत्पितृत्वमप्यस्तु न तेन हानिः ॥ 48 ॥

एतेनैव पुरात्मनाहमभवं त्वद्दृष्टिमार्गोऽधुना
तेनैवासमितीरयन् जनिमसौ मेने न सूनुः स्वकाम् ।
माता तं किल मानयन्त्यभिनवं विश्वं यदित्यादिना
प्राज्ञोऽसौ विनतः पिता च विदितोऽसीत्यादिभिस्तं गृणन् ॥ 49 ॥

जानाति माता परमात्मजातं नूनं पिताऽपि क्वचिदेव लोके ।
ताभ्यामनङ्गीकृत कृष्णजन्म को वा पुमान् साधयितुं समर्थः ॥ 50 ॥

स्तुतिं स्वपित्रोरवधार्य योऽसौ बभूव पश्चाच्छिशुवेषधारी ।
असूत तं का नु तदा मृगाक्षी पुरा पुराणाकृतिमप्रमेयम् ॥ 51 ॥

यदीह जातो वसुदेववीर्यात् तदा कुतस्तस्य विभूषणानि ।
वराम्बरं कौस्तुभरत्नमुद्यत्सुदर्शनं शङ्खगदादिजातम् ॥ 52 ॥

अहो पिशाचा अपि देहिदेहे गतागतं शक्तियुता लभन्ते ।
अनन्तशक्तेः परमस्य न स्यात्कुतो बहिर्निर्गम एव तर्हि ॥ 53 ॥

यदा नृसिंहाकृतिराविरासीत् पदाहतस्तम्भवराद्धि पूर्वम् ।
तदानु का स्त्री सुषुवे मुकुन्दं स कस्य वीर्यादजनिष्ट कायः ॥ 54 ॥

तथैव माया हरिणोपदिष्टा बभूव नन्दस्य कलत्ररत्ने ।
हरिस्तुगित्यादि विमोहराशेर्भविष्यतोऽस्या इवमूलभूता॥55॥

यदि स्म धीमान् वसुदेवगेहे वासो ममस्यादिह तर्हि कंसः।

सुहृद्वध क्लेशविधूर एव यमातिथिः स्यादगमद्व्रजं ततः ॥ 56 ॥

न कंसभीत्याऽभिययौ व्रजं स स्वसंश्रितानामभयस्य कर्ता ।

स्ववल्लभां नन्दकलत्र जातां मनोरमां वीक्षितुमेव सोऽगात् ॥ 57॥

कपाटमुद्घाट्य गृहाणि वर्त्म ददुःकिलास्मै मम बुद्धिरित्थम् ।

वनस्पतीशो बहिरभ्रसंस्थ स्तदीक्षणार्थी स्वयमुद्बिभेद ॥ 58 ॥

करे निधायाद्भुत बालमेन मभूद्बहिर्निःसरतोऽस्य शौरेः ।

न तद्गृहद्वारगणोऽन्तरायः करस्थदेवस्य कुतोऽन्तरायः ॥ 59 ॥

अगण्य गोगोकुलगोपनाश मभीप्सता स्वेन करिष्यमाणम् ।

अघं हि पूर्वं परिहर्तुमीषद्ववर्ष तस्मिन् जलदोऽधिमार्गम् ॥ 60 ॥

यदेष देवेशितुरग्रजत्वं बभार रोहिण्युदयाद्रि चन्द्रः ।

अघस्य तस्य प्रशमेच्छयेव पथि व्रजन्तं फणिपः सिषेवे ॥ 61 ॥

विरिञ्चि वैरिञ्चि मुखामरालिः प्रबोधयन्तीव तदा ननाम ।

पुराणपुंसः पुरुषोत्तमस्य नमस्कृतिं लोकविडम्बनस्य ॥ 62 ॥

पुरा स्वभर्तुः प्रतिबन्धकर्तुः विशोषणं बन्धनमर्ककन्या ।

विचिन्त्य भीतेव ददौ मुरारेः प्रवाहमारात् परिहृत्य मार्गम् ॥ 63 ॥

भव प्रवाहोऽपि तवैव मेवे त्युदीरयन्तीव यमस्वसा सा ।

करस्थकृष्णाय दिदेश दूरे प्रवाहमाधाय पदार्हपद्याम्॥64॥

विभूषणेषु प्रतिबिम्बिताहिः प्रहृष्ट पाणिद्वयरोमपत्रः ।

स कृष्णवाहो विनताङ्गजातः पिता गरुत्मानिव वेगतोऽगात् ॥ 65 ॥

गर्जद्वार्वहदुन्दुभिः परिपठद्गन्धर्वबन्दिध्वनिः

हस्ताब्जे ध्वजचिह्निते स निवसन् सत्पुष्पकश्रीमुषि।

स्वर्मुक्तामलमाल्यचामरगणच्छत्रायिताहीश्वरः

शक्राद्यैः परिवारितः पथियथौ राजाधिराजप्रभः ॥ 66 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघविध्वंसिनि

प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रविमलश्लाघ्यार्थ सन्दायिनि ।

सन्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिरोजोदिते

सन्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गोऽयमाद्योमुदाम्॥67॥

द्वितीयः सर्गः

ततो यशोदां स्वकुलस्य पुण्य लसद्यशोदांहि करिष्यमाणः ।

स गोकुलं गोकुलगोपपुञ्ज विभूषितं प्राविशदब्जनेत्रः ॥ 1 ॥

विकीर्ण पुष्पाम्बुदलम्बिचन्द्र महः पताका नववारिसिक्ता ।

फणीन्द्रकण्ठोदर रत्नकान्ति विचित्रिता सा गृहवीथिकाऽसीत् ॥ 2 ॥

फणावलीतोरणभाग्विमान वितानयुक्तोरगराजमौलेः ।
पतत्पयोबिन्दुसिताक्षता सा स्थली निशीथेऽपि विभूषितेव ॥ 3 ॥

विमुक्तवर्गाधिपतिं पतिं श्रीः शिशुं समालोक्य सुलज्जितेव ।
इयेष दोषान्तर एव गन्तुं स्वयं गृहीतार्भकरम्यरूपा॥ 4 ॥

हरेः प्रिया तद्भगिनीत्वमद्य समीयुषी तत्र न सा स्थिरासीत् ।
मनोज्ञमूर्त्यन्तरतस्तदीय विशालवक्षस्थलमेत्य तृप्ता ॥ 5 ॥

मुकुन्दसेवार्हफलं स्म तावद्वहन्निवाथानकदुन्दुभिस्ताम् ।
शिशुस्वरूपां कमलां स्वहस्ते स बिभ्रदभ्यागमदात्मवासम्॥ 6 ॥

सुतं यशोदाशयने निधाय विरिञ्चिपूर्वामर मुख्यतातम् ।
विवेश कंसस्य गृहं स शौरिः प्रगृह्य तन्मृत्युमिवाम्बिकां ताम् ॥ 7 ॥

प्रभातकाले खळमभ्रगा सा प्रबोध्य बन्धात्पितरौ वियोज्य ।
हरेर्वियोगोदित चित्तचिन्तां बिभेद मातुःशयनीयसंस्था॥8॥

स्नात्वा पूर्वपयोनिधावचलसत्पीठाधिरूढः करैः
पद्मानि प्रतिगृह्य सान्द्रतिमिराण्युन्मील्य रागावृतः ।
सिञ्जत्पक्षिगणान्निशम्य परमं कृष्णावतारं रविः
तत्पूजार्थमिवोदितो व्यजगृहद्द्वारेषुतान् प्राहिणोत्॥9 ॥

सुमेरु संस्थैरमरैरुपायात् समुद्धृतं विष्णुपदार्चनाय ।

समुद्रवापीस्थ सहस्र पत्रमिवोदितो भाति सहस्ररश्मिः ॥ 10 ॥

दिवि द्युरत्नेऽभ्युदितेम्बुजानि भुवि प्रसेदुर्भवनोदयानि ।

इह प्रजाते यदुवंशरत्ने सुराननाब्जानि च नाकिलोके ॥ 11 ॥

तरुव्रजेपक्षिगणाश्चरन्तो जगुर्निरीक्ष्योदयमुष्णरश्मेः ।

व्रजे च दुष्टोष्णलसन्मरीचेः समागता मागधबन्दिसूताः ॥ 12॥

तदास्ववंश्यैः सह राजहंस्यो जनैर्व्यदृश्यन्त शनैश्चरन्त्यः ।

बृहन्नितम्बस्तनभारभीरुतनुस्फुरन्मध्ययुताश्च गोप्यः ॥ 13 ॥

कृष्णं स्वकान्त मधुनैव वशं विधातु

मुत्कान्विता इव मनोहर कोमलाङ्ग्यः ।

व्यालोलहारसरकुण्डल कुन्तलोद्यत्

चैलान्तनूपुररुचः पथि ता विरेजुः ॥ 14 ॥

सहस्रशो गोगण मुष्णदीप्तिः समर्पयामास पदे मुरारेः ।

सुवर्णभासंवलितांश्च नन्दः स्वगोगणान्विप्रकुलाय दत्तान्॥ 15 ॥

सनन्दगोपः प्रददौ द्विजेभ्यो बहूनि गोरूपधनानि विष्णोः ।

तटीषु गोभिः सहसञ्चरिष्णोः सहस्रशास्ता इव साधयिष्यन् ॥ 16 ॥

विप्रर्षिदेवपितृबन्दिसुहृज्जनेभ्यो
वित्तान्यदात्किल सुतुष्टमनाः स नन्दः ।
इत्थं मतिर्मम विभोः पितृतां स्वसंस्था
मुद्वीक्ष्य तान् प्रहसतोऽभिमुखीचिकीर्षुः ॥ 17 ॥

ध्वजप्रभैरूर्ध्वमुखैर्मयूखैः अधोमुखैस्तोरणसम्मितैश्च ।
विभूषिता द्यौर्व्रजभूश्च चित्रध्वजैः स्फुरत्तोरणसञ्चयैश्च ॥ 18 ॥

लसत्पताकध्वजकुम्भतोरणैर्विभासितानि व्रजमन्दिराणि ते ।
प्रवेक्ष्यतीमानि स बाललीलया विभूषितानीव वितेनुरञ्जसा ॥ 19 ॥

स पालयिष्यन् सदयावलोकैरिमान् कृतार्थान् रचयिष्यतीति ।
हृदेव वत्सव्रजगोवृषादीनलं प्रचक्रुः सहरिद्रतैलैः ॥ 20 ॥

इत्थं त्वमत्र शिशुभावमुपेत्य साकमस्माभिरीश विहरेति वदन्निवास्मै ।
दध्ना घृतेन पयसा नवनीतजातैः स्निग्धस्तदैत्य विजहारकुमारवर्गः ॥21॥

विधौ प्रशान्तेऽभ्युदिते जनोऽयमभुङ्क्त भोगान् पुनरुष्णभानौ ।
करोति धर्मांश्चकितस्तथा तद् बिभेति सर्वः पुरुषान्न शान्तात् ॥ 22 ॥

नभः स्पृशन्मुखदीप्तिवृन्दैरसौ क्रमेणोर्ध्वमियाय भास्वान् ।
तथाहि तद्विष्णुपदानुषक्तकरः कथं नोर्ध्वमुपैति लोकः ॥ 23 ॥

सोमान्वये जातमिनो निरीक्ष्य रामानुजं मन्युमिवादधानः ।

रागं परित्यज्य बभूव तीक्ष्णः श्रेयोऽनुजस्यापि न वै सहन्ते ॥ 24 ॥

म्लानं विधत्ते न सुखं जनानां छायाश्रितानामपि तिग्मशोचिः ।

क्रूरोऽपि मर्त्यः स्वकलत्रसान्द्रसम्बन्धभाजां न हि तापदायी ॥ 25 ॥

यतो हि गुरोपधरां धरित्रीं स पालयिष्यन् हरिराविरासीत् ।

सहानुकूलैरमरैः स्वकीयैः ततः स गोपालक वंशजोऽभूत् ॥ 26 ॥

आजन्मनस्तस्यहि जातकर्म विधाय विप्रा विदधुर्विधिज्ञाः ।

मधोः कुलेऽजातमपि स्वमन्त्रमधुश्रिया माधवमादिदेवम् ॥ 27 ॥

ततः स कृष्णः कृतजातकर्मा प्रचक्रमेऽम्बांस्तनपानकर्म ।

स्ववीक्षणेनैव मुहुः सृतं तत्पयो मुधा स्यादितिचिन्तयैव॥28॥

पुरा जनन्याः स्तनपानजातसुखानभिज्ञोऽजनिरेष कृष्णः ।

पपौ स्तनक्षीरमतृप्तकल्पः प्रियेषु नूत्नेषु हि कस्य तृप्तिः ॥ 29 ॥

बहूनि पुण्यानि स नन्दपत्न्याः हृदि स्थिरीकर्तुमुरोजदुग्धम् ।

पपौ प्रदेशार्थितयेव शौरिः न चेत् सुतृप्तस्य कुतस्तदिच्छा ॥ 30 ॥

विभुर्यशोदाङ्कगतोऽपिबत्स स्तनं प्रगृह्यान्यमुरोज दुग्धम्।

दृशाऽमृतं दानफलं तदैव दिशन्निवाम्बाननमीक्षमाणः॥ 31 ॥

पूर्णस्यापूर्णतां मत्वा गोपी गोपीनमन्दिरा ।
क्षीरस्यतीति क्षणशः क्षीरं पाययति प्रभुम् ॥ 32 ॥

ततः कदाचित्पथि पूतनाख्या स्वमायया रूपमवाप्य रम्यम् ।
तमङ्कमारोप्य विषानुषक्तकुचं मुदाऽपाययदम्बुजाक्षम् ॥ 33 ॥

परिस्पुरन्नूपुर कङ्कणोज्वला लसन्नितम्बार्पितरत्नमेखला ।
दृगन्तसंस्तम्भितमानि मण्डला तदोर्वशीवास्ति विलोलकुण्डला ॥ 34 ॥

स पूतनोच्चस्तनकुम्भचुम्बिमुखारविन्दो हरिराबभासे ।
विषं बहिष्ठं प्रमदान्तरङ्गे सुपूरयंस्तन्मुखवर्त्मनेव ॥ 35 ॥

रमाधरोष्ठा मृतपानजातमहानुभावेन न पूतनायाः ।
उरोजसञ्जार्तिकरो गरोऽसौ बभूव बालस्य बलानुजस्य ॥ 36 ॥

मरिष्यतो भोजपतेर्न जन्म तमःश्रमार्हस्य भविष्यतीह ।
इतीव धात्रीमवधीत् स तस्य व्रतीन्द्रवृन्दार्चितपादपीठः ॥ 37 ॥

व्रजस्थबालग्रहपीडिता सा विषप्रदानस्य फलं प्रपेदे ।
तथा हि कृत्या महति प्रयुक्ता स्वकीय मृत्युत्वमुपैति पृथ्व्याम् ॥ 38 ॥

अपि प्रदत्ते गरले शिशुं तमभीतमालोक्य भुजङ्गसङ्घान् ।
विभीषयन्ती समगादधः सा न चेद्विपर्यस्तमृतिः कथं स्यात् ॥ 39 ॥

उत्तुङ्गहस्तचरणायतशैलश्रृङ्गां
विस्तारितानन विनिर्गत दीर्घदंष्ट्राम् ।
शुष्यत्तटाक सदृशोदर घोररूपां
तर्केऽतिकर्कशरवोज्वलताटकां ताम् ॥ 40 ॥

मुकुन्दविद्वेषविषानुषङ्गाद् वियोजिताङ्गी किल पूतनैका ।
पपात धन्या ललनाग्रगण्या जगाम चान्याऽमरलोकलोकम् ॥ 41 ॥

यदि प्रभुर्विद्विषतोऽपि शौरिः प्रसादकृत् तर्हि कुतः सुरारीन्।
विजित्यभक्ताय तदीयभाग्यं प्रयच्छति स्वैरमिहावतीर्य ॥ 42 ॥

द्विषां हरिर्यच्छति यर्हि मोक्षं न तर्हि कस्मादपवर्गमार्गः ।
अरिष्टवातासुरवत्सकेशिविनाशकाले विवृतः शुकेन ॥ 43 ॥

पतन्त्यधोऽनादृत कृष्णपादा न चेद्यमस्यालयमेष्यसि त्वम् ।
स नैर्-ऋतं धाम जगाम दैत्यः इतीरिता दुर्गतिरेव तेषाम् ॥ 44 ॥

विद्वेषमूल स्मरणेन तुष्टिरित्यप्यवद्यं न जहाति पक्षः ।
हिंसार्थमालिङ्गयतस्तरक्षो किं चेष्टया तुष्यति कामधेनुः ॥ 45 ॥

न चेद्गवां विप्रशिखामणीनां हतिश्च पुण्याय भवेद्धि मूढाः ।
तदङ्गसंस्पर्शन दर्शनाद्यैस्तदीय नामग्रहणादिभिर्वा ॥ 46॥

दोषं दुरन्तं क्वच वर्णयद्भिः द्वेषं हरेः क्वापि तमोनिदानम् ।

ईशाप्तिविघ्नं क्वच निर्णयद्भिरेतत्मतं विप्रतिषिद्धमार्य्यैः ॥ 47 ॥

अद्वैतिनस्तार्किकमानिनो वा राद्धान्त मध्ये परवादिनां वा ।

ज्ञानं विना यन्न हि बन्धमोक्षस्तेनेदमात्मीय वचोविरुद्धम् ॥ 48 ॥

ज्ञानान्यमार्गप्रतिषेधकर्त्र्या श्रुत्या च निर्णायक सूत्रकर्त्रा ।

किमेश मार्गः सुलभो न दृष्टः किं वा तपस्याव्रतकर्शिताङ्गैः॥ 49 ॥

अवैष्णवानां यतनैर्न मोक्षः पतन्त्यधस्तामसवृत्तयस्ते ।

एतत्समानार्थक भारतोक्ति व्रातामतं तन्न मतं शुकस्य ॥ 50॥

निन्दां मुकुन्दस्य सकृन्निशम्य मन्दः पतेत्किं पुनरच्युतं तम् ।

निन्दन्निति ह्यालपतः शुकस्य किं द्वेषतो मुक्तिरिति स्म हृद्यम् ॥ 51 ॥

आपोऽब्रुवन्निति सनातन वेदवाक्यात्

किं वक्तृता जडजलस्य तथा शुकोक्तौ।

कंसादिमोक्षवचनान्यपि युक्तियुक्त

मानान्तरोदित मनोमधुरार्थभाञ्जि ॥ 52 ॥

यथा ग्रहाविष्टकलेवरे द्वौ कृताभिमानाविह चेतनौ स्तः ।

तथैव कंसादि शरीरसंस्थौ शुभाशुभौ द्वौ सुखदुःखभाजौ ॥ 53 ॥

द्विषन्तमेकं दितिजं विहाय हरिप्रियस्यासुरता कथं स्यात् ।
कचिद्विषन्तोऽपि किमर्जुनेन्द्रपुरोगमा दैत्यतया निरुक्ताः ॥ 54 ॥

न चोग्रशापादसुरत्रमेषां विहाय दुष्टं कमपि स्वनिष्टम् ।
यतोऽभिशप्तेऽपि नृपे तदेतदभूत्पुरा किङ्करदैत्ययोगात् ॥ 55 ॥

तवैव चैद्ये जयनामकः सन् तथान्यास्मन् विजयाभिधानः ।
निरन्तरद्वेषफलस्य मूलं बलेन रक्षोऽपि च तर्हि सिध्येत् ॥ 56 ॥

यदीह चैद्ये दितिजो न वैरान्न तर्हि मोक्षः परिचर्ययैव ।
यदा तु सेवाविधुरोऽपरोऽस्ति तदा बलत्सिध्यति जीवयुग्मम् ॥ 57 ॥

विद्वेषिजीवकृतसङ्गमपि स्वभक्तं
कृष्णो व्यमोचयदहो करुणाम्बुराशिः ।
किन्नाम तद्रहित भक्तजानानिति स्म
कैमुत्यमूहयत सत्यवतीसुतोक्त्या ॥ 58 ॥

द्वेषाभिवृद्धिं द्विषतां विधातुं व्यासश्च न स्पष्टमिदं प्रमेयम् ।
ऊचे न चेद्भक्त जनैरगम्यं पापैरसाध्यं तम आप्नुयात्कः ॥ 59 ॥

अनन्दतीर्थमतमुज्झितदोषजातं स्वानन्ददायि शिथिलीकृतमत्तमायि ।
मानौघशोभि मम दुर्जनपुञ्जतोऽभीर्येनेदृशी मतिरभूत्कवितोल्ल सद्भूः ॥ 60 ॥

ततः शुभौत्थानिककर्म कर्तुमियेष नन्दः पुरुषोत्तमस्य ।
गृहाद्बहिर्दैत्य चमूं जिघांसुरमंस्त तत्स्वचरणानुरूपम् ॥ 61 ॥

निजं समाहूय स बन्धुवर्गं पिता सुतं श्रीपतिमभ्यषिञ्चत् ।
तथः प्रभृत्युद्धत दैत्यवर्गविघातदीक्षामिव तस्य बध्नन् ॥ 62 ॥

यदा सुहृत्सञ्चयमञ्चयन्ती सुतुं न सस्मार मुदा यशोदा ।
तदैव मायी शकटासुरस्तं निहन्तुकामोऽभि ससार शूरः ॥ 63 ॥

महिष्यमाणः सकलं स्वभाग्यमनेन कंसः सह नेष्यतीति ।
भियेव पूर्वं शकटं मुरारिः बभञ्ज पादेन सुकोमलेन ॥ 64 ॥

ततः स मायामपहाय दैत्यः स्वरूपधारी पुनराविरासीत् ।
तथाहि विष्णोः पदयोगकाले कथं तु सा जीवितुमुत्सहेत ॥ 65 ॥

स कृष्णपादाभिहताखिलाङ्गो बभूव दैत्यः किल निर्गतासुः ।
अहं तु मन्ये स्वकजात्ययोग्य रथाङ्गधारि स ममार धीरः ॥ 66 ॥

ध्रुवं पुनर्विष्णुपदस्य सङ्गभयात् सकृद्विष्णुपदाहतोऽसौ ।
अधः पपातासुरमण्डलीयं विनाशकाले हि विरुद्ध बुद्धिः ॥ 67 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघविध्वंसिनि

प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रविमलश्लाघ्यार्थसन्धायिनि।

सञ्जाते भुवि रुक्षिणीशविजये सद्वादिराजोदिते

सञ्जातस्सुरमण्डलीषु महितः सर्गो द्वितीयो मुदाम् ॥ 68 ॥

तृतीयः सर्गः

अथापरो दैत्यकदम्बकासुरिवोद्धतो वातशरीरधारी।

प्रगृह्य कृष्णं गगनं जगाम स्वनाशयोग्यस्थलकाङ्क्षयेव ॥ 1 ॥

दुस्तर्कायितशर्कराभिरमलं चक्षुस्स मुष्णन् गवा-

मावासे वसतां सतामुरुतमो विस्तारयन्वारयन् ।

तद्वाक्यश्रवणं कठोरकुटिलध्वानैर्यशोदासुतं

दैत्योगूहयदागमान्तललनागर्भं कुवादीव तम् ॥ 2 ॥

तदा खलस्योत्पतनं स शौरिर्हृदाऽनुमेने पतितस्य दूरात् ।

गिरीन्द्रकल्पोत्पतितात्म मूर्त्या शरीरमाचूर्णयितुं धीयेव ॥ 3 ॥

हरिं स संस्थाप्य हृदि स्वकीये परिभ्रमन्व्योम्नि मुहुः श्वसंश्च ।

गरं निपीय भ्रमितान्तरात्मा सरोधियाभ्रं प्रविशन्निवास्ते ॥ 4 ॥

मुरद्विषं मूर्ध्नि निधाय विष्णोः पदं प्रवेष्टुं त्वरया गतोऽपि ।

असौ पपातामरवैर्यधस्तादयोग्य कामस्य कथं न पातः ॥ 5 ॥

स वातरूपो दितिजो मुकुन्द भरासहिश्णुर्निपपात भूमौ ।
तथा हि वातस्य जवोऽधिकोऽपि कथन्नु विश्वम्भरमुद्विभर्ति ॥ 6 ॥

चक्षुश्चौर्यफलं जगाम परिवृत्ताक्षः प्रभोरोजसा
विष्वक्सम्भ्रमणेन दत्ततमसो विभ्रान्तमूर्धा फलम् ।
साधूनां हृदयार्तिदानफलितं क्लेषं प्रपन्नः क्षितौ
मातुः पातकरः परस्य स खलः पाषाणपृष्ठेऽपतत् ॥ 7 ॥

आलोलहैमवरदामवतीं वितान-
जालावलम्बि शुभमौक्तिकरम्यमालाम् ।
दोलां विधाय तदुपर्यधिरोप्य बालं
सालोक्यसौख्यमलभिष्ट हृदा यशोदा ॥ 8 ॥

दोलाविलासचलितालकशोभिफालं बालं
शुभस्मित सुधारसशोबितास्यम् ।
श्यामं समीक्ष्य समयं किल शम्मयं सा
तेने क्वणत्कनकनूपुरशोभिपादम् ॥ 9 ॥

गण्डं वराङ्गुलिदलैर्लघु लालयन्ती मन्दस्मिताननमथो परिभावयन्ती ।
सान्द्रस्तनस्नुतपयः किल पाययन्ती नन्दस्य राज्ञभवदित्थमहर्नयन्ति ॥ 10 ॥

याऽमर्त्यमर्त्यदितिजालिभिरप्यभेद्यं ब्रह्माण्डभाण्डमभिनन्नखकोटिमात्रात् ।
स्वाङ्गुष्ठपुष्टसुभगाङ्गुलिमच्युतस्तां सङ्गृह्य चुम्बति शिशुप्रकृतिः शयानः ॥ 11

निद्रामाश्रय किं तदाश्रयफलं भुक्तं व्रजेज्जीर्णतां
निद्रा काऽम्ब निमीलिताक्षियुगलः प्राज्ञं यदालिङ्गति ।
अस्त्वेवन्त्विति मुत्रितात्मनयनः स्वाङ्गं समालिङ्ग्य तत्
सर्वं जीर्णमथो दिशेति जननीं शंसन्निजं सोऽवतात्॥ 12 ॥

मातर्गायसि किं सदा जलनिधौ शेषाङ्ग संशायिनं
तातासौ ननु निद्रया परिवृतो दद्यात्तवापीति ताम् ।
एवं चेद्वदितं त्वदीयमखिलं तत्कर्णदेशं कथं
यातीति प्रतिपादयन्निजमतं पायाद्यशोदासुतः ॥ 13 ॥

लोलत्कङ्कणपाणिपद्मधृतया निलोल्लसत्कुन्तला
बालाः स्रस्तदुकूलहारवलया मौलिस्खलन्मल्लिकाः ।
लोलाङ्ग्यः क्वणदङ्घ्रि भूषणगणा ईषच्चलत्कुण्डला
व्यालोलं सह दोलया मृगदृशः कृत्वोपनिन्युः प्रियम्॥14॥

ये वै विठ्ठलसेवकाः शुभधियास्तेषां स लभ्यस्त्विति
प्रायो ज्ञापयितुं मुरद्विषमितः सम्प्रापयन्त्येकदा ।
अन्येषां स हि दूरगस्त्विति ततः प्राप्तं च तं कुर्वती
दोला सा मणिमण्डिता विजयते स्वानन्दमूर्ते शिशोः ॥ 15 ॥

स्तनोत्थदुग्धेन सुतृप्तमेनं निरूपयन्त्याः स हरिर्जगन्ति ।
प्रदर्शयामास न तृप्तिरस्मादुदार देहस्य ममेति शिक्षन् ॥ 16 ॥

मुखे स लोकानवलोकयित्वा तदन्तरेऽम्बां सगृहां सनाथाम्।
अखण्डयत्पुत्रमतिं जनन्यामयोजयद्विश्व पितृत्वबुद्धिम् ॥ 17 ॥

न नाम कुर्वन्ति ममेति नूनं स पूतनादीन्विनिहत्य मातुः ।
प्रदर्श्य विश्वं जठरे स्वशक्त्या बहूनि नामानि बभार बालः ॥ 18 ॥

अथैत्य गर्गः किल रामकृष्णौ चकार नाम्ना विनतौ सुतौ तौ ।
अहं तु मन्ये चकितस्तदीय गुरुत्वकीर्त्या जगृहे तदाख्याम् ॥ 19 ॥

अनन्तनामापि स कृष्णसंज्ञामवाप्य तुष्टः किल गर्गदत्ताम् ।
तथा हि शब्देषु बहूदितेषु प्रियेरितः प्रीतिकरो हि लोके ॥20॥

सपत्नपत्नीवदनोडुराजं क्रमेण यः क्षीणकलं करोति ।
सितेतरः पक्ष इवर्क्षनाथं गुणोचिता तस्य हि कृष्णसंज्ञा ॥ 21 ॥

यतः स्वसन्दर्शनतो नराणां वराङ्गनानां सुरचारणानाम् ।
मनांसि सर्वाण्यपकर्षतीशः ततोऽपि कृष्णं प्रवदन्ति सन्तः ॥ 22 ॥

यतः स पृथ्वीतल संश्रितोऽपि सुखी धरण्याः सुखदायकश्च ।
ततोऽपि कृष्णं प्रवदन्ति कृष्णं समुल्लसत्केशव केशरूपम्॥ 23 ॥

यतः स दैतेयकदम्बकक्ष चयस्य विध्वंसविधौ मुरारिः ।
वनाग्निमन्वेति लयाग्निकल्पं ततोऽपि गायन्ति हिकृष्णमेनम्॥24॥

व्रजाङ्गनानां स्मरतां मुनीनामभेद्यहृद्यप्रणयाख्यदाम्ना ।
निबद्धमृद्वङ्घ्रिसरोजयुग्मश्वचारदोर्भ्यां शुभजानुयुग्म्याम् ॥ 25 ॥

अनेक लोकानुदरे विधाय य एष शेते स्म लयाम्बु मध्ये ।
शिशुः स सन्दर्शयितुं सलज्जः कृशोदरं जानुचरो बभूव॥ 26 ॥

कर्षन्नङ्घ्रियुगं मुनीन्द्रमनसा साकं व्रजस्त्रीदृशा
जम्बालेन च नीलनीलसुतनुर्लोलालकश्रीमुखः ।
अम्बाम्बेति हि यामुदीर्य पिबति स्माङ्काधिरूढः स्तनम्
किं वाऽतप्यत सा तपोऽस्य जननी यस्येदमीदृक्फलम् ॥ 27 ॥

वैगुण्यं विविधोदयैर्विमृशतां वित्यैर्जगद्बाध्यतां
वैरूप्यं निजतेजसा निरुपमैरङ्गैर्निराकारताम्।
नीचैक्यं च निरस्य निर्मलधियां नित्यार्चया विठ्ठलो
दिग्भिन्नाम्बरधिक्क्रियार्थमभवद्दिग्वस्त्रतां दीपयन् ॥ 28 ॥

गोपी गृहाङ्गणतले रणदङ्घ्रिवेषो गोवत्सकैः सह चरन् रजसाऽनुषक्तः।
देहाभिमानरहितैर्दिवि संस्तुवद्भिः देवैश्च दृश्यविभवो दयितासमेतैः॥

शार्दूलरम्यनखरञ्जितकण्ठदेशः सासूयदानवनिकायवने हुताशः ।
हारस्फुरत्कटककङ्कणनूपुर श्रीहासप्रकाशितदिशापटलस्सबालः ॥ 30 ॥

नव्यस्खलद्वचननन्दितसर्वलोकः सुव्यक्त कुन्तलततिः सुभगाग्रगण्यः .
दिग्वस्त्रदर्शित कटिर्दिननाथदीप्तिः हृद्यः सदाऽस्तु स शिशुर्हृदयङ्गमो मे॥31

नारीणामपि मोक्षदः किमिति नो दद्या विशुद्धात्मना-
मस्माकं त्विति योगिपूगमनसां कोपं विधुन्वन्निव ।
गोपस्त्रीनिकरस्य दुग्धजलधिं स्वं दातुकामो हरिः
तद्देहस्थित दुग्धमण्डलमथो मुष्णंश्चचार व्रजे ॥ 32 ॥

हरौ पयो मुष्णति कापि तुष्टा दधार मर्काय ददत्यमर्षम् ।
तथा हि तच्छेषमनन्ययोग्यं हरन्त मुद्वीक्ष्य कथं न मन्युः ॥ 33 ॥

प्रगृह्य घण्टामपरेण पात्रं करेण चान्येन पयः पिबन्तम् ।
निशाम्य मित्राणि च तर्पयन्तं सुविस्मिता कापि बभूव तूष्णीम् ॥ 34 ॥

करस्थभास्वन्नवनीतमन्या विभीषयन्त्यन्वगमन्मुकुन्दम् ।
स्वमौलिमालाच्युत पुष्पपुञ्जैः पदानि तस्येशितुरर्चयन्ती ॥ 35 ॥

अधिक्षिपन्त्यां सुकृतेन साकं दधीनि धीरः स चुचोर चोरः ।
अगण्यपुण्याख्यधनानि दानी प्रदाय सोऽचूचुरदानतायाम् ॥ 36 ॥

अभूद्यशोदातनयस्य पृथ्व्यां विनिन्दिता तस्करताऽपि भूत्यै ।
तथाहि लक्ष्मीनयनान्तभाजामसह्यदोषोऽपि भवेद्गुणाय ॥ 37॥

स्वकीयचौर्यं नितरां गृणद्भ्यो ददौ विमुक्तिं किल गोपबालः ।
अहं स्वममालपतां स चक्रे फलेन वाग्बन्धमिति प्रतर्के ॥ 38 ॥

स्वभक्तपुञ्जार्जितपापवृन्दं दिवानिशं यो हरति स्मबालः ।
गृहे गृहे दुग्धमसावमुष्णात्तथा हि कस्त्यक्ष्यति सिद्धविद्याम्॥ 39 ॥

हस्तः किं नवनीतभाजनमुखे न्यस्तस्त्वया श्रीपते
दृप्तप्रस्तरसम्मितातिकठिनावस्थान्तराया गृहे ।
युक्ता न स्थितिरस्य कोमलहृदस्तन्वीह चित्ते मम
प्रीत्यास्थापयितुं मृगाक्षि मृदुनीत्युक्त्वा हसन्पात्वसौ ॥ 40 ॥

यस्य श्रीचरणाम्बुजेन शकटः सञ्चूर्णिताङ्गोऽभवत्
तस्याङ्गे मृदुता न युक्तिसहितेत्युक्तं मुदा योऽवदत् ।
बाल्ये मामधिरोप्य वक्षसि शिशुं सन्नर्तयन्त्यास्तव
स्थूलोरोज समागमेन तदिति प्रौढिं स दद्यान्मम ॥ 41 ॥

बध्नाम्यद्य भवन्तमङ्ग कितवं साध्यं ततः किं प्रिये
दुग्धानां परिरक्षणं कपटसन्नद्धे निबद्धे त्वयि ।
मुग्धे त्वं विरसा समुज्झसि परं स्निग्धं न तन्मां त्यजेत्
पद्माक्षीत्यबलामुदीर्य वशयन् बुद्धिं स दद्यान्मम ॥ 42 ॥

ततः क्वणन्नूपुर शोभिपादाः स्त्रियो विदग्धैरनुमेयमध्याः ।
शुचिस्मिताः कुण्डलशोभिगण्डान्यवेदयंस्तच्चरितानि मातुः ॥ 43 ॥

यदात्मजस्ते पिबति स्म दुग्धं विभिद्य पात्राणि तदा ममासीत् ।
न मन्युरुत्सर्पितदीयदन्तद्दगन्तकान्तिं हृदि तर्कयन्त्याः ॥ 44 ॥

पयः प्रमुष्णन् सखि भर्त्सनार्थं समागतानामपहृत्य चेतः ।
स्वकृत्यसाध्यान्यवलम्ब्य कण्ठं जिघृक्षति स्वैरमयं सुतस्ते ॥ 45 ॥

यदीदृशं कर्म करोषि कृष्ण न तर्हि नन्दस्य सुतस्त्वमन्यः ।
इतीरिते हन्त हसन्यशोदे बह्वन्यनिष्ठानि स नस्तनोति ॥ 46 ॥

इदं हि देवस्य समर्पणार्हमितीरिते तर्ह्यहमेव देवः ।
स इत्थमाभाष्य तदेव भुङ्क्ते न देवि पुत्रस्तव देवभक्तः ॥ 47 ॥

गृहे गृहेऽयन्नवनीतदुग्ध दधीनि सर्वाण्यपहृत्य भुङ्क्ते।
तथापि तृप्तिं न सुतस्तवैति किमस्य भूतानि वसन्ति कुक्षौ ॥ 48 ॥

न मुञ्च वत्सांस्त्वमिहेत्य बद्धानितीरिते पुण्यपदे यशोदे ।
स्मितोल्लसद्वक्त्रमदात्सुतस्ते स्वभाव इत्युत्तरमुत्तरज्ञः ॥ 49 ॥

कस्मादङ्ग नयस्युलूखलमितो दुग्धस्य पात्रादधः
स्निग्धं स्थापयितुं ततश्च किमिति प्रोक्ते प्रभुर्योऽवदत् ।
मध्यस्याग्रसुजातसुस्मितपयः पात्राननस्योपमां
मुग्धे वीक्षयितुं तवेति स पटुर्दुष्कर्मणां गूहने ॥ 50 ॥

क्वचित्करेणैव सदुग्धबाजनं क्विचिच्च पादेन समीक्षते सखि ।
समागताः पश्यति पृष्ठतस्तदा स विश्वतश्चक्षुरिवास्ति बालकः ॥ 51 ॥

उलूखले तं यदि बन्धयामो नयेत्तदोलूखलमेव बालः ।
ध्रुवं गृहस्तम्भवरे निबद्धो गृहाण्यसौ पातयितुं समर्थः ॥ 52 ॥

विश्वम्भरस्यास्य हि बन्धनाय दामानि सम्पादयितुं क ईशः ।
बद्धः कथञ्चिद्यदि तर्हि बद्धा मध्ये निलीना वयमेव नूनम् ॥ 53 ॥

अहो यशोदे तव बालकोऽयं गृहे गृहेऽत्युष्णमपीह दुग्धम् ।
पिबन्न तापं लभते कदाचित् किमस्य वक्त्रे जलराशिरास्ते ॥ 54 ॥

विलोक्य दूरस्थितदुग्धभाण्डमुलूखलाद्यैर्यतते ग्रहीतुम् ।
शिशुः स तावत्क्वचिदेधतेऽहो किमेष गूढाष्टमहाविभूतिः ॥ 55 ॥

न निष्ठुरा वाक्समुदेति वक्त्रात् करश्च नास्ताडयितुं यशोदे ।
विलोलनेत्रं तव पुत्ररत्नं ध्रुवं सुतस्ते जगतां नियन्ता ॥ 56 ॥

बतान्धकारार्पितदध्यमत्रमपि स्वभास्वन्नयनान्तलक्ष्म्या ।
निरीक्षते लोचनयोः किमेष बिभर्ति बालस्तव पुष्पवन्तौ ॥ 57 ॥

मन्त्रात्मा स कवाटमाशु विवृतं कर्तुं समर्थो वृथा
बन्धं नित्यमिमुक्तिदो रचयितुं विश्वम्भरोऽयं जगत् ।
वक्त्रे दर्शयितुं कठोरवचसां विस्मापनं कर्हिचि-
द्वृद्धःपाटयितुं च तद्विटपिनः किं देवि कुर्मोवयम् ॥ 58 ॥

इति स्म सङ्कीर्त्य सुराधिराजं व्रजस्त्रियो भाविविमुक्तिबीजम् ।
विलोलनेत्रं तमवेक्ष्यवाचः शनैरलञ्चक्रुरनेकभावाः ॥ 59 ॥

सदा सदानन्दसुतृप्तवृत्तेः भवद्गृहस्थ्यैर्नवनीतमुख्यैः ।
समा ममैषा मृदितीव शंसन् मृदं जघास स्ववशोऽखिलेशः ॥ 60 ॥

गोपीभिरापादितचौर्यकर्मा मातुः समक्षं महितस्त्रिलोक्याम् ।
मृत्स्नां किलादद्वसुदेवसूनुः नात्रास्ति चोरत्वमितीव हिन्वन् ॥ 61 ॥

मृदं समास्वाद्य जगन्ति मातुः प्रदर्शयामास किलास्यदेशे ।
अहं सुपात्रे रसया प्रदत्ता सहस्रधाऽसौ फलितेति मन्ये॥ 62 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघविध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रविमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषुमहितः सर्गस्तृतीयो मुदाम् ॥ 63 ॥

चतुर्थः सर्गः

उद्गच्छत्कबरी प्रसूननिकरां वैराग्यभाग्यप्रियः
सद्गीतात्मयशोऽनुवर्णनपरां ज्ञानानुमोदी हरिः ।
दध्नो निर्मथनोद्यतां समुदितप्रेमाश्रुधारां निज-
प्रेम्णा मन्दमुपाजगाम जननीं भक्त्यैकवश्यः प्रभुः ॥ 1 ॥

अङ्कोज्झितेन्दुप्रतिमाननन्तमङ्कं समारोप्य मुहुर्मृजन्ती ।
पङ्कं मनोज्ञाङ्गगतं क्षुधार्तशङ्का स्तनक्षीरमपाययत्सा ॥ 2 ॥

तदनु दहनवेगादुत्स्रवक्षीरलोभा-
न्मधुजितमपहायजानती सा जगाम ।
हरिरपि समयार्हां हानिमस्यै प्रदातुं
व्यभजत दधिभाण्डं क्षिप्तपाषाणखण्डः ॥ 3 ॥

ददौबिडालाय जनन्यदृष्टः तदा सनीतं नवनीतजातम् ।
क्षिणोति नूनं धनलोभभाजां धनान्यनर्हत्स्वितिदिश्य देवः ॥4॥

विचारभारार्पितमानसाथो विमर्शलभ्यं तमवेक्ष्य माता ।
अनुव्रजन्त्यस्पृशदप्यगम्यं परानुयात्रार्जित पुण्यपात्री ॥ 5 ॥

यदीयनाम स्मरतां जनानां बिभेत्यसह्योऽपि हि दण्डपाणिः ।
अभीषयद्विश्वसृजां प्रभुं तं गृहीतदण्डा किल नन्दराज्ञी ॥ 6 ॥

अजाण्डकोट्याश्रयरोमकूपं तमात्तकोपा किल नन्दगोपी ।
इयेष बद्धुं किल रोषरुद्धं मनोन मीनात्यमरानु भावम् ॥ 7 ॥

कृतागसं तं किलनैव माता शशाक बद्धुं मम तु प्रतर्कः ।
तदीयरम्योदरमध्यसंस्थ विमुक्तशक्त्यैव न बन्ध आसीत् ॥ 8 ॥

साशां मुहुः स्वप्रसुवं विधातुमीशत्वमप्यात्मगतं मुकुन्दः ।
बन्धं रुणद्धि स्म तदात्तदाम सन्दर्शयन् स्वात्मनि किञ्चिदूनम् ॥ 9 ॥

सुतो न मेऽयं हरिरेव साक्षादिति प्रबोधेऽङ्कुरुते पुरन्ध्री ।
बबन्ध नन्दस्य बलानुजं तं बुधैर्निबद्धं प्रणयाख्यरज्वा ॥ 10 ॥

असाध्यभागस्थितदुग्धचौर्ये विशारदं तं विनिबध्य माता ।
उलूखलस्यापि बबन्ध मध्यं सहायभूतस्य तदीय कार्ये॥20 ॥

अनाहि यः कार्यवशाज्जनन्या शनैरसौ साकमुलूखलेन ।
विधाय घृष्टं स्वकयोरनिष्टमभीप्सितं दातुमिव प्रतस्थे ॥ 12 ॥

असज्जनेष्वाचरितोग्रशिक्षां स्वभक्त पुञ्जेषु कृतां च रक्षाम् ।
नभस्युभौगातुमथोचिकीर्षन्विपाटयामास स पादपौ द्वौ॥13॥

स्वभृत्यभीमानुजमद्वितीयं प्रियं विधित्सुर्दययेव देवः ।
स भूरुहावर्जुनसंज्ञिनौ तौ बभञ्ज कञ्जायतमञ्जुनेत्रः ॥ 14 ॥

तदङ्गबन्धप्रतिबन्धपुण्यबलेन सिद्धौ तत उत्थितौ द्वौ ।
प्रशस्य वृन्दावनवल्लभं तं तदेयतुस्तन्मनसौ स्वलोकम् ॥15॥

बृहद्वने स्वस्य हि सन्निधानान्महापुरी साम्यमुपेयुषीत्थम् ।
वनप्रियोऽसौ चकमे रमेशो मनोज्ञ वृन्दावन एव वासम् ॥ 16 ॥

विरोधिदैतेयपराभवेन स्थिरेह नोत्थास्यति बन्धुते तः ।
इति प्रभुः स्वप्रियसाध्वसाय वृकाननेकान्स ससर्ज रोम्णः॥ 17 ॥

इह स्वकीयान्निहतान्निशम्य न मां व्रजस्थं प्रतियान्ति दैत्याः ।
स इत्थमालोच्य विभुः स्वकीयान् न्ययुङ्क वृन्दावनमेव गन्तुम् ॥ 18 ॥

भारान्स्वानधिरोप्य चारुशकटश्रेण्यामरण्यालया
गोपा गोधनवृद्धमुग्धललनाबालादिभिः संयुताः ।
वीणावेणुमृदङ्ग शृङ्गनिनदैः सम्पूरिताशाः शनैः ।
रामश्रीरमणाश्रयाः प्रतिययुर्वृन्दावनं पावनम् ॥ 19 ॥

जृम्भच्छम्पकगुम्फितोच्चकबरीभारश्चलत्कञ्चुकाः ।
सिञ्जन्मञ्जुलभूरिभूषणधरा गोप्यः समाप्य क्रियाः ।
कृष्णस्याद्भुतकर्म रामचरितैः साकं जगुः कृत्स्नशः
स्वाभीष्टाप्स्युचितस्थलीगतिमिव प्रेक्ष्य प्रहृष्टाः पथि ॥ 20 ॥

गवां खुरैर्गोपपदैरनोभिः समुत्थधूलीः सवितुः करौघम् ।
रुरोध दूरे किल तां स्वमूर्ध्नि स एव वोढुं ध्रुवमुन्निनाय ॥ 21 ॥

पुष्पैर्वृक्षगणा मनोज्ञवचनैः कीराः स्वरैः कोकिला
नृत्यैः केकिवरा गजाः स्वगतिभिः शैलाः स्ववन्निर्झरैः ।
सुच्छायैर्मणिकुट्टिमस्थलचयैः सा भूर्मृगा वीक्षणै-
स्तद्वृन्दावनमुच्युतार्हभवनं नूनं तदा तेनिरे ॥ 22 ॥

स लब्धजन्मा मधुराख्यपुर्यां व्रजेऽभिवृद्धः कतिचिद्दिनानि ।
उपेत्य वृन्दावनमेष कृष्णः त्रिधामतां दर्शयतीव देवः ॥23 ॥

फलैः प्रसूनैः पयसा तृणेन विधाय गोगोपनिकायरक्षाम् ।
वनं स्वनामानुगुणं बभाज हरौ प्रसन्ने किमिहास्त्यसाध्यम् ॥ 24 ॥

ततः स गोरूपधरैर्नियुध्यम् श्चचार चारूपलमुक्षिपंश्च ।
समभ्यसन्प्रागिव वत्सदैत्यरणं तथोत्क्षेपणमस्य तन्वाः ॥ 25 ॥

प्लवङ्गवेषैरनुगैः समेतः स सेतुबन्धादिविहारशीलः ।
चरन्नरण्ये रघुरामरूपं स्वकीय माज्ञापयति स्म देवः ॥ 26 ॥

सहानुगैर्गाः किल चारयन्तं खलोभ्यगात्तं पशुवेषधारी ।
अहं महान्तं प्रतियास्यतोऽस्य पशुत्वमाजानजमेव मन्ये ॥ 27 ॥

तद्वृन्दावन भूगणं पदरुचा प्रागङ्कयन्सोऽसकृत्
पश्चात्तद्द्रुमरुद्गणं च वरयन्कुर्वन्निवान्तर्वनम् ।
सद्भास्वद्गणशोभि लेखसवयो हृद्योगणौ चाश्रयन्
लक्ष्मीशोऽनुकरोति तत्र विचरन् शूर्दूलविक्रीडितम् ॥ 28 ॥

उदक्षिपत्तं हरिरात्मदोर्भ्यां अधः पपाताशु स वत्सदैत्यः ।
व्रजाधिनाथस्य स एष धर्मो गृहीतमायस्य च तस्य पातः॥ 29 ॥

स पातयामास पतन्कपित्थ फलानि लोलद्द्रुमसञ्चयेभ्यः ।
तथाहि कृष्णप्रतिपक्षिपक्षः कथं न पातैकफलस्तदैव ॥ 30 ॥

अन्योन्याश्रितरागरज्जुवितते संसृत्यभेद्यद्रुमे ।
सङ्गृह्य प्रतिकल्पमब्जजमुखान्भुङ्क्ते सुपर्णानिह ।
तं विश्वाद्भुतलुब्धकं दितिसुतः श्रुत्वा बकोऽभ्याययौ
नूनं मीनतनुं तिमिङ्गिलमिव व्यत्यस्तबुद्धिर्बकः ॥ 31 ॥

कृष्णत्वन्नाम जिह्वा न कथयति ममेत्यास्यमादर्शयन् स्वौ
पक्षौ नो कृष्णपक्षस्त्विति विशदयितुं प्रोक्षिपन्नङ्घ्रि युग्मम् ।
पश्चाद्भागे विधुन्वन् हरिनिलयमहीसङ्गभीत्येशकेशं
मत्वा व्योमाद्वनासौ यदकुलतिलकं सत्वरोऽभ्याजगाम॥32॥

हरिं प्रजग्रास ततः खलोऽसौ रुरोध कण्ठस्वसनं ज्वलन् सः ।
पुनश्च चच्छर्द स एव नूनं निरक्रमीदस्य हृदोऽघपूर्णात् ॥ 33 ॥

प्राग्बालग्रहरूपिणीं स शकटे सङ्कल्प्य रज्जुग्रहां
तद्वाह्वान्खरकेशिवत्सवृषभाग्निः शेषदैत्यासुवत् ।
संयोज्यानिलरूपदैत्यमधुना तच्चिह्नमत्यद्भुतं
कृष्णः प्रेषयतीव हस्तगबको गाढं तमः प्रापयन् ॥ 34 ॥

पतत्रिणं तं परिगृह्य दोर्भ्यां विभिद्यतुण्डं विनिपात्यभूमौ ।
सयातनामीनभुजं विधातुं न्ययोजयन्नारक वापिकासु॥35॥

ततः स पश्यन्परितो वसन्त श्रियं मरुन्मर्दितघर्मबिन्दुः ।
चचार चामीकरचारुवासाः प्रसून मृद्वङ्घ्रितलोऽम्बुजाक्षः ॥ 36 ॥

बर्हाक्षीं प्रसवाननामलिकुलोत्फुल्लालकां पल्लव-
प्रान्तस्कन्धबुजां लतामृदुतनुं रक्ताम्बरारञ्जिताम् ।
माद्यत्कोकिलसुस्वानांशुकवचश्चाटुं पलाशाधरां
शक्तोऽभूद्वनदेवतामृतुमतीमप्युज्झितुं नो हरिः ॥ 37 ॥

सजलशीकर दक्षिणवायुना कुसुमसञ्चय कम्पनचुञ्चुना ।
व्यजनपाणितलेव तमन्वगात् वनरमा नरमानसमण्डनम्॥38 ॥

परिलसत्सहकारनवाङ्कुरे पिकगणः शुशुभे शनकैर्ध्वनन् ।
स्मररहस्यमनुनिव सञ्जपन् अखिलदर्पकदर्पकसायके ॥ 39 ॥

कुसुमचुम्बनकृन्मधुरुध्वनिः प्रियजनानिति शिक्षति षड्पदः ।
मृदुगिराब्जमुखीसरसाधरं पिबत मा बत मानइहोचितः ॥40॥

मरुति वाति शुचा पथिकाङ्गना नयनवारि युयोज पथिस्पृशन् ।
अमुमवैतु पतिर्मम वेदनां अलिकुलालि कुलाभ्युदितामिति ॥ 41 ॥

मधुनियुक्तभुजङ्गचय स्तने रहसि नूत्नशिवं रचयन्निव ।
नखपदेन्दुकलां वसनच्युतिं वितनुतेऽतनुतेजसि योषितां ॥ 42 ॥

मृगमदेन सितेतरकण्ठतां करयुगाम्बुजवेष्टितमूर्धताम् ।
हृदयमन्दिरतां समदृश्यतां रुचिरतां चिरतान्तमुखैः स्वकैः ॥ 43 ॥

मदनवह्निसकः प्रियशीतलः कुसुमगन्धवहः किल सेव्यते ।
मरुदुपारतमन्मथ सङ्गरैः स परितः परितप्तमुखैर्नरैः ॥ 44 ॥

दाक्षिण्यं प्रकटीकरोति मरुता रागं प्रवालैः पिकैः
माधुर्यं प्रियभाषणं शुकचयैर्गीतानि भृङ्गैर्मधुः ।
स्नानं सन्मधुनाञ्जनं च कुसुमैः छत्रं तरुच्छायया
स्वाधीशं जनयिष्यतोऽस्य हृदयं व्यग्रं विधास्यन्निव ॥ 45 ॥

वसन्तकाले वनितासहायं लषन्ति मर्त्या इति किं विचित्रं ।
यतः सरागास्तरवोऽपि तन्वीः लता न वाता चलितास्त्यजन्ति ॥ 46 ॥

अधरपाणिपदूर्जितलपल्लवो मधुरवेणुरवः कलभाषणः ।
वदनगन्धवहश्वसनोऽजयत् सकुसुमः कुसुमाकरमच्युतः ॥ 47 ॥

विततपल्लवपुल्लवने क्वचित् तरुतटे वसतोऽस्य पदाम्बुजम् ।
उपचचार वरानुगमण्डली भुजगतो जगतोऽभयसिद्धये ॥ 48 ॥

फणिफणाङ्गण नर्तनकौशलाभ्यसनधीरिव सर्वविदां वरः ।
स शिखिताण्डवमन्वकरोत्क्वचित् धृतशिखण्ड शिखण्ड सुमण्डितः ॥ 49 ॥

मुनिमनः सरसीरुह हंसराट् तदुचितस्वरशिक्षणधीरिव ।
अनुननाद स हंस कदम्बक श्रुतिमनोऽति मनोरमकूजितम् ॥ 50 ॥

मधु वसीकृतचित्तइवोष्णभा वरुणपालितदिङ्मृगलोचनाम् ।
समधिगम्य दिवः समपीपतत् दुरितवारितवाजिमना इव ॥ 51 ॥

मुदितगोनिकरैः परिवारितः सखिजनैस्सह वेणुमुदीरयन् ।
निजगृहं प्रविशन् स निशामुखे नरमणी रमणीः समहर्षयत् ॥ 52 ॥

प्रतिगृहं प्रमदाभिरतस्ततः सकुतुकाभिरसौ परिसेवितः ।
स्मितकटाक्षमनोरमविभ्रमः स्मरजनी रजनीश इवाबभौ ॥ 53 ॥

यदुपतिः स निजैः सहनिर्मलं स्वगृहमेत्य शनैरलसां निशाम् ।
तनुरुचाबहुदूरपलायितां महितया हितया व्यतनोत्सताम् ॥ 54 ॥

स्वतनयां सरितं विषवर्जितां करुणया हरिरद्य करिष्यति ।
इति मुदेव गिरिं रविरीक्षितुं परवशो रवशोभितमारुहत् ॥ 55 ॥

तदनु भोगिकुलाग्रगमग्रजं स हि विसृज्य तदन्वयसम्भवं ।
नमयितुं यमुनामगमद्विभुः सभुजगां भुजगान्तक वाहनः ॥ 56 ॥

यदि रसातलमेति तदैम्यहं दमयितुं तमितीव स पादपात्।
अपतदम्बुनि विस्मयकारकः सवयसां वयसामिव वल्लभः ॥ 57 ॥

कृष्णालिङ्गनकातरैः करसमैः रोघैर्निवृत्तैरिव
स्वप्रान्तस्थिततत्पदाङ्कमुरसा धर्तुं धियेवार्कजा ।
सुप्रेमाम्बुधिमिश्रणादिव जगद्वन्द्यस्यपातादिव ।
स्निग्धा तं मदनाकृतिं स्वहृदयेनाश्लिष्यसाऽवर्धत ॥ 58 ॥

कलिलयन्तमपः पुरुषोत्तमं घणिपतिःकिल दंशितुमग्रहीत् ।
नहि स वेत्ति बलं श्रवणोज्झितः परमया रमया श्रुतिभिःस्तुतम्॥ 59 ॥

उत्पातचकिता गोपाः कृष्णसन्दर्शनार्थिनः ।
पुरोधाय ययू रामं शेषमार्गगता इव ॥ 60 ॥

व्रजामो व्रजगोपाला यमुनाममुऽनाध्वना ।
पदानि पथि कृष्णस्य लक्ष्यन्ते लक्षणैः सह ॥ 61 ॥

इत्थं विमर्शतः प्राप्तान् दृष्ट्वास्वान् सर्पमूर्ध्निसः ।
ननर्त किल ननर्ति सुहृदागमने न कः ॥ 62 ॥

सरत्नकृष्णाहिफणाङ्गणेषु ननर्त कृष्णः किललोकवन्द्यः ।
पदं गरुत्मत्करमुख्यदैवमिवौषधं तद्दमने विधित्सन् ॥ 63 ॥

उन्नीय कालियफणीन्द्रविराजिपुच्छं स्विन्नं ममर्द विषदूषितमस्य वक्त्रम् ।
तस्यान्तराश्रितमशेषमसावसह्यं निष्कासयन्निव विषं विनताननेन॥64 ॥

स दन्दशूकस्य मुखं विभिन्दं स्तदीयपुच्छं जगृहे करेण।
यथापराधं ननु दण्डदाता निरागसं कं वरयेन्नशौरिः ॥ 65 ॥

विदारयन्नप्यहिराजमौळिं करेणपस्पर्श तमार्त बन्धुः ।
निजेषु शिक्षापि हि तस्य विष्णोः परं परानुग्रहहेतुरेव ॥ 66 ॥

नृत्यन्तमेनं परितोऽभ्रमेत्य भृत्या भवाब्जासन मुख्य देवाः ।
विष्वग्गृणन्तः किल तस्थुरार्त सर्पाश्रिता ज्ञानमिवाप हर्तुम् ॥ 67 ॥

अनीनदत्पद्मभवो मृदङ्गं जगौ हनूमान्जगतामधीशम् ।
अदर्शयत्ता ल्गतीः कपर्दी ननर्त गोपालकबालमौळिः ॥ 68 ॥

ततोऽहि पत्नीप्रियमञ्जुवाक्यं निशम्य तं निर्भयमाशु चक्रे ।
तथाहि नारीमृदुभाषणेन न कस्य चित्तं मृदुतामुपैति ॥ 69 ॥

विषाश्रयत्वेन गुणेन नाम्ना द्वयोः स साम्येऽपि भुजङ्गमं तम् ।
निपीड्य भास्वत्तनयां जुगोप न कस्य योषित्सु हि पक्षपातः ॥ 70 ॥

आगस्कृतं नागपतिं स कृष्णः पदेन शिक्षन्नपि तत्कृताङ्कैः ।
ताक्ष्याद्भयं तस्य जहार भक्ते क्रोधोऽपि देवस्य वरेण तुल्यः ॥ 71 ॥

स्वपक्षपातिप्रियमक्षिकर्णविमर्दनान्नूनमसौ प्रसाध्य ।
विधाय चास्याभयमञ्जसान्ते मुदं स्वतल्पाय ददावनाल्पाम् ॥ 72 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गश्चतुर्थो मुदाम् ॥ 73 ॥

पञ्चमः सर्गः

स यामुनाम्भस्यवगाहनोत्थशरीर शैत्यं शयमन्निवेशः ।
निशि प्रवृद्धं नवकाननाग्निं पपौ कृपालुः स्वजनस्य गुप्त्यै ॥ 1 ॥

स्तुवन्तु सर्वे वनवह्निपान कृतानुभावं न वयं मुरारेः ।
स्वजन्मभूमिं शिखिनि प्रविष्टे क ईशितुस्तेन कृतोनु भावः ॥ 2 ॥

स्वजनैर्निजपादाब्ज भजनैः सहितस्ततः ।
व्रजमार्जित सर्वार्थव्रजं निविविशेऽच्युतः ॥ 3 ॥

निजपलकरमग्निं कृष्णपीतं निशम्य
ज्वलित इव ससूर्यः प्रादुरासान्निदाघः।
स्वकृतिमथ सनाम्ना निर्णनीषुर्विचिन्त्य
द्रुतमृतुपतिनेव प्राप गोपो वनान्तम् ॥ 4 ॥

तापे तद्वनमाधवेन विजिते भास्वत्प्रभासम्भवे
दावे च व्रजमाधवेन दमिते ग्रीष्मो जजृम्भे क्षणात् ।
कोपेनैव वसन्त पुष्पनिचयं शुष्कं विधायानिलं
तप्तं चम्पककम्पितांश्च मधुपान्मूकान्पिकादीन् खगान् ॥ 5 ॥

पाथः शीतमशीतलोष्णधरणीं भास्वद्बलेनोष्णय
न्नूर्ध्वं गन्धवहं नयन् त्रिवृतमप्यम्मात्रपात्रं वपुः ।
कुर्वन्कृष्ण कृतेर्विरोधमिव तद्वासं च वाह शोषयन्
विश्वं तस्य वशं दवेन च दहन्वैरीव सोऽदृश्यत ॥ 6 ॥

सुच्छायैः शुकमण्डितैः शुभफलैरुद्यत्प्रसूनोद्गमै-
र्वृक्षैर्माधवपक्षगैः प्रशमिते खेदे निदाघोद्भवे ।
दैत्यः कोऽपि तरुत्वमेत्य वरतस्तत्पक्षपातीव त-
च्छाया वाससुखात् सहस्रगुणितं शोकं वितेने वने ॥ 7 ॥

तरुत्वमाप्यापि वनं मुरारेरदूषयद्धन्त विषैः समन्तात् ।
स्वनासिकाच्छेदमपीह सोढ्वा खलो वरुन्धे खलु सत्प्रयाणम् ॥ 8 ॥

विनाश्य वृन्धावनवासिपक्षिमृगादि नानाविध जीववर्गम् ।
वरप्रदातुस्तरसा विधातुरसौ विशङ्को विदधे प्रतीपम् ॥ 9 ॥

तदीयगन्धेन फलेन पुष्पकुलेन मूलाश्रयणेन लोकः ।
तदैव नाशं किल याति कृष्ण विपक्षमैत्रीकिमु सौख्यदात्री ॥ 10 ॥

किं वाच्यमस्याति विषोल्बणत्वं यस्मात्स दर्वीकरवर्गमौलिः ।
रामोऽपि तत्सङ्गतवायुनैव ग्लानिं सतां ग्लानिहरोऽप्यवाप ॥ 11 ॥

फलैः प्रसूनैर्विलसत्प्रवालैर्विलोलपर्णैः स शुभायितोऽपि ।
बिभर्ति हालाहलमेव मध्ये खलः प्रकृत्या खलु गूढवृत्तिः ॥ 12 ॥

पतत्रिणां पत्रफलाशनानां वनेऽतिरम्ये वसतां सतां च ।
निरागसां द्रोहमहो व्यधाद्यस्तमुग्रनामार्हचरित्रमूहे ॥ 13 ॥

नगं समुत्पाट्य समं समाधिकृच्छ्रमाख्यवृक्षेण सगोस्वरूपिणः ।
खलांश्च तेनैव जघान लीलया प्रभोः क्रियैकाप्युरुकार्य साधिका ॥14॥

अहो निदाघोत्थभयादिवेशो बिभर्तिगङ्गां जलदौ स शेते ।
रमापतिः पङ्कजविष्टरश्च चतुर्मुखस्तं विषहेत कोन्यः ॥ 15 ॥

तदापि सिद्धाश्चतुरग्निमध्ये प्रहृष्टरोमावलयः स्मरन्ति ।
निमीलिताक्षाः परमं पुमांसं फलार्थिनां किं न विषह्यमस्ति ॥ 16 ॥

शुशीतलः कृष्णपदाब्जयुग्ममितः स्पृशत्युज्ज्वलकाननाग्निम् ।
ततः समुत्थापयति स्मवायुरयं स्वभावः खलु चञ्चलानाम् ॥ 17 ॥

प्रियास्तनाख्यान्परिरभ्य कुम्भान्सुधां तदीयाधरजां पिबन्तः ।
विन्दन्त्यहो नागरिका न तापं न वा पिपासं गिरकुञ्जवासाः ॥ 18 ॥

जहार कृष्णस्तपनोत्थतापं मुखेन्दुना दृष्टिपथं गतेन ।
सुधार्द्रवीक्षामयवृष्टिभिष्च व्रजौकसां काननवासिनां च ॥ 19 ॥

नीलां कुम्भकसम्भवामलभत स्वीयां स जित्वा वृषान्
शौरिः सप्त स चापि नीलमणिभिर्नीलां करे तत्पुरीम् ।
धातून्सप्त निगृह्य कुम्भकबलाच्छृङ्गप्रहारैर्द्रव-
त्कुम्भाभाङ्गयुजोऽपरे च बहवो नीलां मुखस्य प्रभाम् ॥ 20 ॥

अथापरो रासभवेषधारी वनं समाक्रम्य मुकुन्द योग्यम् ।
जघान जन्तून्बत तादृशोऽसौ खरः प्रकृत्येति मम प्रतर्कः ॥ 21 ॥

क्षुधातिलोलाः किल गोपबालाः सहाच्युतेना भिययुर्वनं तत् ।
तथा हि दुष्टस्य विनाशतोऽन्यत्सतां मनस्तृप्तिकरं किमस्ति ॥ 22 ॥

अथाससादासुरवर्गवर्यो बलश्च तं प्रत्यगमद्बलाढ्यः ।
निजध्वजक्ष्माजसमाजराजद्वनं तदाक्रान्त मिवेर्ष्यमाणः ॥ 23 ॥

स धेनुकस्तं निजपार्ष्णिपद्भ्यां प्रताडयन् गाढमसह्यसत्वः ।
प्रगृह्य तावुत्क्षिपतो बलस्य खलः सहायोऽभवदस्तमायः ॥ 24 ॥

उत्क्षिप्य तं तालमहीरुहाग्रे सम्प्रेषयामास सतां विपक्षम् ।
विष्वक्फलालम्बिनि पादपाग्रे धृत्वोपलं बाल इवात्तलीलः ॥ 25 ॥

व्यसुरथ निपतन् स स्वाङ्घ्रिपानेव कांश्चि-
द्रुतमतनुरुच्चैः पातयामास दैत्यः ।
हरिपदविमुखानां पोषणस्योचितं ते
फलमलभिषतालं तैः सहेत्यस्मदूहः ॥ 26 ॥

मुनिकृताग्रजनाम गुणोचितं विरचयन्निव सानुगधेनुकम् ।
हलधरेण हतं समकारयत्सुरनतो रणतोषितनाकिना ॥ 27 ॥

ग्रीष्मे भास्वति चापराधकृति सङ्क्रुद्धः प्रलम्बं हली
लीलायाश्छलतो जघान मुरजिद्व्योमं मयस्यात्मजम् ।
युक्तं तद्धिमनः प्रियान् जनयिता सन्तर्जयन्स्वान् शिशून्
तत्प्रान्तस्थ शिलादिहस्तलगुडैद्दप्तो पि यत्ताडयेत् ॥ 28 ॥

पराभवं वीक्ष्य ततो निदाघः ससर्ज दावानलमुज्ज्वलन्तम् ।
हरिः पपौ तं च जगन्निवासो विनाश शून्यस्य हि किं न कार्यम् ॥ 29 ॥

मेघाः सवर्णस्य हरेः सहायं प्रायो विधातुम्परितः समेत्य।
भास्वन्तमङ्गैः पयसा निदाघमाच्छाद्य विश्वं पुपुषुस्तदीयम् ॥ 30 ॥

आश्रित्य विष्णुपदमर्थिषु यच्छतोऽम्बुमेघस्य सारथिरभूज्जलनायकोऽपि ।
नित्यं मुकुन्द चरणार्पित वैभवस्य मर्त्योपकारनिरतस्य न कःसहायः॥31

लोकस्य शोकहरवार्यभिवर्षतोऽलं
मेघस्य योगकृदभूदमतोऽपि वातः ।
कामं परोपकृतिलग्नमनोरथानां
क्षेमङ्करत्व मुपयान्ति हि शत्रवोऽपि ॥ 32 ॥

उद्यद्विद्युति वक्रशक्रधनुषि व्योमाग्रसीमाश्रये
वर्षत्यूर्जितगर्जितेऽतिचकिता मर्त्याः पयोधारिणि।
नेत्रान्तभ्रुकुटीबलं कुशलसन्मध्योर्ध्वभागोदितं
नारीपीलपयोधरं भयहरं भेजुः क्वणद्भूषणम् ॥ 33 ॥

कादम्बिन्यै वितरति पयोबिन्दुमात्रं पयोधा-
वासीद्वृद्धिः सकलसरितां स्वात्मनश्चेति युक्तम् ।
नित्यं विष्णोः पदमधिगतायात्युदाराय दाना-
दब्दिन्दूनामपि शतगुणा वृद्धिरद्धा स्ववर्गे ॥ 34 ॥

मेघागमोऽसह्यमपि प्रजह्रे ग्रीष्मस्य सत्वं सकलं तथा तत् ।
सर्वंसहाजीवन हर्तुरस्य दुर्वारतेजोऽपि किमेति वृद्धिम् ॥ 35 ॥

साधुनां वरमानसाकृति सरः संशोधयत्तन्मुख-

प्रख्यं पद्मचयं प्रहर्षयदलं पङ्कं च सङ्खण्डयत् ।

हृद्योमेव घनापिधानरहितं कुर्वन्नभः संहर-

त्तामिस्त्रं हरिवीर्यकीर्तिसदृशो सूर्योडुपौ स्पष्टयत्॥ 36 ॥

संसराख्यमभेद्यबन्धनमिव प्रावृट् कृतं बन्धनं

भिक्षूणां वणिजामधः कृतजलं विच्छेदयन्मोदयत् ।

मोक्षानन्दमहाप्रवाहतुलनैर्गोक्षीरपानैर्जनान्

सच्छास्त्रप्रतिकृत्यलक्ष्यत शरत्साम्राज्यमुज्जृम्भितम् ॥ 37 ॥

पद्मासेव्यगुणौघविस्तृतिकरः स्पष्टीभवच्छारदा-

नन्दः कम्पितभोगिराजशिरसा मान्यागमः सन्ततम् ।

सन्मार्गाश्रितपङ्कशोषणकरः सत्पान्थधर्मापहो

नित्यं विष्णुपदाश्रयः परिलसत्पुण्याम्बुपूतोऽसकृत् ॥ 38 ॥

रामायोगिजनस्य भीमचरितः सद्वंशजातं मुहुः ।

प्रेमालम्बनशब्दहृद्यवदनं कुर्वन् स्वकीयागमैः ।

सुक्षेमं समनश्चयस्य विदधत्सुव्याप्तमूर्तिः क्षितौ

सच्छास्त्रे सुखतीर्थवन्मरुदभून्मूर्धाभिषिक्तस्तदा ॥ 39 ॥

वियुक्तनारीमुखपद्मपुञ्जैः सहाम्बुजातं शिथिलं वितन्वन् ।

प्रबोधकल्पं रविमल्पकान्तिं विधाय हेमन्त उपाजगाम ॥ 40 ॥

हिमार्दिताङ्गः सकृदुष्णरश्मिरपि स्मवह्निं स्वकरैर्दधानः ।
विशत्यजस्रं जलधिं ततस्तां कथं हिमानीमबलाः सहन्ते ॥ 41 ॥

पतिं वशीकर्तुमयं हि काल इतीव कृष्णं पतिमाप्तुकामाः ।
व्रतं वितेनुः किलगोपकन्याः वितर्क्य तस्यासमधाम धन्याः ॥ 42 ॥

पुमांसमभ्यर्चयितुं सलज्जाः समान्तरङ्गा वरवर्णिनीश्च ।
सहोदरीं श्रीरमणस्यदुर्गामपूजयंस्तां कृतविश्वसर्गाम् ॥ 43 ॥

कृष्णं पतिं ताः किल कामयन्त्यो लक्ष्मीं प्रसन्नां विदधुर्व्रतेन ।
स्वप्रेयसी वैरिवधूः कथं तास्तुष्टाः प्रभुः सोऽपरथा विदध्यात् ॥ 44 ॥

नेमुस्तां प्रणयापराधशमने नम्रोऽस्तु कृष्णस्त्विति
प्रेम्णा पुष्पमवेदयस्त्वकबरीं तैः सन्धधात्वित्यलम् ।
धूपं मज्जनमारचय्य सह तद्धूमेन संशोषय-
त्वालिङ्ग्यातनुतादितीव तिलकं गन्धं च तस्यैददुः ॥ 45 ॥

ताम्बूलं च मुकुन्दचर्वितलसत्ताम्बूलसिद्ध्यै पय-
स्तद्बिम्बोष्ठसुधाप्तये मृदुतनौ भूषावलीं सन्दधुः ।
रत्यन्ते समलङ्करोतु गलिताकल्पौघ मस्मत्तनु-
ष्वित्यादीप्सितलब्धयेऽतिकुशलास्तामार्चयां चक्रिरे ॥ 46 ॥

ततः स पल्यर्चनतत्पराणां व्रतं विरुद्धं व्रजबालिकानाम् ।

स भग्नमाधातुमिवाम्बराणि जहार धीरोऽम्बु विहारकाले ॥ 47 ॥

देहीशाम्बरमस्मदीयमबला दत्तं क्व तद्वर्तते

मध्ये वः प्रतिभाति तर्हि न कथं सन्दृश्यतेऽस्मद्दृशा ।

मुग्धास्तार्किक मौलियुक्त्यकलितं तन्नैव वः शक्यते

द्रष्टुं चञ्चललोचनैरितिवदन् कृष्णः स पुष्णातु माम् ॥ 48 ॥

ततः क्रमेणाङ्कुरिताङ्गजाता निरीक्ष्य ताश्चञ्चललोचनान्ताः ।

स्वसङ्गयोग्या इव तर्कयन्स ददौ मुदा तद्वसनानि मानी ॥ 49 ॥

ततोवने सञ्चरणादतिश्रान्ताः कदाचन ।

अन्नार्थिनो ययुर्गोपाः पूर्णां यज्ञसभां द्विजैः ॥ 50 ॥

क्षुत्पीडितापि परमानुगमण्डली सा

कृष्णाय भोज्यमिति विप्रचयं ययाचे ।

युक्तं हि तन्मुररिपोरनुगा विरागा

यत्नं कदाचिदपि न स्वकृते प्रकुर्युः ॥ 51 ॥

स्वीयक्रियाभङ्गभयेन विप्राः श्रेयस्कृते ते न ददुः किलान्नम् ।

भृत्यैः सहश्नाति मुखेऽस्मदीये इत्थं विदित्वेति मम प्रतर्कः ॥ 52 ॥

विप्राङ्गनाः स्वप्रभवे प्रहृष्टाः प्रत्यर्प्य सर्पिर्दधिपायसादि ।
मुक्तिं करस्थां किल ता वितेनुः पुंस्त्वेन किं पूरुषमौलिभाजाम् ॥ 53 ॥

स विप्रपत्न्यर्पितभक्तभुक्त्या विभुः समासक्तमना इवैन्द्रम् ।
अभुङ्क्त भोज्यं गतभीर्गिरीन्द्र वपुः स्वकीयार्पितमप्रतीतः ॥ 54 ॥

प्रदक्षिणीकृत्य गिरिं स्ववर्गैर्मुदार्पितं पर्वतवेषधारी ।
बलिं च कृष्णः शतमन्युमन्युविवर्धनोऽसावुररीचकार ॥ 55 ॥

सहस्रनेत्रोऽपि स कृष्णसत्वं मनागविज्ञाय दिदेश मेघान् ।
प्रवर्षणार्थं निगमैकवेद्ये किमक्षिबाहुल्यमुपैति कृत्यम्॥ 56 ॥

शतक्रतौ वर्षति वासुदेवो गिरिं समुद्धृत्य बभूव तूष्णीम् ।
जिहीर्षुभिः स्वासमशत्रुशौर्यं तदाद्यवैर्युद्धरणं हि कार्यम् ॥ 57 ॥

मयीश्वरे भूभृति जागरूके स्वयं च भूभृत्किल बुद्धिशून्यः ।
स इत्यमर्षादिव भूदरेन्द्रं करेण भूमेरुदबीभिदत्तम्॥ 58 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गोमुदां पञ्चमः ॥ 59 ॥

षष्ठः सर्गः

महेन्द्र विज्ञप्तघनालिमुक्त पयःप्रवाहावृतभिन्नभागम् ।
मुकुन्दहस्तोद्धृतमद्रिराजम् अनुद्धृतं तं मनुजा व्यजानन् ॥

वर्षासु वर्षसहतामधिगम्य वार्षु
तप्तुं तपः कृतपदस्य पदं प्रपेदे।
शर्मान्यजन्मनि सिसाधयिषोर्महीध्रो
हृन्मध्यलब्धपरमस्य तदोपमायाः ॥ 2 ॥

अन्तःकृपाविपुलधारविलोचन श्री-
कान्ताख्यमेघविभवेक्षणलोलनेत्रैः ।
सन्तोषहेतुषु गुहासु गतैः स सत्वैः
क्रान्तो बहिश्च घनदर्शिभिरद्रिरासीत् ॥ 3 ॥

सुवर्णश्रृङ्गैः कलशोपमानैः मृगादिभिः कृत्रिमसन्निभैश्च ।
गुहोल्लसद्वारगणैः समन्तात् वृतो बहिर्गोपुरतीव विष्णोः ॥ 4 ॥

बभौ समुत्तुङ्गनगं दधानः स भाविमल्लेन्द्रजयोपयोगि ।
तदीयविद्याभ्यसनं विधातुं शिलोच्चयं बिभ्रदिवाब्रलग्नम् ॥ 5 ॥

कृष्णधृतः सुरविस्मयकारी विस्तृतपुष्करमध्यगताग्रैः ।
सिन्धुकबन्धसमुद्धृतभास्वन् मन्दरकान्तिमचूचुरदद्रिः ॥ 6 ॥

अनुचक्रेऽम्भसाञ्चक्रे लसता तेन भूभृता ।
तितीर्षोर्व्रजवर्गस्य शमितोपप्लवप्लवः ॥ 7 ॥

खगान्स्वपृष्टेर्द्रुमकोटरेषु मृगान्जुगोप स्वगुहागृहेषु ।
मुनीघ्ननात्युच्छ्रितमेखलासु विपत्सु कः स्वीयमुपेक्षतेऽग्र्यः ॥8॥

प्रसूनकोशैर्घनवर्षपात निपातितैरङ्कित सर्वगात्रः ।
मुकुन्दहस्ताम्बुजसङ्गसौख्यप्रहृष्टरोमालिरिवाद्रिरास्ते ॥ 9 ॥

स भूधरः साशनिवर्षपात समाहतोऽप्यण्वपि नो चकम्पे ।
तथाहि गोब्राह्मणरक्षकस्य क्व कृष्णदोर्दण्डधृतस्य कम्पः ॥ 10 ॥

पयःश्रितस्वप्रतिबिम्बलोलं पतत्प्रसूनाञ्चितशृङ्गजालम् ।
स्वकुक्षिमध्यार्पितनन्दबालं जनोऽद्भुतं सम्पुटमाशशङ्के ॥11 ॥

त्रिविष्टपाभ्रप्रतिवेषधारी स पर्वतः स्पाटिकतुङ्गशृङ्गे ।
हरेर्निदेशादपराधिशक्रघनालयौ तौ ग्रसतीव लोकौ ॥ 12 ॥

स पर्यटत्कुञ्जरपुञ्जशोभं धरं यदा श्रीपतिरुद्दधार ।
तदा समस्यां परिपूरयन्ति शिशोः करे हस्ति सहस्रमस्ति ॥ 13 ॥

स भासुरश्रीशकपोललग्ननखोल्लसद्रत्नकराग्रसंस्थः ।
बिभर्ति कूर्माश्रित नागराजफणस्थपृथ्वीश्रियमद्रिराजः ॥ 14 ॥

उद्गच्छदूष्मावलि धूमलिङ्गमद्रिं द्रवद्धातुरसार्द्रश्रृङ्गम् ।
विष्वक्कूपतद्रत्नचयस्फुलिङ्गमन्यस्त्रमीशाचरितं प्रतर्के ॥ 15 ॥

अद्रिस्तं घनमिन्द्रनीलधरणीकान्त्या शिखण्डश्रिया
तस्याखण्डलचापमम्बुनिचयं मुक्ताफलानां रुचा ।
सौवर्णस्थलशोभया च तडितं पञ्चास्यनादेन त-
न्नादं साधुजिगाय किं न सुकरं नित्यं क्षमाधारिणः ॥ 16 ॥

निर्गत्य पश्यताटोपः किमद्याप्यस्ति वार्मुचाम् ।
इत्युक्तः कोऽपि गोपस्तद्विदित्वा वक्ति माधवम् ॥ 17 ॥

धारा नैव पयोमुचां यदुपते प्रेमाश्रुधारा परं
स्वानां नापि च गर्जितं स्तुतिकृतां सिद्धेश्वराणां ध्वनिः ।
विद्युन्नामरनर्तकीकरचयालङ्कारकान्तिः प्रभो
नो वायुः सुरवृष्टपुष्पसहगानल्पालिपक्षैर्मरुत् ॥ 18 ॥

नीलं नैव नभः सुलज्जितशचीभर्तुर्मुखे नीलिमा
मेघाः क्वापि न सन्ति सन्ति दिवजभ्राजद्विमानाम्बुदाः ।
तामिस्त्रं नहि दिश्यथेदृशमपि त्वां मानुषं मन्वतां
चित्तेष्वस्तिन वेपथुर्निजजने भीतेन्द्रगात्रे परम् ॥ 19 ॥

ततः परीतः स्वैर्गोपैर्गोपीभिर्गोधनैरपि।
प्रतस्थे प्रयतं गोष्ठं स्तूयमानः सुरैर्नरैः ॥ 20॥

नाथापराधकृदुपेत्य सुलज्जितोऽथोशक्रोऽच्युतं रहसि रम्यतमं त्रिलोक्याम् ।
मूर्ध्ना प्रणम्य सदयं सुधयाभ्यषिञ्चंगोविन्दनाम च पठन्स्वकृतघशान्त्यै॥21॥

बद्धानिनाय किल नन्दमकालवारिमध्यप्रविष्टमनुगः सलिलेश्वरस्य।
भृत्यच्छलेन स समन्युरमुं बबन्ध श्रुत्वा स्वनाथपितरं त्विति मे प्रतर्कः ॥

कृष्णोऽपि वीक्ष्य दृढभक्तिमिव प्रतुष्टः कृत्यच्छले न निजदर्शनमेव दित्सन् ।
गत्वाम्बुराशिनिलयं जनकेन साकमभ्यर्चितः स्वभवनं पुनराजगाम ॥23॥

तप्तं हेमकृशानुसङ्गि गगने वातायने भाजने
माहेद्याः शुभकुण्डलं रचयितुं देवैरुपायाद्दिशः ।
सङ्गृह्याम्बुनि सन्निवेशितमिवोत्तुङ्गस्फुलिङ्गावृतं
तोजोराशिरिनो जगाम जलधिं रागाङ्कितः पश्चिमम् ॥ 24 ॥

करैर्गिरीन्द्रान्परितो दधानोऽप्यसौ विवस्वान्पतितः किलाब्धौ ।
ममेत्थमाभाति सरिच्छरीरविशोषकं तत्पतिरग्रसीत्तम् ॥ 25 ॥

त्यक्त्वा क्रमेण सहजातमपि स्वरागं चक्राब्जमानितकरः प्रततोर्ध्वपादः ।
आश्रित्य विष्णुपदमुग्रतपोऽतपद्यस्तस्यैव धाम स जगाम कुतोऽस्य पातः॥

तप्तं तपस्विनिवहं भुवि यस्ततान पृथ्व्याश्च जीवनमसौ स्वकरैर्जहार।
लक्ष्मीं तथोडुनिकरस्य वृथैव भानोस्तस्यास्य पातमपि युक्तिसहं वदामः॥27

स लब्धजन्मा दिशि वज्रपाणेः प्रवृद्धगात्रो गगनस्य मध्ये ।
अगाद्विनाशं द्युमणिः प्रतीच्यां विधेर्निदेशो महताप्यलङ्घ्यः ॥ 28 ॥

रागं पयोधरतटे हरिदङ्गनानां रागी समर्प्य सविता समगादगान्तम् ।
कूजद्विहङ्गमरवैरिव ता रुदन्त्यो भेजुस्तमस्ततिमिवान्तरिवोरुमूर्छाम्॥ 29 ॥

अम्बोधिहृत्कृतपदं प्रतिरूपमर्कःसन्दृश्य साधु धवलीकृततज्जलौघम् ।
शान्तो हि सर्वहृदयङ्गमतामुपैती त्यन्ते शमं समधिगम्यविवेश सोऽब्धिम्॥

मित्रेऽम्बुजातनिकरस्य नितान्तमित्रे
ह्यस्तं समीयुषि मुखं मुकली बभूव ।
पद्मस्य शुद्धजलगस्य च मद्रयन्ति
नष्टाः प्रियाः खलु समृद्धियुजोऽपि वक्रम् ॥ 31 ॥

आकण्ठोदकवासि हृद्गमधुकृज्झङ्काररम्योङ्कृति
भ्राजत्कण्टककण्टकद्युति मुहुर्मन्त्रार्थं सञ्चिन्तया।
ईशत्कम्पितमूर्धशोभि नलिनं हंसौघसंशिक्षितं
स्वान्तस्थापितधातृ साधु तपतीवाकाङ्क्ष्य मित्रोदयम् ॥ 32 ॥

दिगायताक्षीमपरामुपेत्य दिशापतौ रागमुपेयुषीन्दुः।
अदृश्यतैन्द्र्यां दिशि रोषरक्तं निबद्ध नीलभ्रुकुटीव वक्रम् ॥ 33 ॥

नक्षत्रालिभिरिन्द्रदिग्मृगदृशं सन्धाय पूर्वं पुन-
स्तत्पादे प्रणतिं विधाय नितरामाशान्तरासक्तिजम्।
तस्याः कोपसमं तमः परिहरन् स्वीयैः करैस्तां स्पृशन्
वक्राम्भोरुहचुम्बनाय शनकैरुद्याति नूनं शशी ॥ 34 ॥

चन्द्रस्य कोमलकरै रचिताङ्गसङ्गाःसान्द्रान्धकारमपि ताः सहसा विहाय।
ईशं स्वपत्स्वखिलजन्तुषु वव्रुरेनमाशा हि नूत्नविषया गणयन्ति नैनः॥35 ॥

पूर्वाब्धाववगाह्य फेननिचयश्रीखण्डलेपद्युतिः
स्वाङ्कालङ्कृतिमूलनीलतिलकस्तारौघहारान् दिशन्।
व्योमाख्यां कबरीं प्रगृह्य सुकरैराश्लिष्य दिक्कामिनी-
मैन्द्रीमिन्दुरसौ चुचुम्ब सरसो रागेण तां रञ्जयन् ॥ 36 ॥

सुवर्णसंवीतवरेन्द्र नीलसुमध्यनिष्काञ्चितकृष्णवक्षः ।
सहारमन्वेत्युदितोर्ध्वरश्मिशशाङ्कसङ्ख्यभ्रमुदारतारम् ॥ 37 ॥

वार्वाहावृतसर्वभागमुदितं बिम्बं शशाङ्कं विधो-
रीषद्दर्शितकोणमच्युतमनस्तोषं नभोऽग्रस्थितम् ।
रेजे कुङ्कमशोभि रम्यवसनच्छन्नं मरुद्दर्शित-
प्रान्तं श्रीकुचकोशमीषदुदयन्मध्योपरिष्टादिव ॥ 38 ॥

गते दिशां भर्तरि देशमन्यं दिवाकरे मन्दमुपेत्य चन्द्रः ।
तदम्बरं यज्जगृहे करैः स्वैस्ततः कलङ्कीति मम प्रतर्कः ॥ 39 ॥

यत्पूर्णं पौर्णमास्यामुदयति निशि तत्कीर्तिनार्योः
कुमार्यावक्त्रं कस्तूरिकाक्तं प्रविरलकचविन्यस्तपुष्पंहिमन्ये ।
स्तोत्रव्याजेन देवैर्वदनविनिहितं नन्दसूनोर्न चेत्तत्
प्रीत्यै गोपाङ्गनानां कथमहितवधूवर्गतापाय च स्यात्॥40

दिवसकरे हततस्करप्रचारे नरनयनस्य विदूरवर्त्म याते ।
रजनिकरोऽयमुपेत्य मानवानां श्रममधरीकुरुते स्म पूर्णिबिम्बः॥

स मारमौर्विस्थितमल्लिकेषुरिव व्रजस्त्रीहृदयं विजित्य ।
हरेः पदं प्राप शनैः स्मरेण तमात्मसात्कर्तुमिवोत् प्रयुक्तः ॥ 42 ॥

गन्धर्वगीतवृतमभ्रमपारतारं
चन्द्रेण रञ्जितमुदीक्ष्य मुदा मुकुन्दः ।
वृन्दावनं मधुपमञ्जुरवं प्रसून
सन्दोहसान्द्रमविशत्तरुजालनीलम् ॥ 43 ॥

इन्दुः स्वरम्यकिरणैर्विपिनं पुपूर
मन्दानिलश्च मुदितोत्पलमाल्यगन्धैः ।
सान्द्रप्रसूननिचयैस्तरवः समन्तात्
कन्दर्पतातामवलोक्य पिकाश्च गीतैः ॥ 44 ॥

विश्वस्य मोहन इतीश यशो मदीयं विस्तारयेह ललनासहितो विहृत्य।
इत्यर्थनाकृदिव वृक्षतलप्रविष्टैः कृष्णाङ्घ्रिमास्पृशति हृद्यकरैर्हिमांशुः ॥

व्याकीर्णकाम इव तैर्विविधैर्विभावैः -
राकर्षयन् व्रजवधूर्निजसङ्गयोग्याः ।
वेणुं क्रमेण रणयन् बहुतानगान-
मानज्ञ मौलिरुदगायदधीश्वरोऽसौ ॥ 46 ॥

हृद्यं हृद्यनुरञ्जयन् सवयसः संहर्षयन् कर्षयन्
गोपस्त्रीहृदयं पशूनृषिगणान्निश्चेष्टयन् स्पष्टयन् ।
विश्वं स्वस्य वशं वियद्गृहवधूः सम्मूर्छयांश्चारणान्
सिद्धान् सन्त्रपयन् सुरान्विनिमयन् वेणुं पुपोषाच्युतः ॥47॥

शुष्कामपि स्म सरसामधरामृतेन
हृद्यस्वनामपि विधाय मृदूक्तिशून्याम् ।
छिद्रं निगूह्य मुरलीं मुरजिच्चुचुम्बे
सद्वंशजातललनासु न कस्य पक्षः ॥ 48 ॥

अपरवशमपीशं स्वानुरक्तं विधत्ते
सहजमपि विरोधं हन्ति जन्तुष्टभेद्यम् ।
वशयति जगदेतन्मान्यतामाप वेणु-
र्मधुरनिनदभाजां किं न साध्यं हि लोके ॥ 49 ॥

स जयति यदुनाथः श्राविताऽनेकगीतः
करधृतवरवेणुः कामिनीकामधेनुः ।
सुललितवनमालः सुन्दरापाङ्गलीलः
सजलजलदमूर्तिः साधुभिर्गीतकीर्तिः ॥ 50 ॥

चन्द्रे जृम्भति तन्मुखत्विषि मुहुर्मन्दानिले तद्वपु-
र्गन्धे वाति वियोगवह्निसचिवे तत्कोमलालापवत् ।
वेणौ कूजति पञ्चबाणविशिखैः शाणाशितैस्ताडिता
मानिन्योऽपि ययुर्मनोभवपितुः श्रेयोनिधिं सन्निधिम् ॥ 51

दोहं कापि विहायकृष्ण सुरभिं दोग्धुं समस्तेप्सितम्
तद्बिम्बोष्ठसुधाति लुब्धहृदया भुक्तिं विसृज्यापरा ।
कान्तं काचन सद्गुणार्णवभृते भर्त्रैस्पृहां बिभ्रती
तोकं कृष्णविहारयोग्यविभवा कन्येति काचिद्गता ॥ 52 ॥

गोप्यन्याञ्जनरूषितं स्वनयनं कुर्वत्यगात्सत्वरा ।
तज्ज्ञानाञ्जनतुष्टधीरिव पदोर्भूषां स्वदोष्णीतरा ।
सन्धायाच्युतसन्निधिं समगमत् कृष्णाङ्घ्रिसेवां सदा
तन्वन्त्याः करभूषणं मम भवेत्तत्पादयोर्भूषणम् ॥ 53 ॥

आनन्दपूर्णतां कृष्णः स्वानां सन्दर्शयन्विभुः ।
आनता अपि ताः प्रीता मानिनीरित्यचीकथत् ॥ 54 ॥

पितृभर्तृजनन्यादेः परिचर्या यतोऽर्थदा ।

व्रजत व्रजमेवातः कुरुत स्मरतां हितं ॥ 55 ॥

यदीश तेषां हितमेव कार्यं तदाङ्ग नाज्ञापय गन्तुमस्मान् ।

वियोगदग्धैर्बत नः शरीरैः महीं न तां प्रेतमहीं विधेहि ॥ 56 ॥

पत्यादिसेवापि भवत्प्रसाद प्राप्त्यार्थमेवेति वदन्ति सन्तः ।

त्वत्पादमूलं विधिनोपनीताः कस्मान्मुधा ज्ञापयसीश गन्तुम् ॥ 57 ॥

नानायोनिषु सम्भवे कति कति श्रीनाथ नो मातृतां

मान्यत्वं पितृतां प्रियत्वमगमंस्तत्कुत्र कुर्मोऽर्चनम् ।

वैरं वा कतिवारमेषु न कृतं विश्वान्तरात्मन्विभो

तन्नित्यं पितरं पतिं च जननीं त्वामेव सेवामहे ॥ 58 ॥

जगत्पिता त्वं न पिता किमासां जगत्प्रसूतिः जननी न किं नः ।

जगत्पतिः किं न पतिः सखे नः तदन्यजुष्ट्यालमरिष्टवृष्ट्या ॥ 59 ॥

कान्तः स एव यः स्थैर्यशौर्यसौन्दर्यसागरः ।

सुखस्यान्तकरं कान्तमपरं तर्कयामहे ॥ 60 ॥

यः सारभागमनुभूय शरीरभाजां शिष्टं प्रयच्छसि किलारसमल्पभोग्यं ।

दुःखातिदूरगतपारसुखैकभोक्तुःतस्येशयोग्य मखिलं हृदि तर्कयामः ॥ 61 ॥

धर्मो न वोऽयं श्रुतिसङ्गताक्ष्यो धर्मो नवोऽयं श्रुतिसङ्गताक्ष ।
मान्यं भजध्वं रमणं विहाय मान्यं भजामो रमणं विहाय ॥ 62 ॥

हिताहिताज्ञा बत यूयमङ्गना यतो ह्यधर्मे मतिरस्ति निश्चला ।
हिताहितज्ञा वयमच्युत प्रभो यतो ह्यधर्मे मतिरस्ति निश्चला ॥ 63 ॥

वाग्वैखरीमिव निरीक्ष्य स बल्लवीनां प्रीतः प्रियोक्ति परिरम्भणचुम्बनाद्यैः ।
सुप्तं प्रबोध्य मदनं समभूदृदृश्यः सत्यां विधातुमिव कामिविदूरतां स्वाम् ॥

ताः पत्यपत्यभवनेषु विरक्तचित्ताः श्रीपुण्डरीकनयनेक्षणकार्यसक्ताः ।
आरण्यकेषु मुनिवर्ग इवातिमुग्धाः चेरुर्विमृग्य बहुधा तमरण्यकेषु ॥ 65 ॥

सममुदितविमोहावस्थया क्वापि मुग्धाः
समुदितघनचिन्तावस्थया क्वापि शान्ताः ।
वशयितुमिव कान्तं योगिपूगैकचिन्त्यं
मधुरवचनदक्षास्तं जगुस्ताः परोक्षम् ॥ 66 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गः स षष्ठो मुदाम् ॥ 67 ॥

सप्तमः सर्गः

यदुतिलकगतोऽस्मान्धैर्यमात्रेण हित्वा
त्यजसि कथमयाञ्चाप्राप्तसङ्गं न चेत्त्वम् ।
तदिदमुचितमस्य श्रीभृतो यत्समर्था
चरणकमलधूलिस्तन्वि तन्वीं विधातुम् ॥ 1 ॥

अश्वत्थद्रुम नः प्रियः किल भवन्मध्ये सदा वर्तते
तस्मै ज्ञापय बल्लवीजनदशां कष्टामदृष्टप्रियाम् ।
नो चेत्त्वद्धृ दिलग्नमग्निमथवा त्वत्संस्थितिं तेऽभिधां
नो देह्यङ्गवियोगरोगरहितां त्वं मर्त्यतामाश्रय ॥ 2 ॥

मूलासेचनपूर्वकं परिसरंस्त्वा मार्द्रवस्त्रः पुमान्
स्वाभीष्टं लभते किल प्रतिवनं विष्वक् चरन्तिर्बत ।
कायक्लेशवशात्समुत्थितघनस्वेदाम्बुनार्द्राम्बरा
अस्त्रौघैः किमुपेक्षसे विदधतीरार्द्रां भवद्वेदिकाम् ॥ 3 ॥

न वदति बत सख्यो नः प्रियं विप्रियं वा
न दिशति फलमिष्टं स्वैरमाराधितोऽपि ।
परिचरणविदूराः को नु सम्भावयेन्नः
सुकृतमपि तदाज्ञारूपमापादयेत्किम् ॥ 4 ॥

प्रेष्टं स्वान्तरसंस्थितं न दिशतीत्यार्ता समस्ताभृशं

कोपात् शापमयोजयन्निव सतां स्यात्त्वत्फलं निष्फलम् ।

विष्टातो जनिरस्तुते निशि तवच्छाया विगेयास्त्वियं

क्रूरस्ते हृदि वह्निरस्तु न सदा स्पर्शस्य योग्योभव ॥ 5 ॥

अस्माकं न हि यः श्रुणोति वचनं प्रत्युत्तरं वक्ति नो

मूकोऽसौ बधिराग्रणीश्च भवतु स्वान्तस्थितोऽप्यच्युतः ।

नैतद्दृष्टिपथं प्रयातु रमणं यो दर्शयेन्नैव न-

स्तत्पार्श्वे वसतादसौ द्विजकुले यः प्रेत्य न स्वर्गतः ॥ 6 ॥

हे जाति मालति तुलस्ययि मल्लिकेऽग्र्ये

योगं समादिशत योगिजनप्रियस्य ।

यद्ध्येकजन्मनि कदापि तदङ्घ्रिसङ्गो

युष्मभ्यमाभिरबलाभिरदायि साध्व्यः ॥ 7 ॥

तुलसि मिलसि कृष्णाङ्घ्र्यम्बुजे पुण्यभूजे

वरय वरयतीन्द्रैर्वन्दितेऽस्मान्वयस्याः ।

मनसि मनसिजादेर्निर्वृतिं निर्मिमीते

वनज वनजगन्धोऽप्यन्तरेणाम्ब न त्वाम् ॥ 8 ॥

वृन्दावनं किलवनं भवदीयवास श्चान्द्रप्रमोदकरचारुकराभिरामम् ।

कन्दर्पबाणदलितं बत यूयमासां वृन्दं वृथा कुरुथ हा व्रजसुन्दरीणाम् ॥ 9 ॥

नः सन्दिशन्तु नयनोत्सवमच्युतं तं नक्रातिभीतगजगीतचरित्रजातम् ।
पश्चात्तदङ्घ्रियुगले विनिवेश्य कुर्मः पद्मासनादिसुरसञ्चयसत्कृता वः ॥ 10

बत नतजनबन्धुं सान्द्रसौन्दर्यसिन्धुं यदुनृपकुलसारं यच्छतोदारहारम्।
तदनु शिरसि युष्मान् धारयामः कृतेष्टाः परमपदयुगाब्जे पूरयामः प्रहृष्टाः ॥

गच्छन्तु पत्युर्गतिमासु नैता वक्ष्यन्ति गाढं परिरम्भणे नः ।
स्वायासमाशङ्क्य तदीयगेयमालाः समालम्ब्य कृताङ्गसङ्गाः ॥ 12 ॥

अन्याञ्चनान्मुकुलितं सरसीरुहास्यमन्वेति मन्दरमरुता चलितं द्विरेफः ।
सन्नाथ पश्य सदयाग्रग साधुवश्य किं नःपरित्यजसि खिन्नहृदस्त्वदर्थे॥ 13॥

हे पद्मिनि प्रियमुदीरय पीवरांसं
नारायणः स तु तवास्त्युदरे निगूढः ।
त्वं हि स्वभावमधुरेति बतार्थ्यसेऽम्ब
नोचेद् दृगम्बुनिकरैः कलुषा खलु स्याः ॥ 14 ॥

पत्या समं तव जले विमले विहृत्य
कुर्मः कुचौघकृतकुङ्कुमरञ्जितां त्वाम् ।
मुग्धप्रसन्नमुखसारसशोभमानां
स्वर्मुक्तपुष्पनिकरैः परितः सुपूर्णाम् ॥ 15 ॥

नैषा नवाम्बुदतनुं कथयेन्निजं नः स्वीयप्रवाहभरधिक्कृतलोकवार्ता ।

या चुम्बिताखिलसरोरुहकोमलास्या भृङ्गावलीभिरितरार्तिमजानती या॥16

पद्मानि शंसत पयोब्धिसुताकलत्रं

युष्मद्वनेषु वसतीति वदन्ति सन्तः ।

कुक्षिस्थिताय विधयेऽपरथा ललाट-

लेखां स्म जीवनकृते रचितां विमार्ष्टुम् ॥ 17 ॥

इमानि लक्ष्म्याः किल नः सपत्न्याः समाननामानि सदा गृहाणि ।

अस्त्राणि चास्मान् द्विषतस्तदीयपुत्रस्य तद्गच्छत देशमन्यम् ॥ 18 ॥

हे चूत कृष्णपदवीं वद नः कृशानां

हे नारिकेल पनसाम्र परान् हि यूयम् ।

पुष्णीथ पुष्पफलवल्कलमूलपत्र-

च्छायासमुल्लसितपल्लवकोटराद्यैः ॥ 19 ॥

तिन्त्रिण्यास्व यतः फलान्यपि सदा वक्राणि ते प्राणिनां

सात्वं ताडनकर्मसूपकुरुषे किं नारिकेलेन नः ।

मस्ते यः फलमभ्रचुम्बिनि नरालभ्ये त्वचापक्षिणा-

प्यग्राह्यं दधदध्वनीनमृतिदं शस्त्राध्यसाध्यं बलात् ॥ 20 ॥

यः पक्वं फलसम्मितं भुविगतैरज्ञेयमावेष्टितं

दत्तेदुर्जरकण्टकैः स पनसः प्राक् काकभोग्यो ध्रुवम् ।

चूतोऽयं फलपुष्पतोषितखगः स्वोपान्तगानां नृणां

पक्वानि प्रदिशन् स चापि न मनस्तोषाय नः स्यात्सखि ॥ 21 ॥

कन्दर्पमन्त्रिणि समीयुषि यः सरागस्तत्पक्षपातिपिकगायकहर्षहेतुः ।
तद्बन्दिनः शुकचयस्य सखा तदीयबाणौघजन्मधरणी स हि चूत एषुः ॥22॥

हे माधवि प्रान्तनिगूढ वेल्लि श्रीमानिनीमानदमादिशेह ।
देहि त्वदीयां स्थितिमेव नो चेन् नाम्नापि यत्रास्ति हि माधवीत्वम्॥23

अशोक एषोऽपरवेदनाज्ञः पदाहतेरेव परोपकर्ता ।
न कार्यकारी शिथिलात्मनां नः ततोऽपरत्र प्रतियात सख्यः ॥ 24 ॥

हे पारिजात सुरसंसदि गीत दातः श्रीनन्दनन्दनमुदीरय सिद्धगम्यम् ।
रत्नानि रास्युरुविधानि किलाश्रितानामस्माकमच्युतहरिन्मणिमेव देहि॥25॥

तदङ्घ्रिलाभेन निजावमानविशङ्किचेता न दिशेन्निजं नः ।
सहोदरोऽयं ननु सिन्धुपुत्र्याः सहस्रनेत्रार्हणदत्तवृत्तिः ॥ 26 ॥

गीतेन ते गीष्पतिशर्वपूर्वगीर्वाणवर्याः किल नम्र भावम् ।
नीतास्तदस्मान् स्ववशे विधातुमेतावता किं कमनीयमूर्ते ॥ 27 ॥

मुरलि मुररिपुं तं मोहनं शंस हंसाभ्युदयमुदयदिन्दु श्री मुखं वीतशोकम् ।
विरहदहनभासा निर्दहामोऽत्र नोचेत् तरुणि कुलमिदं ते हन्त वृन्दावनान्ते ॥

हे वृन्दावन कृष्णवर्त्म वद नो नोचेत्पुमांसं हि तं

दास्यामः प्रियविप्रयोगजनितं तेन त्वदीयोदयैः।
साकं प्रज्वलितेङ्ग गोपललनाभास्वच्चकोरीचये
लोके नाम निरर्थकं तव पुनः को वा कविः कीर्तयेत् ॥ 29 ॥

सखि तरुरयमज्ञो नैव जानाति कृष्णं
किमिति विधिनिदेशाज्ज्ञानशून्यो हि वृक्षः ।
यदुतिलकवियोगादस्तु मे ज्ञानहानि-
र्गतविरहभयस्य ज्ञानहानिः कुतोऽस्य ॥ 30 ॥

सखि कथय स कोऽयं तन्वि पीयूषरश्मि-
र्दिशति कथमुदग्रं तर्हि मे कालकूटम् ।
हरिरिव पदमात्रश्लाघ्यधर्मः स नूनं
वहति गरमगौरं ह्रासभागेष चन्द्रः ॥ 31 ॥

धन्ये यामिनि कामनीव शशिनं सानन्दमाचुम्ब्य या
मान्यैस्तस्य करैः सुधारसधरैरालिङ्गिताङ्गी सदा ।
विश्लेषाच्चकितानुयासि बत तं देशान्तरे प्रस्थितं
कृष्णायाध्वनि शंस कञ्जनयनायास्मान्मनोवेदनाम् ॥ 32 ॥

निशाचराः प्राणहराश्च चोराश्चरन्ति यस्यां न बुधाः सभोधाः।
स्वयं च कृष्णाप्रियसौभगा या किमस्मदानन्दकरीयमार्याः ॥ 33 ॥

कालिन्दि तं कथय कञ्जदलायताक्षं

नाम्ना गुणेन सदृशी ननु नन्दसूनोः ।
ब्रह्मण्यदेवमृषयः सखि शान्तगम्यं
ब्रह्महृदे कृतगृहं ब्रुवते भवत्याः ॥ 34 ॥

कालिन्दि त्वमघान्वितानपि सतः कृत्वा पवित्रात्मनो
गन्तुं नैव कदापि मुञ्चति तव भ्रातुर्निकेतं प्रति ।
किन्तु क्षीरपयोधिवासनिरतान् प्रीता करोष्याश्रितान्
स्निग्धे भर्तरि कामिनीजनरुचिस्तत्पक्ष एव ह्यलम् ॥ 35 ॥

रङ्गत्तरङ्गचयसङ्गतवायुना त्वं माङ्गल्यदा किल समीपकृतालयानाम्।
भृङ्गीरिवान्तिकवने तव सञ्चरन्तीः सङ्गीतकृष्णचरिताः किमुपेक्षसे नः ॥36 ॥

हे मन्दमारुत मुकुन्दपदाब्जगन्ध
श्रीमाननीय तमिहानय मान्यगम्यम् ।
नो चेद्बहिर्नय तवाङ्गसमानजातिं
प्राणं हृदि स्थितमथार्पय कृष्णपादे ॥ 37 ॥

अतीन्द्रियस्यामितविक्रमस्य प्रदर्शयस्यङ्ग पदाब्जगन्धम् ।
अपेक्षसे किं परमस्य साम्यमदृश्य दृश्यात्म विशेषधर्मन् ॥ 38 ॥

हे पक्षिणः कृष्णमुदीरयध्वं पापापहं पावनपावनं तम् ।
नोचेद्भवत्कण्ठविशोषणैर्नः श्रोत्रस्य शल्योपमितैः किमेतैः ॥ 39 ॥

स्वरेण स्मारयन् शौरिं प्रयच्छति न नः सखि ।
परपुष्टः स विस्पष्टं पोष्टुर्वै विप्रलम्बकः ॥ 40 ॥

हे कृष्णसार कृतकौतुकमात्मदृष्टेः
श्रीकृष्णवर्ष्म किमलक्षि भरं बिभर्षि ।
नेत्रोदयस्य मुरलीरवरञ्जितस्य
श्रोत्रस्य चोन्नतिरियं भवतश्चकास्ति ॥ 41 ॥

यदि निगमविदूरस्त्वं नृणां दूरदूरो
हृदयकमलतः किं नाथ नापैषि तर्हि ।
तरुणि तनुवियोगः किं मतस्ते मनोज्ञे
प्रियपुरुषवियोगाद्दुस्सहं तं न मन्ये ॥ 42 ॥

त्वयि न वहति मानं न प्रगल्भेति कृष्णो
यदजनि तनुकार्श्यं दैन्यमन्तः क्षणेन ।
न हि सखि मम दैन्यं दीननाथप्रयुक्तं
कृशतरनिखिलाङ्ग्याः किन्तु विश्लेषवह्नेः ॥ 43 ॥

अनृतलपितमेनं नार्थयध्वं तथा त-
द्विदधति बत चेतः प्रार्थनाशीलमेते ।
परभृतशुकभृङ्गा गीतवाक्यालकाभाः
पथि पथि परमस्य श्रीमुखश्रीश्च चन्द्रः ॥ 44 ॥

रमणि रुचिररूपः किं नु दूरे तवासी-
न्नहि नहि मम पुण्यं तन्वि दूरे प्रयातम् ।
बत यदुकुलनाथः स त्वया मृग्यते किं
नहि सखि सहनीतं चित्तमन्वेषयामि ॥ 45 ॥

वितनुत बत सख्युः सुस्थिरं चित्तमस्म-
न्मृदुलहृदवलोक्य स्थैर्यमालम्बयेत्सः ।
आनुवनमयि कान्तं सञ्चरन्तं समन्ता-
दनुसरदनुरक्तं कारयेत्कः स्थिरं तत् ॥ 46 ॥

स विधिरपि निदेशं तस्य नूनं विधत्ते
विरहदहनशान्तिं यन्न मूर्छां ददाति ।
अपि निशि हृदयान्तः कृष्णसंश्लेषशङ्की
न दिशति च सुषुप्तिं हा हताः किं विधेयम् ॥ 47 ॥

यदि मधुरमपायि स्वीयगाथामृतं प्राक्
स्फुरदधरसुधां स्वां तर्हि यच्छेन्मुकुन्दः ।
क्वचिदपि निजधाम स्थावरं जङ्गमं वा
यदि विमलमदर्शि स्वं तदा दर्शयेन्नः ॥ 48 ॥

कररुहपदभास्वद्गात्रविश्लेषभीत्या
न मृतिरनुमता नः कृष्ण तेऽदर्शनाच्च ।
असुभृतिरपि तस्मात्सौम्य सौन्दर्यधाम-
न्नधिगहनमुभाभ्यां बद्धकण्ठा इव स्मः ॥ 49 ॥

नयनगनलिनेषुं कान्तवक्त्रेन्दुकान्त्या
नवपदरविभासा नः कुचस्थोत्फलेषुं।
शमय सदयगाढालिङ्गनेनार्धगात्री-
र्विरचय तव दासीस्तेन कन्दर्पदर्पम् ॥ 50 ॥

अयि रमण मुरारे सुन्दरीकान्त शौरे
नरकमथन कृष्ण प्रौढवाराशिधिष्ण्य ।
करजितसुरवृक्षाहङ्कृतात्मीयशिक्ष
स्वक विजयसहाय ध्वस्तधर्मान्तराय ॥ 51 ॥

वृक्षेषु पक्षिषु मृगेषु विचारयन्ती-
र्वीक्ष्य प्रमुग्धहृदयाः श्रुततत्त्वकान्तीः।
आविर्बुभूषुरपि रम्यतदीयवाक्य
भावं पुनर्विविदिषुः स तदा तिरोभूत् ॥ 52 ॥

कामिनीति जितापद्यां निनाय सुखयन् सुखी।
कामिनीतिजिता पद्यां काञ्चिदासाद्य सोज्झिता ॥ 53 ॥

साऽरसाऽसारसंसारे ससार सुरसूरसम्।

सुसाररसरसारोरः सरसीसरसारसी ॥ 54 ॥

अलक्षयन्ती स्मरतातमेनं हृद्दात्तखेदा स्मरता तमेनम् ।

जगाद सौम्यं नयनातिदूरं विधे न कुर्या नयनातिदूरम्। 55 ॥

कान्तोपमानेन दिवापि कुट्यामन्तर्हितं कालभतेजसायम्।

स्वान्ते बिभर्मीश विनेहतं त्वामन्तर्हितं का लभतेऽज सायम् ॥ 56 ॥

रासि सारोऽसि सुरसमेहि हेमहि मामिह ।

दासीं ससादां सदसि वेदवादाविदोवद ॥ 57 ॥

मधुपालिरीश सरसा सरसामुपकण्ठमेत्य मुदिता मुदिता ।

अनुयाति पश्य सभया सभयामनुनीय चालिमधुना मधुना ॥ 58 ॥

नगायताकाशमितागसानु समेत्य पुंस्कोकिलसुस्वनेन ।

न गायता का शमितागसा नु त्वया मृगाक्षी विमदीकृताङ्ग ॥ 59 ॥

कन्दर्प सर्पतल्पस्य नन्दनाऽऽनन्दकारण ।

तं देशं नयं मां यत्र बन्धुरास्ते सतां हरिः ॥ 60 ॥

र मा नयाहङ्कृतिदूरवृत्ति रमा नयाऽहं कृतिदूरवृत्तिः ।

रमा न याऽहं कृतिदूरवृत्ति रमा नयाऽहं कृतिदूरवृत्तिः ॥ 61 ॥

ततातततातीततत्वततितितातोऽतते तु तत् ।
तत्तातौतातितितेती तेऽताताऽतीते ततोऽस्ति ताम् ॥ 62 ॥

अधरामृतं प्रदिश ते दिश ते तनुमर्पये विरहतेह रते ।
विहिते हतिं विरचयेऽरचये स्फुटमित्यदायि भवताऽभवता ॥ 63 ॥

इत्थं गिरा काऽपि तमर्चयन्ती यं तीव्रयोगैर्मुनयोऽगुरन्ते ।
रन्तेति मत्वा गलितात्महारा हारामकृष्णेत्यपतच्छुचार्ता ॥ 64 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गो मुदाम् सप्तमः ॥ 65 ॥

अष्टमः सर्गः

विरहवह्निबला मलयानिला जगदिवाखिलधाम लयानिलाः ।
चलति वीक्ष्य भियामल यानिला बत तुदन्तितरामलयानिलाः ॥ 1 ॥

देवेश देवेऽशनिवर्षहेतौ पातासि पातासितघातकल्पे ।
दावेष्टदावेष्टयतीहयोर्भूर्मा नः समानः स निजे त्यजाद्य ॥ 2 ॥

नानाननाननुन्नूनं नैनोनन्नेऽन्निनां नु नौः ।
नानान्ननुन्नेनाने न नोनो नेन न नो नुनु ॥ 3 ॥

मनसामहित स्वरमित्रहृदामनसामहित स्वरमित्रहृदा ।

मनसामहित स्वरमित्रहृदामनसामहितस्वर मित्र हृदा ॥ 4 ॥

वरयासुरमोदारे तरसा किङ्किरीरिमाः ।

वर यासु रमोदारे त्वयि नेदं गुणोचितम् ॥ 5 ॥

वृणीत दासीर्यदि नो वने न कवीशगौरीश हृतात्मवृत्ता।

कवीशगौरीशहृतात्मवृत्तावृणी तदासीर्यदिनोऽवने नः ॥ 6 ॥

जानतीस्तवामानवेषु स्थितिं न त्यजेमाः प्रभो मा नवेषु स्थितिम् ।

कुर्वसौ किं प्रिया मा नवेषुः स्थितिं नेह किन्तु प्रियेमा नवेषु स्थितिम्॥7

व्रजे महं तोषसितं विकुण्ठं भजेम चक्षुर्विषये त्वयीश।

व्रजेम हन्तोषसि तं विकुण्ठं न चेत्वदीक्षोत्सवभङ्गहीनम् ॥ 8 ॥

वियोगे तव गोविन्द दिवसोऽपि भयङ्करः ।

इयं निशा दिशाव्याप्ततमिस्रा कान्त किं पुनः ॥ 9 ॥

समायतेयं न शरैः समायते समायाते स्वेषु किलासमायते ।

समाय तेनाङ्ग नमः समाय ते स मा यतेर्वर्त्म भजासमाय ते ॥

करोऽतिकार्यो दधिमन्थसङ्गमपि स्म कर्तुं यतते न तेन ।

त्वदङ्घ्रि जुष्टेरपरं मुरारे करोति कार्योदधिमन्थसङ्गः॥11॥

दयाङ्ग यद्यासु न दीनबन्धो प्रियेयमप्या हि नदीनबन्धो ।
हृतोरिरस्या यदसौ भगस्य तवौजसा तोयदसौभगस्य ॥ 12 ॥

इहागता हन्त सुरानुदारानमुं च रामावर सिद्धभद्राः ।
विहाय लोकं तव सङ्गसिद्ध्यै न मुञ्च रामा वरसिद्धभद्राः ॥13 ॥

उचितैव नाथ सुदयासु दया चकितासु दुष्टभयदाभ यदा ।
न भवांस्तदा गृहमदो हमदोभयदं किमुत्स्वनवनं न वनम् ॥ 14 ॥

भ्रमरञ्जितस्तव पदाब्जयुगे भ्रमरं जितारिकुल नः सदय।
हृदयं वियुक्ततरुणीस्थिरताहृदयं विभोऽर्दयति भृङ्गचयः॥

चरणाम्बुजं करसरोजरुचं कविवर्णनाकरसरोजरुचम् ।
तव नाभिमच्युत दिदृक्षतिदृग्विषये क्षया सपदि दृक्षतिदृक् ॥ 16 ॥

पदारविन्दं हृदि देहि नः प्रियं सदास्मरन्निर्मलदेहिनः प्रियम् ।
तदेहि शान्तस्तवनन्दनोऽज यन्निहन्ति शान्तस्तव नन्दनो जयन् ॥ 17 ॥

ननु चम्पकाच्युतपदाम्बु जयोदयमस्ति तेऽच्युतपदाम्बुजयोः ।
उचितं च पुष्पमलिनाकलितं तमिहेक्षयाशु मलिनाकलितम् ॥ 18 ॥

अलिरयं न हि वेत्ति मधुद्विषं तदपि नात्र शिवेत्ति मधु द्विषन् ।
बहुपदे प्रकृतिर्विषमस्थितिः परमिहातनुते विषमस्थितिः ॥ 19 ॥

मुरली मनो विजयतेऽज यतेरपि मोहदाग्र्यवलयेव लये ।
कमला तवाधरसुधारसुधाः पिबति त्वदुद्यमहिता महिता ॥ 20 ॥

तव वेणुना सुरनता रणता विनता वधूततितिजितातिजिता ।
यमुना गतान्तिकमलं कमलं ददतीव ते करमुदार मुदा ॥ 21 ॥

करजप्रसक्त्युरुरुचा रुरुचार्ववलोकनाकलितयालि तया ।
कमलान्वकारि रुचिरारुचिराश्यपहप्रियेष्टरसतीरसती ॥ 22 ॥

मुरलीममानय तवायतवाग्जितचेतसान्तिकमिताः कमिता ।
विसृजेन्निजेभिनवधूर्न वधूर्न चकास्ति साध्विविनताविनता ॥ 23 ॥

व्रजभूरियं भुवि तताविततताप्युदभूत्तवेश्वर जनेरजने ।
कमलापि तत्र लसतेऽलसते त्यधुनोत्सृजेत्सुरमणे रमणे ॥ 24 ॥

विजने वने स्वजनमुत्सृजतस्ततव नागमं यदि मनो मनुते ।
विनिहंसि हंसनुतपुण्ययशस्तवनागमं परम तर्हि तव ॥ 25 ॥

अयोगभिन्ना नयतीशमानी तवाङ्घ्रिदासीर्बत दण्डपाणिः ।
अयोऽगभिन्ना न यतीशमानी ह्रियेत कस्तेन भवद्वियोगे॥26॥

विनाशनानामयदेहपुष्टीरनादितस्त्वं परमुज्झसीश।
विनाशनानामयदेहपुष्टीर्लभेमहि त्वत्तुलनां वयं च ॥ 27 ॥

विधिशर्वपूर्वसुमनस्सुमनः सरसीनिवास जगताज गता ।
त्वदभिन्नता तुहिनतो हि नतो दहनोऽपरोऽसदृश तादृशता ॥ 28 ॥

कमलासनाच्च भवतोऽभवतो महतीन्दिरा किल तया लतया ।
तरुवद्भवान्परिवृतोऽरिवृतोदयदाव सेदमनु ते मनुते ॥ 29 ॥

निगमोस्ति ते मतिमतोऽतिमतो निखिळेश्वरत्व समयेऽसम ये।
तमपि त्यजन्त्यसुभृतः सुभृतः स्वनयः कुतोऽक्षरहितैरहितैः॥ 30 ॥

अनृतं जगत्कलयतेऽलय ते यदि कोऽपि मानसहितं स हितम्।
रुचिरं कथं निजनये जनयेन्नहि रज्वहेः क्षतिरभूतिरभूत् ॥ 31 ॥

भयहेतुतास्य न च कम्पकतो भयहेतुतास्यचित एवं परम् ।
नहि चिद्गतेऽर्थमहिमा निशि तानहिचिद्गतेऽर्थ विहराति हि तान् ॥ 32 ॥

यदि भेदशून्यमखिलं मखिलंघ्यसुरार्दिता सुरसभार सभा ।
तव धाम किं मुररिपोऽररिपो स्तुतिरप्युदारचरिताचरिता ॥ 33 ॥

अमितोरुविक्रम तवामतवागभिदां वदन् खरमते रमते ।
क्व विरुद्धदर्मजलधी जलधी कलिताऽभिदा क्व निजयोनिजयोः ॥34॥

स्मृतिभारातात्रणपुराणपुरातनवेदशास्त्रविभवं विभवम् ।
परमं च मानसमयैः समयैरनृतं वदन्न सुसभासु सभाः ॥ 35 ॥

घणिराजगर्वशमनः शमनः क्षयकारकः स कुरुतात्कुरतात् ।
चकितात्मनामिह वने हवने विनुतः कृपावसुहृदां सुहृदाम् ॥ 36 ॥

मुखसारसं च सुरसं सुरसंस्तुतचारुभावयुगलं युगलम् ।
नयनाब्जयोरज मनोजमनोजयिसुस्मितं हृदयतेऽदयते ॥ 37 ॥

गोपीनां परितापमित्युडुपतिः कृष्णाय शंसन्निव
प्रापाब्ध्यन्तिक मच्युतेन्दुरुदितः तत्पुण्यपुञ्जाचलात् ।
वक्षोजाख्यगिरिं करैः परिमृजन्नेत्रोत्पलं हर्षयन्
हृद्योमाप्यनुरञ्जयन्विरचयन् वृद्धिं प्रमोदाम्बुधैः ॥ 38 ॥

काचिन्मुकुन्दमुखसारससौरभाढ्यं ताम्बूलचर्वितमभक्षयदुम्बुजाक्षी।
अन्तर्निलीनमदनायुधजातघातशान्तिं विधातुमिव सञ्चितपुण्यशेषा॥39॥

अन्या तदंसपरिलम्बितपाणिपद्मा
धन्या स्फुरन्मकरकुण्डलशोबिगण्डम् ।
प्रेष्टान्तराङ्कुरितरासविलासतृष्णा
पुष्टिप्रदेव मृदुहृष्टमुखी चुचुम्बे॥ 40 ॥

काचिच्च दष्टमृदुलोष्ठपुटी मुकुन्दं
तन्वी ततान तरलात्मकटाक्षलक्षम् ।
भ्रूसंज्ञयैव रमणं प्रतिदर्शयन्ती
बिम्बोष्ठचुम्बनरुचिं रुचिरालकास्यं ॥ 41 ॥

न स्वैरिणीति नयकोविद मय्युपेक्षायुक्ता तवेति तमिव प्रतिबोधयन्ती ।
पस्पर्श पाणिकमलं सुखजाश्रुधारा हस्तेन हर्षकरकङ्कणसुस्वनेन ॥ 42 ॥

रत्युत्सवार्हतनुमन्दिरसङ्गितुङ्गवक्षोजसत्कलशमण्डनधीरिवान्या।
संयोज्य तच्चरणपल्लवमाशु मारधिक्कारचिन्ह मखनब्धजमुत्पताकम्॥43॥

अन्या च तं हृदि निधाय निमीलिताक्षी
धन्यापि यं पुलकशोभितसर्वगात्री।
सर्वाभिराभिरनुभूतमभुङ्ग भोगं
किन्नाम नास्ति मुनिमार्गजुषां हि लोके ॥ 44 ॥

नयनैर्दधुर्मुखविधुं खविधुंविहसन्तमस्य चरणे च रणे।
जयदायिनीस्तनयुगेन युगेक्षणतां शमावधिगतेऽधिगते॥45

स्वानन्दं प्रकटी चकार सुखदं सायुज्यमालिङ्ग्य ताः
साधर्म्यं स्वकृतानुलेपतिलकैः मोक्षं हृदिस्थावृतेः।
ताभिः सस्मितमीक्षितो यदुपतिः सारूप्यसार्ष्टीदिशन्ना-
साख्यं च तदुत्सवं नहि कथाव्यर्था परब्रह्मणः ॥ 46 ॥

रम्यस्थलीं रासमहाय शौरिः अगादसौ सारजनीहिताय।
आसामभूदीप्सितदातरीशे रागादसौ सा रजनीहिताय ॥ 47 ॥

कण्ठाश्लेषकराग्रपातमधुराव्याहारमन्दस्मितैः
लोलापाङ्गनिरीक्षणेन मरुता गीतेन शीतांशुना।
शृङ्गारं रसमुच्चकैः कुसमिते वृन्दावने पोषयन्
गोपीमण्डलमण्डितं यधुपती रासोत्सवं निर्ममे ॥ 48 ॥

प्रेष्टस्यांसयुगं करैरुभयतः प्रेमोत्थरोमोद्गमैः
सुष्वालिङ्ग्य पुनः पलायनभियेवौत्सुक्यतो वीक्षताम् ।
सिद्धानां नयनैः समं समुदितं शृङ्गारसंज्ञं रसं
मध्यस्थं मुमुचुर्मिथो धृतकरा गन्तुं बहिर्न क्वचित् ॥ 49 ॥

न नेष्यति प्रागिव काञ्चिदासां मनोरमां शौरिरितीव भीत्या ।
परस्पराबद्ध मनोज्ञहस्ता विरेजुरिन्दीवरलोचनास्ताः ॥ 50 ॥

विष्वग्विसर्पिनयनाः परिमुच्यमान वक्षोजवस्त्रकबरीभरभव्यनीव्यः ।
सिञ्जद्विभूषणगणा मिषतामलौल्यं नाट्यच्छलेन चरणैः कणशो वितेनुः ॥51

कृष्णांसविन्यस्तकराब्जमाला हृष्टाः स्त्रियस्ताननृतुः सलीलाः।
आनन्दमूर्तिं परिरभ्य मर्त्यः को नाम नो नृत्यति सिद्धकृत्यः ॥ 52 ॥

आबद्य मुक्तगणवल्लभकण्ठमेका बालाविमुक्तकबरीभरबन्धनाय ।
चक्रे न यत्नमलसागुरुकार्यलाभे लघ्वर्थसाधनकृतिर्न हि दृष्टपूर्वा ॥

कृष्णालिङ्गनभङ्गशङ्किहृदयाः स्रस्तं कचं प्रच्युतं
वक्षोजाम्बरमुद्गतामपि न ता नीवीं बबन्धुः किल ।
तद्भर्त्रा रतिसूचकं मृगदृशो दृष्ट्वाप्रहृष्टाननाः
रत्यन्तोचितकर्म चक्रुरमतं नैवेति चेतो मम ॥ 54 ॥

काचिच्चुचुम्बे कमलेक्षणस्य कारुण्यसिन्धोः करमब्जनेत्री ।
आश्लिष्यकण्ठं बत पूर्ववन्मां स्वीयां न मुञ्चेति तमञ्चयन्ती ॥ 55 ॥

श्रीलोल कोमलकपोलविलग्नगण्डलोलं कयाप्यबलयानन मन्यवध्वाः।
जघ्ने स्ववक्त्रगतवीटिकया तदेव कृष्णस्य सूचकमभूदिव दित्सतस्तां ॥ 56 ॥

विलासमस्यां वरसिद्धसत्कृता विलाऽसमस्याम्बरसिद्धसत्कृता ।
ततान वीणाध्वनिगानविद्यया आतता नवीनाध्वनि गानविद्यया ॥ 57 ॥

भर्त्युः मृदुस्वरकृतानुगतिः स्वगीतं विस्तार्य हृद्यकलकण्ठवधूरिवाद्धा।
मुग्धीभवत्सु सकलेषु मुकुन्दवक्त्रं स्निग्धा चुचुम्ब रहसीव विशङ्कमेका॥58॥

किमाप्तकामस्य तवाभिरीश तथापि नस्तोषयसे विलासैः ।
इतीरयन्तीव करं मुरारेः स्तने न्यधात्कापि बलेन बाला॥ 59 ॥

उरोजयुग्माङ्कितकुङ्कुमाङ्कं असावसाधारणमात्मभर्तुः ।
करे स्थिरीकृत्य चकार चारुं तमन्यमानिन्यभिरुच्ययोग्यम् ॥60॥

मुदावहा भासुरगीतशोभा विभाति वृन्दावनरासलीला ।
हरेश्च मूर्तिः शतोशोऽङ्गनाल्या मुदावहाभा सुरगीतशोभा॥ 61॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गोऽष्टमोऽयंमुदाम्॥62॥

नवमः सर्गः

मण्डलीकृतमनोरमरामा कुण्डलद्युतिसुदीपितसीमा ।
गण्डचुम्बनकुतूहलकामा खण्डिताननसरोरुहधामा ॥ 1 ॥

मुच्यमानकबरीभरबन्धः प्रोच्यमानरसदातृमुकुन्दः ।
दृश्यमाननखलाञ्छनचन्द्रः कथ्यमानहरिविक्रमवृन्दः ॥ 2 ॥

हृष्टरोमनिकरैर्वनसत्वैर्दृष्टरम्यविभवो हृतचित्तैः ।
तुष्टनिर्जरगणैर्गगनस्थैर्वेष्टितः स्तुतमुकुन्दचरित्रैः ॥ 3 ॥

चारुपादतलसन्नखकान्त्याऽधीरनूपुररुचा विचरन्त्या ।
साररत्नमयमण्डपपन्त्याऽऽहारिभूमिविभवो विलसन्त्या ॥ 4 ॥

वेणुवाद्यपटुना व्रजनारी मानदेन हरिणान्तरहारी ।
आनताब्जजनिमारुतगौरी प्राणनाथनयनोत्सवकारी ॥ 5 ॥

पादसञ्चरणदर्शिततालः स्वादुगीतवरविभ्रमजालः ।
मोदितद्विजमृगाङ्घ्रिपशैलः श्रीधरेक्षणरसायनलोलः ॥ 6 ॥

कृष्णमूर्तिशतवासवनीलः पुष्टगोपतरुणीमणिमालः।
घृष्टपाणिवरदामविलोलश्चित्रहारसरहारणशीलः ॥ 7 ॥

हारभास्वदुरसा सकलाशापूरितस्मरशताधिकभासा ।
शारदाम्बुजदृशा वरभूषा धारिणातिरुचिरः कमलेशा ॥ 8 ॥

सप्रियामरविमानवितानस्तृप्तबन्दिचयमानवितानः ।
स्वल्पमेघरवमर्द्धलसान्द्रः स्वः प्रसूनरुचिमद्दलसान्द्रः ॥ 9 ॥

जृम्भमाणनवपल्लवशोभे शम्बरारि पितृपल्लव शोभे ।
अम्बुजेऽर्पितहृदा हिमदात्रा जृम्भितश्च मरुताऽहिमदात्रा॥10

मञ्जु शिञ्जदति भासुर भूषः कञ्जनाभ बहुसुन्दर वेषः ।
अंसलग्नकरसारसपाशः संस्तुतो जयति रासविलासः ॥ 11 ॥

पुण्डरीक मुख मुख्य विकासः खण्डितारितिमिरोरुतराशः ।
शौण्ड मध्वकवि वर्ण्य विलासः पाण्डुरङ्गरविरत्र ललासः ॥ 12 ॥

गातृ कोकिलरव श्रुतिपूर्तौ स्फीत भृङ्गनिनदैः श्रुति पूर्तौ ।
जातु यत्पदमसिद्धमृगाद्यै ध्यातमेतदिह सिद्धमृगाद्यैः॥ 13 ॥

हस्तिनीशतरमा कृति पूरः कृष्णमूर्ति सुरपादपसारः ।

धिक् चकार स पयोब्धिमुदारः सुद्युति स्मितपयोमृतधारः ॥14॥

रासोत्सवस्य हि रसं भुवि वर्णयेत्कः

श्रीशोडुराज निजसौभगरञ्जितस्य ।

यद्भृङ्ग हंस शुक कोकिलकेकिमुख्या

द्रष्टुं प्रहृष्टमनसः परितः समीयुः ॥ 15 ॥

यत्ताण्डवं पक्षिमृगान्घ्रि पाद्रीनूद्भूत हर्षाम्बुदृशो ह्यकार्षीत् ।

उन्नम्ररोम्णः स मदन्तरङ्गे ननर्तु मामीदृशमेव कुर्वन् ॥ 16 ॥

बर्ही तर्हि ननर्तवृक्षनिचयाः पुष्पम् समप्यार्चयन्

स्वैरं मञ्जुरवा जगुर्मधुकराः प्रैक्षन्त साक्षान्मृगाः ।

उत्क्षिप्तोच्चफणाः फणीश्वरगणाः कम्पेन यं पर्यगुः ।

सोऽयं श्रीरमणो मया रचितया प्रीणातु देवोर्चया ॥

रासोत्सवस्मरण लालस मानसानां

नासह्य बन्धमिह मोचयतीत्य पूर्वं ।

यत्केश पक्षकुचकञ्चुकरम्यनीवी

ग्रन्थिं स विश्लथयते व्रजवल्लवीनाम् ॥ 18 ॥

यस्मिन्नुद्यति नागकेकिनकुलाः फेरुण्डसिंहद्विपा

गोशार्दूलमृगाः किरातविहगा वैरं विसृज्य स्फुटम् ।

मितामित्र कलत्रपुत्रविरसास्तस्थुः समं षड्रिपूं-

स्तद्वृन्दावनरासमण्डल महः स्वान्तस्थितान्कृन्ततु ॥ 19 ॥

अंसालम्बितपाणिपद्मललनासंसक्तपोलस्थली

संसक्तोज्वलगण्डमण्डनरुचं हंसासनाद्यैः स्तुतम् ।

वंशस्थापितमङ्गलाङ्गुलिदलं स्रंसद्विभूषावलिं

तं सेवे हरिनीलनीलममलं संसारसारं हरिम् ॥ 20 ॥

हाराधारमनोहरोरसि लसन्नारीकराम्भोरुहं

ताराधीशमुखं विहारसरसोदारस्फुरद्वीक्षणम् ।

स्मेरं चारुपरार्घ्यभूषणधरं कारुण्यवारान्निधिं

कारागारमिदं विहाय भज तं धाराधरश्यामलम् ॥ 21 ॥

विस्तीर्णामरशाखिरत्नभवने छत्रायिताहीश्वरे

सत्सिंहासनशोभिमूलविभवे विभ्राजमानं विभुम् ।

भृत्यैर्ब्रह्मभवादिभिः परिवृतं सद्वन्दिभिः संस्तुतं

चित्तोपास्व विलोलगोपललनानेत्रान्तसच्चामरम् ॥ 22 ॥

हे चेतःक्षितिपाल भक्तिरमणीयुक्तेऽक्षिमीनाश्रये

नाभ्यावर्तवती श्रुतिहृद्युते केशौघशैवालिनि।

सुभ्रूसद्वलि पङ्क्तिमन्दहसितोत्तुङ्गोर्मिफेनाविले

हस्ताब्जिनि विठ्ठलाङ्गसरसीतोये रमस्वानिशम् ॥ 23 ॥

हे हस्ताम्बुज विठ्ठलाङ्कितरणिं मा मुञ्च दृक्कैरव
श्रीमन्तं मुखचन्द्रमस्थिरमनश्चोरालकाख्यं तमः ।
जिह्वादर्दुर तत्कथासुजलधिं वक्षःकपाटं सदा
हृद्गेह श्रुतिपञ्जर प्रतिदिनं हृद्यं शुकस्योदितम् ॥ 24 ॥

भ्रान्त स्वान्त विनिन्दितैः क्रिमिशतैर्विष्ठातिपुष्टैर्वृतं
मूत्रामत्रममेय पूयमबलाकायं विगेयं त्यज ।
नित्यं निर्मलविग्रहं निजवशं नीलोत्पलश्यामलं
प्रेष्ठं संस्मर विठ्ठलं व्रजवधूतृष्णासमुज्झृम्भकम् ॥ 25 ॥

हृद्येतः क्व गतोऽसि नाथ मृगयां कर्तुं कथं सा प्रभो-
रद्यैवाङ्कुरितान्तरे परिलसत्कुम्भीन्द्रकुम्भत्विषि ।
लुब्धान्केसरिणस्तव स्तनतटे स्पर्धायुतांश्च द्विपान्
मुग्धेवेद्धुमितीरयन्मुररिपुर्बुद्धिं स दद्यान्मम ॥ 26 ॥

साजात्येन वराहसिंहनिवहन्साम्येन ते चक्षुषोः
सारङ्गान्विधुगर्वशङ्क्यपि शशान्नाम्ना शिखण्डिव्रजम् ।
त्वत्पुष्पाञ्चितकेशपक्षतुलया सन्त्यज्य सख्यागमं
कृत्वा त्वद्दुरिते मृगाक्षि मृगयामित्यालपन्पात्वसौ ॥ 27 ॥

कस्मान्नाथ विहाय नस्त्वमगमः कर्तुं भवन्मार्गणं
वृक्षाभ्यान्तरवर्तिचन्द्रमहसो युष्मान् शुकौघाक्षरात् ।
युष्मन्मञ्जुगिरः पिकौघनिनदान्मुग्धा भवत्सुस्वरा
नज्ञात्वा पृथगित्युदीर्य शमयन् सौख्यं स दद्यान्मम ॥ 28 ॥

दन्तक्षतस्फुरितगण्डरुचः कराब्जसम्बद्धमध्यमधुराः कुचकुम्भपार्श्वे ।
सञ्जातमञ्जुलनखव्रणरञ्जितास्ताः सान्द्रापराधफलमापुरिवेन्दुमुख्यः ॥29॥

परभृतमधुपाद्यैः सेवितो गन्धलुब्धैः करपदधरहासापाङ्गतुङ्गेषुसङ्गः ।
सुललित वनमालाकार्मुकांसो विरेजे स्मर इव वररूपी दृप्तयोषित्सहायः ॥30

नालीकागारमारत्रिपुरहरमुखैर्गीयमानाम्बरस्थै
र्मालालङ्कारकान्त्या विघटितहृदयग्रन्थिरिन्दीवराभा ।
कालिन्दीतीरसंस्थाकरधृतमुरली कामिनीकेलिलोला
लीलापाङ्गावलोकालसतु मम हृदिप्रेयसी देवता सा ॥ 31 ॥

लीलासङ्गीतमञ्जुस्तनितकृतरुचिः पुष्टिहेतुः स्रवन्त्याः ।
सालोक्याद्यम्बुवर्षी निजतनुमहसाऽऽच्छादितोर्कोडु राजः ।
बालानेत्रोत्सव श्रीर्जयति सुरवरस्तोमहृद्योमधामा
नीलाम्भोदोपमोऽसौ वरवसनतटित्सान्द्रमाल्येन्द्र चापः ॥32॥

यमुनाजघननिवासं कमनीयं ब्रह्म कामिनीकलितम् ।
शमयत्वघं मदीयं विमृशद्योगीशचेतसो दूरम् ॥ 33 ॥

श्रान्तालिभिः परिवृतोऽम्भसि गाहमानः

कान्ताकरेणुसहितः कनकोज्वलाङ्गः ।

प्रान्तस्थिताब्जचयचुम्बिकरो मुकुन्द-

दन्ती निकृन्ततु ममान्तरमोहमोचाः ॥ 34 ॥

अभिगतिजलदान प्रेमसंश्लेषयोगात्

प्रकटितकुचभागा दृश्यमानोरुदेशाः ।

कचविगलितमाल्याः सङ्गतैरङ्गसङ्गैः

सरितमपि सरागं चक्रुरासां किमन्ये ॥ 35 ॥

सत्कैरवास्यविभवोत्पललोलनेत्रा व्यक्तस्तनाभमधुपाङ्कितपद्मकोशा ।

आवर्तनाभिरुचिरा यमुनोर्मिहस्ता गोपीव लक्ष्यजघनास्तिसुफेनहासा॥

गाढालिङ्गितवल्लभामधिजलं निःशब्दभूषावली-

मब्जास्यामविमृश्य काप्युपगता सीत्कारनादश्रुतेः ।

क्रुद्धा भ्रूदृढचापलग्ननयनप्रान्तेषुपातात्पुरा

कृष्णेनापररूपिणा शशिमुखी साम्ना समालिङ्गिता ॥ 37 ॥

करधृतधृतितोयैः स्नापयित्वा मुकुन्दं

कुचतटगतगन्धालिप्तमालिङ्ग्य कृत्वा ।

शिरसि निहितमाल्यैरर्च्यमानर्चुरेनं

गतिमिव यतियोग्यां साधयन्त्योऽबलास्ताः ॥ 38 ॥

सिक्तोऽपि रम्यललनाकरपद्मपत्रैः भृत्यामरावलिसमर्पितपुष्प पुञ्जे ।
विस्तीर्णरेणुनिकरं दधदात्मनोऽङ्गे हस्तीश्वरप्रकृतिमार्जयदेव देवः ॥

द्विरेफशावाङ्कितशोभिवक्त्रं कृतक्षतं सुस्वरराजहंसैः ।
मनोरमं सारसकोशमेका घनस्तनस्पर्धि चकर्तबाला ॥ 40॥

माद्यद्विरेफैः कृतगीतजातं पद्मासनेष्टं पवनेन जुष्टम्।
पद्मं सुगन्धि व्यलुनात्सपत्नी सद्माभिशङ्क्येव मुकुन्दयोग्यम् ॥ 41 ॥

श्रीपतेरधरसीत्कृतिकाले गोपिकेक्षयति मामितरेति।
कोपताम्रहृदयेव सरागं कापि कोकनदमेत्य जहार॥ 42 ॥

दृप्तभृङ्गसदपाङ्गविलोलं सत्सरोजमलुनात्किल काचित्।
सीत्करिष्यति हरिः स मदीयं वक्त्रमेतदिति भीतियुतेव ॥ 43 ॥

आकण्ठमम्भसि गतस्य हरेर्मनोज्ञमास्यं समीपगसखीजनजातलज्जा ।
निलोत्पलं विलसदेतदधीरभृङ्ग माताम्रकेसरमिति प्रवदन्त्यजिघ्रत्॥ 44 ॥

आर्यायाहि गृहं त्वया विरहितं सन्त्यज्य सा सत्वरा
द्वार्यास्ते न पुनर्विविक्षति तनुं त्वद्योगहीनामिव।
चित्तं त्वच्चरणे निधाय विवशा चित्रार्पितेव प्रभो
नोचेत्तत्तनुशाखिनेश भवनं स्यादेव तत्काननं ॥ 45 ॥

निर्यान्ती प्रविशन्त्यदो गृहमसौ प्रत्याक्षिपन्तीमम
प्रेमालापमपि श्वसन्त्युरुशुचा हस्ते निवेश्याननम् ।
पश्यन्ती तव वर्त्म साश्रुनयना मां याचमाना मुहु-
र्मोहं क्वापि वहन्त्यसौ न सदयं कस्येश कुर्यान्मनः ॥ 46 ॥

सायं हीन न हीयं सा मारतात तता रमा ।
क्षीणादेववदेणाक्षी चारुराजजरारुचा ॥ 47 ॥

इत्थं निगद्य निगमाकलितं नयन्ति
दूत्यो वितानमणिशोभिगृहं निशासु।
नृत्यन्मयूरशुककोकिलमत्तभृङ्ग
तत्याद्दतोपवनवासितमङ्गनायाः ॥ 48 ॥

नेत्रानन्दजलेन मञ्जुकलशप्रख्यस्तनस्थायिना
पाद्यार्घ्ये हिमवारिणेव मधुभिः स्नान्नं प्रसूनसृतैः ।
आश्लिष्याङ्गकलापरम्यतिलक श्रीखण्डलेपांश्च सा
लोलेक्षोत्पलमाल्यमोष्टजसुधां प्रादात् प्रियेऽभ्यागते॥ 49

कान्ताननद्युतिनिवृत्त कटाक्षग-
ण्डबिम्बोष्टरम्यरुचिभिर्मिलिता स्मितश्रीः ।
इन्दीवराम्बुरुहकोकनदैः सुगन्धि
सान्द्रं तयानुकुरुते मधुपीयमानं ॥ 50 ॥

विष्वग्व्यापिमणिप्रभाभिधपयःसिन्धौ स्फुरन्मण्डप-

प्रख्ये वेश्मनि भोगिकल्पकशिपौ साकं व्रजस्त्रीजनैः।

भित्तिश्रीपतिमौलिरत्नमहसोत्सर्पिस्वरत्न श्रिया

पुष्टोन्नम्रघणत्विषां मुषि लसंस्तुष्टोऽस्त्वसौ विठ्ठलः ॥ 51 ॥

गोपी काचन धीरतां हृदि बलादालम्ब्य रत्युत्सुके

कोपेनेव निमील्य नेत्रायुगलं तल्पे शयाना सकृत् ।

कान्तं निद्रितमाकलय्य शनकैरालिङ्ग्य बिम्बाधरं

स्वकुर्वत्यथ वीक्षतापि विवशा मानं न सस्मार सा ॥ 52 ॥

गन्तुं कुत्र समुद्यतोऽसि तरुणि त्वद्धाम तत्पद्धतिः

किं तत्रास्ति मुकुन्दमानिनि तव स्वच्छोर्जिताभीशुना ।

क्रान्तं द्वारमलक्षयन् कृशमिदं गात्रं च तस्यान्तरे

गन्तास्मीत्यभिधाय तन्मृदुकरं गृह्णन्स गृह्णातु माम् ॥ 53 ॥

यद्यायासि रिरंसयेश महितं मद्धाम तर्ह्यध्वनि

स्निग्धां मामवलोक्य भीतपदवीं सद्योऽलभीष्टाः कुतः ।

उद्वीक्ष्य स्तनजृम्भिकुम्भयुगलं कुंभीश्वराशङ्कया

पद्माक्षीति निगद्य सुस्मितमुखीं चुम्बन् सतां जृम्भते ॥ 54 ॥

अन्या चुम्बनजातचिह्न मधुना बिम्बाधरे दृश्यते
तन्मां रञ्जयसीश किं प्रियगिरा धन्याबला सैव हि।
मन्यूद्रिक्तहृदा मुहुः सखि भवच्छून्यां सभां पश्यत
स्तन्मेऽभूध्वरवर्णिनीति शमयन्मन्मानसे स्यादसौ ॥ 55 ॥

वृन्दारण्यनिकुञ्जमन्दिरगतं मन्दानिलैर्वीजितं
चन्द्रामन्दकरेण सेवितपदं कन्दर्पतातं निशि।
मन्दारादिलसत्प्रसूननिचयैर्वृन्दारकप्रेषितैः
सन्दृश्य प्रियवर्त्म गोपललनावृन्दं शनैः पद्यते ॥ 56 ॥

नृत्यत्केकिनि चित्रपुष्पतिलकारत्नस्फुरत्तोरणैः
विष्वक् शोभिनि पल्लवाख्यविलसत्तल्पे प्रदीपत्विषि ।
विस्तीर्णौषधिभिः प्रसूनविलसत्पत्रैर्वितानप्रभे
मत्तालिव्रजगायके हरिरभात्कुञ्जे निजां रञ्जयन् ॥ 57 ॥

स्नातः सौन्दर्यनद्यां परिहृतवसनो गोपिकालेपनश्रीः
वक्षोजाब्जासनस्थः कृतवनवसतिर्हारमालाकराग्रः ।
बिभ्रक्तेशौघकाशानधरजनिपयोमातृवृत्तिर्विनिद्रः
प्रेष्ठः श्रीविठ्ठलोऽसौ जयति मुनिगणं जारवार्ताकुतोस्य॥58॥

चुम्बन्त्यः सरसाधरं पुलकितैरङ्गैर्गलद्भूषणैः
तं गाढं परिरभ्य सुस्मितमुखं सौन्दर्यसिन्धुं मुदा।
तुङ्गात्मीयमनोरमस्तनतटे सन्दर्शिताङ्कं नखैः
वृन्दारण्यमदो ननन्दुरबला मन्दानिलैर्मञ्जुलम् ॥ 59 ॥

कान्ताकदम्बकुचकुञ्जरकुम्भसङ्गि
सन्तापहारिनखमण्डलमण्डितोऽलम् ।
गण्डानुषक्तविलसन्मुखचन्द्रचुम्बी
कुञ्जेषु सञ्चरति कृष्णविचित्रसिंहः ॥ 60 ॥

कृष्णाङ्घ्र्यम्बुजलक्ष्म लक्ष्यमखिलं यत्र स्थलं साचलं
सस्त्रीका मुनयश्च पक्षिहरिणीहर्यक्षवृक्षादयः ।
यत्पाथः सुरसिन्धुसिन्धुमहितं यस्मिन् व्रजस्त्रीवशं
श्रुत्यन्तान्तरितं महः परमदो वृन्दावनं स्यान्मुदे ॥ 61 ॥

यत्कुञ्जा मुरवैरिसङ्गतवधूविक्रीडनैर्वासिता
यत्सञ्जातसुरद्रुमौघमहसा विद्योतिताशामुखम् ।
यच्छन्द्रेशसुरेशमुख्यविभुधैः संस्तूयमानं सदा
तद्वृन्दावनमाविरस्तु सततं चित्ते प्रमत्ते मम ॥ 62 ॥

कस्त्वं कश्चन निर्जरोऽहमिह ते स्वर्गः क्व तत्त्वद्गृहं
पीयूषं क्व तवाऽधरेऽस्ति सुभगे क्वास्ते तवानिद्रिता ।
त्वत्प्रेम्णां सखि चिन्तयाऽनिमिषता कुत्र प्रिये वीक्षत-
स्त्वद्रूपं त्विति बल्लवीं प्रियगिरा चक्री प्रचक्रे निजाम् ॥ 63 ॥

प्रीतेर्लाभमवेक्ष्य चित्तमपि या तस्मैददावङ्कगां
तां कृत्वा रतिसङ्गरस्थहृदयामालिङ्ग्य रम्यैर्भुजैः ।
तस्या दृष्टिपथं गतं मुखमलं चित्ताय संरोचयन्
कस्तूरीतिलकेन भूषयति यः स स्यान्मुदे विठ्ठलः ॥ 64॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु नवमः सर्गो मुदां सत्कृतः ॥ 65 ॥

दशमः सर्गः

इत्थं स रात्रौ विविधान्विलासान् कृत्वा निशान्ते विससर्ज गोपीः।
प्रीत्यै विधोरन्वयजः स्वलीलां मित्रं न सन्दर्शयति स्म नूनम् ॥ 1 ॥

दुर्गावने व्रतधरं निशि नन्दगोपं सर्पोऽग्रसीत्किल बुभुक्षितचित्तवृत्तिः ।
कृष्णं विसृज्य सकलेश्वरमन्यदैव प्रत्यर्हणाभिरतमित्यहमूहयामि ॥ 2 ॥

कृष्णः स्वदर्शनसुदर्शनमेनमात्मविद्याधरान्वयममूमुचदब्जनेत्रः।
तत्पादपूततनुरुत्तमपूरुषाङ्घ्रिप्रीत्यैव तस्य पदमेव जगाम सोऽपि॥

असह्यनक्तञ्चरनाशकत्वं प्रकाशयन् स्वात्मनि विद्यमानम् ।
स शङ्खचूडं दितिजं निगूढं ममर्द शूर्दूलमिव क्षपायाम् ॥ 4 ॥

शिरोमणिं तस्य वधादवाप्तं बलाय दत्वा बुभुजे स्वयं सः ।
यशोमणिं चन्द्रचयातिचारुं मनोज्ञकान्तामणिभिः समेतम् ॥ 5 ॥

धूलीपालिभिरम्बरं मलिनयन्विष्णोः पदं तोयदान्
ल्लाङ्गूलेन विदारयन्समरुचस्तज्जन्ममूलं त्विति ।
देवेन्द्रं ककुदद्रिणा खुरपुटैः पृथ्वीं च सङ्क्लेशयन्न-
भ्यायात्स्वविषाणलक्ष्यमजितं कुर्वन्नरिष्टासुरः ॥ 6 ॥

अग्रे निधाय स्वविषाणयुग्ममुग्रोऽच्युतं प्रत्यगमत्सहायम्।
दोष्णा तदुत्पाटयतो मुरारेःऽकुर्वन् शिरोभारजिहीर्षयेव ॥ 7 ॥

यदुपतिमृदुहस्तेनोद्धृतं शृङ्गयुग्मं
व्यसुमसुरमकार्षीत्तत्क्षणेनेति युक्तम् ।
अपि शिरसि धृतो यत्स्वीय एवान्तकाले
करवशमुपयातः शत्रुतामेति शत्रोः ॥ 8 ॥

यदीयनाम स्मरतां मुनीनामरिष्टमात्यन्तिकनाशमेति ।
तदेकनाथं व्रजमेत्य जैत्र मरिष्टपुष्टिर्नहि दृष्टपूर्वा ॥ 9 ॥

कृष्णस्य प्रथमानवीर्यतरणिं दृष्ट्वा सपत्नाङ्गनाः
चिन्ताक्रान्तमनोरथाः स्वनयनद्वाराश्रुधारा दधुः ।
भाविस्वीयपयोधरद्वयमहाशुष्कत्वसम्प्राप्तये
हृद्गोदग्रपयोवियोगकरणोद्युक्ता इवार्ता भृशम् ॥ 10 ॥

मुकुन्दमाजौ प्रतीयास्यतो मे न जीविताशा ननु विद्यते श्वः।
इतीव निश्चित्य जगाम केशी जवेन नन्दव्रजमश्वरूपी ॥ 11 ॥

स विस्तृतास्यः किल विश्वमूर्तिं ग्रसिष्णुरभ्यागमदग्र्य कीर्तिम् ।
अदो यदोर्वंशमणिः स्व पाणिं प्रवेशयन्नीप्सितमेव मेने ॥ 12 ॥

स केशिदैत्यस्य मुखे मुरारिर्निवेशयामास करं स्वकीयम् ।
तदीयहार्दाम्बरमध्यसंस्थमसुं बहिष्कर्तुमिवेहमानः ॥ 13 ॥

तद्धैर्यं जरयन् बलं च शमयन्नङ्गं मुहुः कम्पयन्
अक्षेभ्योऽपटुतां दिशन् दृढतरान्दन्ताम्बलात्पाटयन् ।
तच्छ्वासं स्खलयन् जरेव बहुशस्तद्यौवनं दूरयन्
हस्तोऽसौ ववृधेऽन्तरन्तकपुरातिथ्यं द्विषः सूचयन् ॥ 14 ॥

स कृष्णदोर्दण्डवराभिवृद्ध्या खलाग्रगण्यो विससर्ज कायम् ।
करोदयान्वीक्ष्य परस्य जातानसूनसूयाभिरतास्त्यजन्ति ॥ 15 ॥

अथो विपक्षं कुशलेन निन्दन् सुरर्षिरभ्येत्य शशंस कंसम् ।
पिता न सोऽयं तव भोजराजस्त्वमङ्ग मायामयजारजातः ॥ 16 ॥

तवानुगा ये भुवि दानवास्ते त्वमग्रगण्योऽसुरसञ्चयेषु ।
सुरेश्वरोऽसौ वसुदेवसूनुः सुराश्च तत्पक्षगताः समस्ताः ॥ 17 ॥

द्रुतः स गर्भे वसुदेवपत्न्या ततः प्रसूतस्तव मन्दिरेऽस्मिन् ।
त्वदीय भीत्यानकदुन्दुभिस्तं निनाया मित्रालयमालयात्ते ॥ 18 ॥

इतीरिते शौरिवधोद्यतं तं निषिध्य बुद्ध्या स तु देवयोगी ।
न वारयामास तदीयबन्धं मतं मुकुन्दस्य तदा विजानन् ॥ 19 ॥

ऋषिस्तमेवं रचितापराधं विधाय कृष्णान्तिकमाजगाम ।
यथापराधं खलदण्डकर्तुः पुरः पुरारिप्रतिमस्तमूचे ॥ 20 ॥

तथापि पूर्णस्य न कृत्यमस्येत्यसौ भविष्यत्सकलं बभाषे ।
ऋतं विधातुं वचनं मदीयमपीह कार्याणि करिष्यतीति ॥ 21॥

इतीरयित्वाऽब्जजने सुते गते व्यदृश्यताऽरिप्रहितः श्वफल्कजः ।
मृगाधिपग्रस्तविमुक्तवीक्षितस्ववर्गहृष्यन्मृगशावविभ्रमः ॥ 22 ॥

व्रजे स गोदोहनकर्मणि स्थितं निजं प्रभुं नीरदनीलविग्रहम् ।
ददर्श सन्दर्शयितुं समुद्यतं सभक्तसर्वेप्सितदोहदक्षताम् ॥ 23 ॥

ननाम नारायणमादिपूरुषं ननर्त नव्योत्सव जातसम्भ्रमः ।
ननाद नानादुरितौघमर्दयन् ननन्द नन्दस्य तपःफलोदयम् ॥ 24 ॥

तमालिलिङ्गे दृढमच्युतः प्रियं सशङ्कमेणाङ्कशुचिस्मिताननः ।
अनादिसिद्धं भवरूपबन्धनं तदाश्रितं विश्लथयन्निवाऽञ्जसा ॥ 25 ॥

हीनं महीनं मथितुं निनीषुमक्रूरमक्रूरजनप्रियः स्वम् ।
गीर्वाणगीर्वाणगणातिदूरो रक्षोभरक्षोभकृदित्यवोचत्॥ 26

क्षेमः किं तव नः पिता च कुशली स्वाध्यायतीर्थप्लुति-
स्वर्ग्याराधनमुख्यशोभनकृतिर्विघ्नोज्झिता वर्तते ।
किं संसारविमुक्तये प्रयतसे कंसस्य का वा स्पृहा
सत्वं वेत्स्यखिलं यदद्य हि मया कार्यं च तज्ज्ञापय ॥ 27 ॥

क्षेमस्तावदनन्त हृत्सरसिजे यावद्भवान्वर्तते
स्वीयक्लेशवनानले त्वयि सति क्लेशः क्व पित्रोस्तव ।
किं तु त्वत्पितृतापवादजनितं तच्छृङ्खलाबन्धनं
चिन्तासन्ततिहेतुरेव न तयोः सन्तापकारि प्रभो ॥ 28 ॥

तीर्थं सेवितमेव यत्पदरजोजुष्टं सुराः सत्कृता
येनालिङ्गितवानहं तव वपुश्चीर्णा च पुण्यक्रिया ।
यल्लब्धं तव दर्शनं परिचितो वेदश्च यत्ते श्रुतं
कल्याणं वचनं भवोऽपि न भवत्सामीप्यभाजो मम ॥ 29 ॥

किं विष्णो बहुनोदितेन विदितं विश्वं भवद्दर्शना-
च्छत्रुर्मित्रमभूद्भवोऽपि यदहं कंसेन सम्प्रेषितः ।
अद्राक्षं तव सुन्दरं वपुरयं सर्वज्ञचूडामणे
प्रश्नस्ते नृविडम्बनाय मम च प्रत्युक्तिरीशेदृशी ॥ 30॥

कंसः सम्प्रति कार्मुकोत्सवकथाव्याजेन ते विप्रियं
कर्तुं वाञ्छति तेन मातुलमहं सार्थं विधातुं भवान् ।
गत्वा तत्र विभुर्धुनोतु सबलं शत्रुं पुनः प्रस्फुर-
द्भूचापोत्सवमारचय्य भजतामधिं समाधिप्रियः ॥ 31 ॥

मधुरा मधुराकेशमहसा महसाधिका।
सहसा सह साऽऽप्या स्वैर्भवता भवतारक ॥ 32 ॥

स ततः सततध्यानशुद्धवृद्धजनाश्रिताम् ।
मधुरां मधुरां कर्तुं गमनायोपचक्रमे ॥ 33 ॥

हरिं मधुपुरीं यान्तं विलोक्य व्रजयोषितः ।
विलेपुर्विविधालापैर्विनिवर्तयितुं धिया ॥ 34 ॥

रम्याधरोष्ठसुधया रचितात्मवृत्तीर्नत्यक्तुमर्हसि नवाम्बुदनीलमूर्ते ।
त्वत्सङ्गभङ्गकरणोद्यतपापमङ्गशक्नोति हि क्षपयितुं तव लोचनान्तः ॥ 35 ॥

यियासुं त्वां समालोक्य नः प्राणोऽपि यियासति ।
युवयोरविनाभावमक्ष्यैरीक्षामहेऽधुना ॥ 36 ॥

किमु दुरितमकारि येन कंस प्रकटितकार्मुकसम्भ्रमे शराणाम् ।
विधिरकृत पदं विवेकहीनो मृधुलकलेवरमस्मदीयमादौ॥ 37 ॥

अहो विधे त्वद्वचसातितृप्ता यदूद्वहालिङ्गनलुब्धचित्ताः ।
तदीक्षणेनापि कथं विहीना दयातिदूराद्य करोषि दीनाः॥38 ॥

अयमपि च विरुद्धनामधेयो नयति विलापमुपेक्ष्य कामिनीनाम् ।
प्रियसरसविलासमग्र्यवेषं कमलदृशं कमनीयचारुहासम् ॥ 39 ॥

भृत्योऽयं किमु सन्तनोतु स परं प्रत्यर्थिभूतः सतां
कंसस्तद्धनुरुत्सवोऽस्तु निहतो भग्नं च भूयाद्धनुः ।
योऽस्मत्प्राण समं वियोजयति हा स्मेराननं श्रीपतिं
तं प्राणेन वियोजयत्वतिमदं देवोऽस्मदीयोविभुः ॥ 40 ॥

जिगमिषसि मुरारे राजधानीं यदीतः

श्रुतिततिजित याहि श्री शुभा तत्र तेऽस्तु ।

सुखद तदुपसर्गं सौम्य सन्धेहि शीघ्रं

टय घटक नोचेन्नस्तवैवोपसर्गम् ॥ 41 ॥

प्रियं निनीषोर्ननु यस्यधाता पिपर्ति काङ्क्षां निजसौख्यदाता।

स एष गर्भिकृतपद्मजन्मा जिघृक्षति श्रीषपदाम्बुजन्म ॥ 42 ॥

इति विरहजभीत्या वेपमानाः कृशाङ्गी-र्गलितवलयहाराश्चित्रलेख्यानुसाराः ।

मुरभिदमृतकल्पैः प्रीणयन् प्रेमवाक्यैःसकरुणमसकृत्ता वीक्षमाणः प्रतस्थे ॥

पादस्पर्शकरग्रहप्रियतमाङ्गाश्लेषकेशग्रह-

प्रेक्षाधः करणोपरिस्थि तिमिथोमुष्ट्यादिजुष्टे रते ।

गोपीनां कुचकुम्भ मर्दनकृता मल्लेन्द्रविद्याऽऽर्जिता

येनेभार्दनवैखरी च स कथं तात्स्यक्तुमीष्टे प्रभुः ॥ 44 ॥

स बल्लवीनां प्रणयाख्यदाम्ना निबध्यमानोऽपि रिपून् जिघांसुः ।

जगाम शौरिर्निविजेतुकामो निवार्यमाणोऽपि निवर्तते स्म ॥ 45 ॥

रथेन दूरे रमणं व्रजन्तं व्रजस्त्रियस्तं परितोऽनुजग्मुः ।

दृगश्वभाजा दृढभक्तिदाम्ना मनोरथेनाऽमलबुद्धियन्त्रा॥ 46 ॥

नयन्नसौ नन्दकिशोरमीशं श्वफल्कसूनुर्यमुनाम्बुमध्ये ।
ददर्श सेवाफलरूपमन्यैः अदृश्यमस्यैव विचित्ररूपम् ॥ 47 ॥

पुण्यक्षेत्रनिवासिनां सुविमलज्ञानानुरक्तात्मनां
पारम्पर्यसमागतं प्रभुमपि श्रीकृष्णपक्षाप्रियम् ।
दूरेणोत्सृजतां सुशान्तमनसां तीर्थाटनं कुर्वतां
वेद्यं हृद्यमपश्यदम्बुनि हरे रूपं श्वफल्कात्मजः ॥ 48 ॥

भक्तो नाम स एव यः करगते कृष्णेऽपि वेदोदितं
तत्कर्माऽऽचरदेतदेव दुरितप्रध्वंसि कर्म क्षितौ ।
तीर्थं चापि तदेव जात्वपि तयोः संसेवया श्राव्यया
दृश्यं रूपमदर्शयन्नमुररिपुर्दास्यैकवश्यः प्रभुः ॥ 49 ॥

स सहस्र सहस्रांशुमरीचिव्याप्तदिक्तटम् ।
कमलाकरपद्मार्थ्यचरणारुणभास्करम् ॥ 50 ॥

वज्राङ्कुशपताकाब्ज लक्ष्यपादतलोज्ज्वलम् ।
भिन्नप्रवालविलसदङ्गुलीदलमण्डितम् ॥ 51 ॥

पुष्कलेन्दुसमश्रिमन्निष्कलङ्कनखावलिम् ।
उत्तुङ्गरत्नखचितरत्ननूपुरशोभितम् ॥ 52 ॥

लक्ष्मीकराब्ज संसक्तवृत्तजङ्घं वृषाकपिम् ।
रत्नदर्पणसङ्काशशस्तजानुद्वयं विभुम् ॥ 53 ॥

मृदुवर्तुलसम्भास्वद्रम्भास्तम्भोरुमव्ययम् ।
करिपोतलसत्कुम्भ समरम्यकटिद्वयम् ॥ 54 ॥

उद्यदर्कशतोद्रिक्तहृद्यकौशेयवाससम् ।
विचित्ररत्नसंशोभिहैमकाञ्चीगुणद्युतिम् ॥ 55 ॥

अनेकभुवनाधारतनूदरवलित्रयम्।
विरिञ्चभृङ्गशोभाब्जस्फुरन्नाभिसरोवरम् ॥ 56 ॥

वलिपल्लवसत्कान्त्या ज्वलितोदरबन्धनम् ।
कृशमध्यं विशालोरःस्थलचर्चितचन्दनम् ॥ 57 ॥

लक्ष्मीधराश्लिष्टपुष्टपार्श्वयुग्मं परात्परम्।
अङ्कस्थितरमावक्षः कुङ्कुमाङ्कोपलक्षितम् ॥ 58 ॥

श्रीवत्सवक्षसं श्रीमद्वनमालाविभूषितम् ।
स्फुरदिन्दुसमामन्दवरकौस्तुभमण्डनम् ॥ 59 ॥

विलसद्रत्नकटककङ्कणैरङ्गुलीयकैः ।
शङ्खचक्रगदापद्मैश्चाङ्कित श्रीकराम्बुजम् ॥ 60 ॥

त्रिरेखकम्बुसङ्काशस्फुरन्निष्कशिरोधरम् ।
अगण्यलावण्यपूर्णप्रसन्नमुखसारसम् ॥ 61 ॥

अतिरक्तमृदुस्निग्धपक्वबिम्बनिभाधरम् ।
कुन्दकुड्मलसंशोभिदन्तपङ्क्तिं दयानिधिम् ॥ 62 ॥

चन्द्रिकासौभगस्पर्धिमन्दहासं मनोहरम् ।
हरिनीलज्ज्वलद्वप्रविलसद्गण्डमण्डलम् ॥ 63 ॥

तरुणादित्यसङ्काशवरकुण्डल मण्डितम् ।
लसन्नासाप्रभामुष्टनवचम्पकसम्पदम् ॥ 64 ॥

चलन्मधुकरासक्तजलजोपमलोचनम् ।
इन्द्रनीलोत्पलमयशार्ङ्गसौन्दर्यजिद्भ्रुवम् ॥ 65 ॥

श्रीभूमुखाम्बुजासक्तलोलापाङ्गमधुव्रतम्।
हृद्योर्ध्वपुण्ड्रमध्यस्थसद्रत्न तिलकोज्ज्वलम् ॥ 66 ॥

अलकासक्तविलसन्मुकुटाद्भुतभास्करम् ।
अनर्घ्यहारकेयूरनूपुराद्यैर्विराजितम् ॥ 67 ॥

कन्दर्पकोटिलावण्यमन्दिराकारमच्युतम् ।
सुवर्णमण्डपान्तस्थं कमलामलविष्टरम् ॥ 68 ॥

विश्वस्थेमलयोत्पत्तिमुक्त्यादेर्मुख्यकारणम् ।
अच्छशेषफणारत्नच्छत्रशोभिदमैक्षत ॥ 69 ॥

विधिमुख्यैः सुरगणैर्मुदितैर्मुनिपुङ्गवैः ।
गीयमानं दयादृष्टिक्षालिताश्रितकल्मषम् ॥ 70 ॥

दृष्ट्वा तमम्भोरुहपत्रनेत्रं तुष्टाव तुष्टाखिलचित्तवृत्तिः ।
पश्चात्सिषेवे रथसंस्थितं तं मुक्तोऽपि नैवोज्झति कृष्णसेवाम् ॥ 71 ॥

यमुना सा विजयते यमिनां परमप्रिया।
प्रदर्शयति या कृष्णं सुधियः स्नानमात्रतः ॥ 72 ॥

मधुरामुपगम्याऽथ कृतस्थानः पुराद्बहिः ।
पुरतस्त्वं पुरं याहीत्यवदद्गान्दिनीसुतम् ॥ 73 ॥

प्रियसङ्गमविच्छेदभयनिर्विण्णधीरसौ ।
गृहपुत्रकलत्रेच्छारहितो वक्ति माधवम् ॥ 74 ॥

संसारासारसिन्धोर्जनिमरणजराद्यूर्मिभिर्बाधितानाम्
दारागारादिभाराः किमिह सुखकराः प्रेमपाशैर्निबद्धाः ।
कृष्णत्वत्पादपोतं प्रदिश तदनिशं सत्पताकं सकेतुं
रम्यं कर्मन्दिगम्यं भवजलधिभवत्स्वेदविच्छेदहेतुम् ॥ 75 ॥

प्रायो व्रजस्त्रीजनदत्तशापो मामस्पृशद्येन भवान् वियुङ्क्ते।

लावण्यवारां निधिपूर्णमूर्तिः श्रेयो विना पुण्यमुपार्जयेत्कः ॥

पुण्यश्रेण्यतिदूरमप्यनुदिनं मूकं सतां धूषणे-

ष्वन्धं मीनदृगीक्षणेषु बधिरं त्वद्भिन्नगोष्ठीषु माम् ।

पङ्गुं पापकरप्रयाणकरणेऽपाणिं च तत्कर्मसु

क्लीबं ग्राम्यरतौ मुकुन्द कुरु मां मूढं तदीयस्मृतौ ॥ 77 ॥

कामस्तेऽङ्घ्रियुगार्चनेऽमलधियां लोभः सुपुण्यार्जने

मात्सर्यं चरितानुकीर्तनसुधापानान्मदः शत्रुषु ।

क्रोधो भक्तजनेषु राग उदयाच्छ्रीविठ्ठनान्यत्र नो

यच्छत्रुर्नहि शतृरुच्चनिलयास्यान्यस्य शत्रुर्भवेत् ॥ 78 ॥

रुद्र त्वं हि मनोभिमान्यसि ततस्त्वच्छत्रुमित्रं मनो

माकुर्वच्युतचिन्तनार्चनरतं कुर्वीश हे भास्कर ।

चक्षुर्मान्यसि तच्च विठ्ठलवपुःसन्दर्शनैकाध्वरं

कृत्वा मा करु कैरवाक्ष्यनुचरं यत्ताः सपत्नाश्रयाः ॥ 79 ॥

स्वामिन्विठ्ठल सज्जनश्वशुरतः प्राप्तां दिगन्ताम्बरा-

मुत्क्रान्तावपि योगिनीं मननसज्ञानादिभिर्भूषिताम् ।

मोक्षापत्यवतीं विरक्तिरमणीं संश्लिष्यतोऽहर्निशं

कालो गच्छतु नाऽन्यथा कुरु तदा कामो यदालम्बते ॥ 80 ॥

यस्मिन्विठ्ठलनामवर्णयुगलं सत्पर्णचूर्णे परो
वर्णः पूगफलं गुणौघगणनाकर्पूरखण्डं महत् ।
भिक्षुश्लाघ्यमनङ्गवैरि तदिदं संसर्पिरागापहं
जक्षत्संसृतिरोगमेष्यति कथं ताम्बूलमाकस्मिकम् ॥ 81 ॥

स्वान्तं तदेव यत्तेऽङ्घ्रिकमले चञ्चरीकति।
स्वान्तकारीतरन्मन्ये भ्रमद्भुजगसन्निभम् ॥ 82 ॥

इति ब्रुवन्तमक्रूरमाश्वास्य मधुरोक्तिभिः ।
विससर्ज प्रभोराज्ञां विधित्सुः सोऽप्यगाद्गृहान् ॥ 83 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु दशमः सर्गो मुदां सत्कृतः ॥ 84 ॥

एकादशः सर्गः

प्रविश्य व्रजतस्तस्य हृदयाख्यपुरीं हरिः ।
इनोदये निर्विविशे मधुरां मधुरापुरीम् ॥ 1 ॥

द्वारिद्वारि स्वभक्ताहृतविविधबलिर्वायुनोद्यानवापी

प्रोत्फुल्लाम्भोजकुन्दप्रकरसुरभिणा सेव्यमानोऽधिवर्त्म ।

सिक्तां सन्मार्गनाडीमविशदुरगुणः पुष्टपीयूषवृष्ट्या

पापव्रातं दिधिक्षुः प्रथितनिजपुरो ब्रह्मनाडीमिवेशः ॥ 2 ॥

रजकं रजसा ग्रस्तं दर्शयन्निव सोऽध्वनि ।

वसनं पीतवसनः समयाचत सर्ववित् ॥ 3 ॥

ततस्तस्य दुरालापं निशम्य सुदुरात्मनः ।

शिरो जहार किं कायं करोत्वकृतकिल्बिषम् ॥ 4 ॥

पथिपथि नवसौधान्तस्थमुग्धाङ्गनाभिः

कुसुमनिकरलाजैः कीर्यमाणोऽपि कृष्णः ।

अविदितगुणकर्मोपेत्य वव्रे त्रिवक्रां

चतुरपुरुषकाङ्क्षावक्रयोषित्सु नूनम् ॥ 5 ॥

मुष्टिप्रमाणतनुमध्यवतीं स्वकर्ण

विश्रान्तनिर्मलगुणां रुचिरां त्रिवक्राम् ।

विष्वक् प्रयुक्तनयनान्तशरां निरीक्ष्य

कोदण्डमुद्धवकथाविषयं स मेने ॥ 6 ॥

मधुरवचनमात्रेणाङ्गरागं ददौ या
पुलकितरुचिराङ्गी चञ्चलापाङ्गभृङ्गी ।
अनुचितमभिधानं त्याजयन्वासुदेवः
खलुकुलवनदावस्तां ततानर्जुगात्रिम् ॥ 7 ॥

प्रपदनिहितपादाम्भोजपुल्लप्रसूनो
वदनविनिहितेन द्व्यङ्गुलोत्तानदोष्णा ।
ऋजुतनुमतनोत्तामुन्नमय्य त्रिवक्रां
चुबुकगतकरणामञ्चतां क्वास्ति वक्रा ॥ 8 ॥

वक्रामपि च तां तन्वीमृज्वीं कृष्णकरोऽकरोत् ।
अनुकूलयितुं बालां कर एव हि कारणम् ॥ 9 ॥

गन्धार्पणाद्रुचिरवेषकृतेर्मनोज्ञ-
कुन्दप्रसूनरचितामलमाल्यदानात् ।
कुब्जादयस्तमलभन्त महाप्रसादं
किं नाम सर्वविधिभिर्विभुमर्चयन्तः ॥ 10 ॥

राजाध्वना समधिगम्य धनुर्निवासं
कोदण्डखण्डनमथो चकमे रमेशः ।
युक्तं हि तत्सकलदैवतमुख्यदेवः
कृष्णः कथं जडतमस्य बलिं सहेत ॥ 11 ॥

सद्वंशजातोऽपि गुणान्वितोऽपि शिक्षानुरूपोऽपि स तेन चापः ।

भग्नः शनैर्वक्रहृदो हि पुंसः को वा गुणः कोविदमानयोग्यः ॥ 12 ॥

करेणादुद्धृत्य प्राग्व्यतनुत गुणावेदनमसौ

प्रभुः पादाघातं तदनु विरचय्याऽऽश्वनमयत् ।

अथो लीलाबालः खलमिव धनुर्भग्नमकरो-

द्वलान्नम्रीभूते किमिह करुणा शुष्क हृदये ॥ 13 ॥

भग्नश्चापः स्वभर्तुः प्रतिभयनिनदैर्धैर्यचौर्यं ततान

व्यग्रस्वान्तान् स्वपालान् दृढतरशकलद्वन्द्वघातैर्जघान ।

भङ्गेनैवोग्रमल्लप्रकरहृदि भयं भल्लकल्पं चखान

द्वैधीभावं विपक्षे विरचयति बत स्वीय एव स्वशत्रुः ॥ 14 ॥

इति विविधचरित्रं श्रीपतेस्तद्विचित्रं

कथयितुमिव भानुः सिद्धविद्याधराणाम् ।

अगमदमलमेरोर्भागमन्यं मुकुन्दोऽ-

प्यगणितविभवः स्वं ज्ञातिजुष्टं निवासम् ॥ 15 ॥

तमः समन्तात्काष्ठासु पुपूर स गतो रविः ।

बहिर्गतो मुकुन्दोऽपि भयाख्यं तत्स्वशत्रुषु ॥ 16 ॥

औदार्यधैर्यशौर्याणि गर्हयन् स भयोच्चयः ।

मनो ममर्द कंसस्य मधुसूदनदूतवत् ॥ 17 ॥

कस्त्वं सोऽहमरे त्वदन्तकतटादभ्यागतो वै भटः
पृथ्व्यां क्वास्ति ममान्तकः स भुवनेष्वन्तर्बहिर्वर्तते ।
नामाऽप्यस्य न देवकीसुत इति ख्यातः स तन्नन्दनो
ध्वस्तो ह्यद्य मृतिर्न तस्य निहतास्तेन त्वदीयाः परं ॥ 18 ॥

मल्लाः शैलसमा बलं च जगति प्रख्यातमस्त्येव मे
हस्ती हस्तिसहस्रसम्मित बलस्तत्क्वास्ति मृत्युर्मम ।
राजन्मृत्युरिवाहमेव भवतां चित्ते समुज्जृम्भितो
दृष्टं वस्तु भयङ्करं विरचये शङ्कासहस्रार्पकः ॥ 19 ॥

यस्मिन्नुत्सृजति स्वभक्तनिकरैःसाकंहृदोको नृणां
प्रागन्धा बधिरा विवेकरहिता मूकायिताश्च क्षणात् ।
अन्ते प्रेतपुरीं प्रयान्ति जगतामीशस्य तस्याग्रतः
किं मल्लैः किमुहस्तिनाऽतिबलिना किं वा त्वया किं भटैः ॥ 20 ॥

किं भ्रान्तोऽसि विरुद्धभाषणमिदं मा ब्रूहि भो दुर्मते
भ्रान्तिस्ते विपरीतवागपि मनो यत्ते मया निर्जितम् ।
मत्खड्गाभिहतिं किमिच्छसि शनैर्हस्ताद्गलंश्चञ्चला-
त्स त्वामेव हनिष्यतीश्वरभटं मां हन्तुमीशोऽस्तिकः ॥ 21 ॥

क्लीभः किं कुरुषे त्वमज्ञ भवतः क्लीभोपमां दित्सया
तद्भावं शिरसा दधामि बहुना किं जल्पितेनाधुना ।
नित्यं मन्नियतः स वाति पवनः पाकं विधत्तेऽनलः
सूर्योऽसौ समुदेति तं हरिमृते सर्वं जगन्मद्वशम् ॥ 22 ॥

स त्वं निष्फलमातनोमि मलिनं स्विन्नं मुखं वेपथु-
ग्रस्तं गात्रमधीरमक्षियुगलं चित्तं च चिन्ताकुलम् ।
दैन्यं वाचि विरक्ततां च विभवे त्यागं च भोगावले-
र्लज्जामानयशस्च्युतिं विरचये चित्तेऽहमुज्जृम्भितः ॥ 23 ॥

रेरे मन्द बहिः प्रयाहि यदि भो भोजेश कृष्णाश्रितो
भूयास्तर्हि तथा करोम्यपरथा त्वां नोभयत्रोत्सृजे ।
धैर्यस्थैर्ययुताच्युतप्रिय मनो मह्यं न वै रोचते
क्षेमायाभ्युदयाय च प्रतिदिनं तद्वैरिचेतो मम ॥ 24 ॥

शम्भुं सम्भज पद्मयोनिमथवा चन्द्रेन्द्रवीन्द्रादिकान्
स्वर्गं गच्छ तमो व्रज प्रविश वा पातालमत्रैव वा ।
रक्षां भित्तिसहस्रवारिधिमहाशैलज्वलात्पावकैः
कृत्वा तिष्ठ तथापि कृष्णविमतं त्यक्ष्यामि न त्वामहम् ॥ 25 ॥

युद्धार्थं न कदापि गच्छति गतोऽप्योजस्विनां पृष्ठत-
स्तिष्ठत्यन्यमवेक्ष्य शस्त्रनिकरं पृथ्व्यां क्षणेनोज्झति ।
शत्रुं स्तौति तृणाङ्गुलीदलमदन् कम्पी पतन् धावति
स्तब्देत्थं बहु लोकनिन्दितदशां सम्प्रापयिष्याम्यहं ॥ 26 ॥

गाथा तिष्टतु भूप सम्प्रति भवान् निद्राति किं निद्रितः
स्वप्नं शोबनमेव पश्यति रिपुं किं नानिशं शङ्कते ।
धैर्यं किं हृदि सन्दधात्यनुचरान् धीरान् किमुद्वीक्ष्यते
स्वैरं मद्वशमानसस्य भवतः सौख्यं क्व सौख्यार्थिनः ॥ 27 ॥

इत्थं साध्वससन्दिग्ध बुद्धिर्निद्रां न सोऽध्यगात् ।
लब्धनिद्रोऽपि दुःस्वप्नैः स्वर्धोन्नद्धोव्यबोधत ॥ 28 ॥

ततस्तमिस्त्रं परिहर्तुमर्कः समाससादाभ्रगराजमार्गम् ।
असत्तमिस्त्रं स्व करैर्जिहीर्षुर्हरिश्च गोपैः सह राजमार्गम्॥ 29 ॥

गच्छन्विलोक्य गजरम्यगतिः स रङ्ग-
द्वारि स्थितेभमथ हस्तिपमित्यवोचत् ।
मार्गं प्रदेहि करिणा सह दूरमेहि
नोचेत्प्रयास्यसि विदूरकृतान्तलोकम् ॥ 30 ॥

भोतिष्ठ तिष्ठ वनवासिजनैकमान्य प्रौढिर्बलं कुशलमस्ति न तादृशं ते ।
यादृग्विदग्धपुरवासिजनेषु शत्रु सन्दर्भकेसरिसमेषु जितश्रमेषु ॥ 31 ॥

प्रौढिं विचारयत मन्दमतेः स्वहस्तिविध्वंसनोद्यतकरस्य वने निवासः ।
किं दूषणं विमतकेसरिसम्मितानां किं भूषणं प्रतिदिनं नगरे निवासः ॥

प्रौढिस्तथास्तु बलकौशलमस्मदीयं पश्येत्युदीर्य तरसा करिणं निहत्य।
तस्याङ्घ्रिमध्यमधिगम्य विभुर्विलिल्ये हस्ती व्यकम्पत तदा जगृहे न शौरिम्॥

पुच्छे प्रगृह्य पुरुसत्वममुं पुनश्च कृष्णश्चकर्ष बहुदूरमपारशक्तिः ।
धावन्विभुर्निजविपातविशङ्किनोऽस्य भूलग्नदन्तयुगलं शिथिलीचकार॥ 34 ॥

कृष्णं विशङ्क्य पतितं भुवि संहतात्मदन्तानुषक्तबहुधूलिरिभो विरेजे।
सिद्धात्मबुद्ध्युचितसिद्धिरिवाम्बरस्थ सिद्धेश्वरस्तुतिगिरा पथि वर्ण्यमानः॥ 35

इत्थं प्रदर्श्य बलकौशलमम्बुजाक्षः पद्भ्यां प्रपीड्य तरसा करिणं ममर्द।
उत्खाततद्धवलदन्तकरः क्षणेन तत्स्वामिनं तदनुगांश्च स लीलयैव ॥ 36 ॥

पादप्रहारविवशः किल वारणोऽसौ कुर्वन्पपात भुवि नाम गुणानुकूलम्
तस्याङ्घ्रिसङ्गिसहजाङ्कुशरम्यरेखाशङ्कीव कम्पितमहीधरभूप्रदेशः ॥ 37॥

अंसस्थदन्तपरिशोभितरक्तबिन्दुसंसक्तनिर्मलतनुर्हरिराबभासे ।
रक्षोविदारणविलासधृतान्त्रमालावक्षस्थलाद्भुतनृसिंह इव द्विपारिः॥ 38 ॥

लोकद्वयसुखव्यूहप्रत्यूहौ द्विषतामिव ।
एकैकदन्तावश्रान्तौ रङ्गं विविशितुर्विभू ॥ 39 ॥

ततः प्रववृते युद्धं मल्लाभ्यां रामकृष्णयोः ।
गजाभ्यामिव मत्ताभ्यां ख्यातयोः सिंहयोस्तयोः ॥ 40॥

स्वभक्तिरिव संसारं कृष्णश्चाणूरमभ्यगात् ।
तज्ज्ञानमिव पापौघं मुष्टिकं रोहिणीसुतः ॥ 41 ॥

अपि विविधतदीयाभ्यासकौशल्यमासीत्
फणिपतियदुपत्योरग्रतोऽव्यग्रमत्योः ।
गतफलमतियत्नाभ्यस्तविद्यानवस्था
फलति सहजतेजो बुद्धिभाजां किमग्रे॥ 42 ॥

अङ्गालिङ्गनतत्परस्य चरणस्पर्शोद्यतस्याप्यलं
नम्रस्यस्वमुपेयुषोऽपि परितस्चाणूरनाम्नो वशे ।
कृष्णोऽभून्न च मुष्टिकस्य समरे सङ्कर्षणः सत्कृतिं
दुष्टैराचरितां किमत्र मतिमान्मृत्युप्रदां विश्वसेत् ॥ 43 ॥

अशनिसमकठोरमल्लघातो मृदुनि हरेरफलः कलेवरेऽभूत् ।
मृदुसरसकवेः पुरः किमीड्या कठिनपदप्रियकाव्यकारशीला॥ 44 ॥

तल्लाभ्यां जयकामिनीमिव लषन् पादौ गृहीत्वा रिपो-
स्तत्कालार्हमिव भ्रमं प्रतिदिशंस्तं भ्रामयित्वा मुहुः ।
तन्मूर्धानमताडयत् क्षितितले दुष्टेभपञ्चानन-
स्तस्याभ्याससमेधितां कठिनतां पश्यन्निवाङ्गे द्विषः ॥ 45 ॥

बालमल्लकरचूर्णितभास्वन्नारिकेलतुलनां स जगाम ।
अन्यलोकगमनोद्यतभीतोत्तंसकंसपरिपन्थिसुशान्त्यै॥ 46 ॥

पदोः प्रगृह्य प्रसभं निपात्य सञ्चूर्णयन्मल्लवरं धरण्याम् ।
सहोदरोन्मूलकर्मयोग्यप्रतिक्रियां प्रौढपतिः प्रचक्रे॥ 47 ॥

बलस्य तलघातेन नष्टं मुष्टिकमीक्षितुम् ।
ह्रियेव चूर्णितं रेजे चाणूरस्य शिरः पुरा ॥ 48 ॥

न मे मुष्टिप्रहारस्य लक्ष्योऽयमिति लक्षयन् ।
बालारिं तलघातेन स जघानऽपूर्थनामकम् ॥ 49 ॥

कृष्णं मन्नगराद्बहिष्कुरुत तत्पक्षैः समं मद्भटा
नन्दं मारयताशु मर्दयत तं हीनोग्रसेनं भुवि ।
कंसेनेत्थमुदीरितेऽखिलखलश्रेणीवनोग्रानल-
स्तस्याज्ञाधरवज्जगाम सुजनस्तोमान्तकस्यान्तिकम् ॥ 50 ॥

तदा मदान्धाः परिवव्रुरेनं चमूभिरन्ये चतुरङ्गिणीभिः ।
यथा पतङ्गा ज्वलनं ज्वलन्तं तमःसमूहस्तरणिं यथावा ॥ 51 ॥

रणे पदाभ्यां चरतो मुरारे रथं ससूतं स सहस्रनेत्रः ।
समादिशत्स्वाभ्युदयप्रदस्य परस्य सेवां भुवि कर्तुकामः ॥ 52॥

अथो रथाग्र्योऽवततार तारावृतः शशीवातिविचित्र रत्नः ।
मुकुन्दसन्दर्शनधूतपापं मुनिं खलान्नेतुमिवोर्द्ध्वलोकम् ॥ 53 ॥

सहस्रनेत्रोऽनिमिषप्रभुः सः शतक्रतुर्वज्रधरोहि लोके ।
सुपावनीं यः शतधारधुर्यां हरेः सपर्यां क्षणशः करोति ॥ 54 ॥

रथं समारुह्य सपत्नसेनां जघान हस्त्यश्वपदातिपीनाम् ।
परिस्थितात्मीयमनोरथस्थो दुरिष्टसेनामपि देवदेवः ॥ 55 ॥

शरैः करोर्वङ्घ्रिशिरोधरादींश्चकर्त शस्त्रास्त्रविदां रिपूणाम् ।
स्वयं मुदोन्मीलितलोचनान्तशरैस्तदाताड्यत कामिनीनाम् ॥ 56 ॥

चिरं पुरा वैष्णवसेवनेन मुकुन्दसामीप्यफलं प्रपन्नः ।
स मातलिस्तस्य विचित्रवीर्यमभून्निरीक्ष्योभयथापि सूतः ॥ 57 ॥

धात्रीं प्राक्परिपोषणाय पतगं वातं विलासाय तान्
वत्सानोवृषधेनुकादिदितिजांस्तद्धारवोढानिव ।
अश्वेभौ रजकं च मातुलकृते सम्प्रेष्य मल्लांश्चत-
त्सेनां प्रेषयति स्म गाढतमसे सम्प्रेषयिष्यन् क्रमात् ॥ 58 ॥

विस्तीर्णैर्वरहारचामरसितच्छत्रादिवित्तैः सिता

नीला स्रस्तकचासिनीलमणिभिः सा रङ्गभूमिर्मृधे ।

रक्ता रक्तचयेन हैमकवचाकल्पैःश्च पीतासती

नामसृक्सरिदोघमग्नकुणपा चक्रेऽनुकूलं तदा ॥ 59 ॥

कोपाटोपवशेन रक्तनयनं तं खड्गचर्मोल्लस-

त्पाणिं पापमिवोत्पतन्तममतं मूर्ध्नि प्रगृह्य प्रभुः ।

पृथ्वीमेत्य निपात्य विस्तृतकचं त्रस्तं चकर्षाच्युतः

प्रेमप्राविलसाधुसङ्घनयनैः सानन्दमालोकितः ॥ 60 ॥

कृष्णोऽथो बहिराजगाम नगरात्कंसस्य देहाभिधा-

च्छक्षुः श्रोत्रमुखाक्षिपालनपरैः स्वीयैः समेतः सुरैः ।

नष्टानिष्टजनान्निरीक्ष्य विमतं दृष्ट्वातिपुष्टं भटा

नन्दोऽपि क्षयमेयिवान्स च खलो हीनोग्रसेनो हतः ॥ 61 ॥

कंसोन्तमृतगर्वपर्वतवरः पोतस्य घाताहतो

वक्रं दर्शयितुं सुलज्जित इव प्रापोग्रमन्धं तमः ।

अन्यः श्रीरमणस्य धाम सुमहस्तोमं जगाम द्विषा

युक्तं मां हरिरग्रहीत्करुणयेत्याश्राव्यभव्योत्सवः ॥ 62 ॥

सञ्चूर्णिताङ्गान्कतिचिच्च हत्वा छिन्नाङ्गसन्धीं पथ मान कंसम् ।

जघान कायं परिरभ्य दोर्भ्यां पत्न्या रुदन्त्या इव दर्शयिष्यन् ॥ 63 ॥

यमिवृन्दमनश्चन्द्रः श्रमं परिहरन्निव ।
यमुनाकूलमगमद्विमलीकर्तुमञ्जसा ॥ 64 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गोऽयमेकादशः ॥ 65 ॥

द्वादशः सर्गः

ततः सदस्युग्रसेनमाहूय मधुरापतिः ।
यदूनामधिपं चक्रे मुदा प्रणतवत्सलः ॥ 1 ॥

राज्यं मे तव शास्त्रमेव नियमाः सेना तितिक्षाङ्गना
नित्यं भक्तिविरक्तिदैन्यशमनज्ञानादिलाभो धनम् ।
मच्छ्रोत्रान्तिकसङ्गते तव यशोधारे स्फुरच्चामरे
छत्रं मूर्ध्निकृतं भवतापहरं हस्तारविन्दं तव ॥ 2 ॥

त्वत्क्षेत्रं मम दुर्गमार्य करुणा वर्म त्वदङ्घ्रिध्वजा-
सक्तः सौम्यमनोरथो मम रथश्छन्दांस्यमन्दा हयाः ।
प्राणः सारथिरायुधं त्वदभिदा जेयः कलिस्तद्भटाः
षट् तेषां नगरी च संसृतिरथो जेया विमुक्तिः पुरी ॥ 3 ॥

यथा त्वं सततं पूर्णः साम्राज्यं नेच्छसि प्रभो ।

तथा त्वत्सेवया पूर्णा वयमित्यब्रवीद्धरिम् ॥ 4 ॥

ये त्वां शास्त्र विचारविस्तृतधियः श्रेयस्करं श्रीकरम्

सेवन्ते पुलकाङ्कितागमुदितप्रेमाश्रुधाराधराः।

तेषां नैहिकसम्पदस्ति विदुषामित्यङ्गगीतां वृथां

नाथोन्मूलयितुं करोमिगदितं न स्यान्मदो मेयदि ॥ 5 ॥

उग्रसेनं यदुपतिं चक्रे चक्रधरः किल।

यदुमात्राधिपत्यत्वे तस्य विश्वेश्वरस्य किम् ॥ 6 ॥

स कृष्णः कंसविध्वंसी तत्पित्रे तन्महीं ददौ ।

परार्थ्यैकफलः साक्षात्पुराणपुरुषो ह्यसौ ॥ 7 ॥

त्वदुक्तकारिणः सर्वे वयमित्यब्रवीद्धरिः ।

भक्तमात्रोक्तकर्तुस्तत्किमपूर्वं कृपाम्बुधेः ॥ 8 ॥

सेनामध्यगता राजन् वयमित्याह माधवः ।

विश्वमध्यगतस्यास्य सेनान्तः किं नु दूषणम् ॥ 9 ॥

वक्रं सर्वमवक्रयत्वनुदिनं कुब्जातनूज्जृम्भको
मल्लानां लयकृद्धु नोतु स रिपून् कंसस्य हिंसाकरः ।
बन्धून् बन्धकरान्वियोजयतु मे रम्यां धुरं माधुरः
सन्दध्याद्धरिरन्तरङ्गविभवं रङ्गस्थलीरञ्जकः ॥ 10 ॥

मधुरा मधुरा येन समभूत्समभूज्झिता ।
स्मरत स्मरतातं तं महतामहतार्थदम् ॥ 11 ॥

कृष्णोदारविहारखण्डितमलं यस्यां जलं मङ्गलम्
तत्पादाम्बुजलक्ष्मलक्ष्यविभवा धन्यस्थली यत्स्थली ।
यद्गेहाणि कृतस्पृहाणि रमया नित्यं स्वभर्तुः स्थितेः
दद्यात्सामधुरा पुरी शुभकरी श्रेयांसि भूयांसि नः ॥ 12 ॥

जगत्पित्राथ पितरौ मृदुभाषणपूर्वकम् ।
न तौ नतौ पुत्रबुद्धिं चक्रतुश्चक्रिणीश्वरे ॥ 13 ॥

विमुच्य निगडादीशः स्मितवक्त्रः प्रियं वदन् ।
कृतस्नेहोऽथ निगडं मयामयमयोजयत् ॥ 14 ॥

अथ धर्मपथाध्यक्षो जगदे जगदेकराट् ।
वार्तयाऽहं भवत्पुत्रो यश्चकार न वां हितम् ॥ 15 ॥

सर्वं तात कृतं त्वया यदुदितं प्रीत्यास्मदीयान्वये
तेनेदं तिलकीबभूव हि कुलं कीर्तिश्च मे विस्तृता ।
येनानेकखलान्निहत्य बलिनं कंसं च वंशद्रुहम्
बन्धग्रन्थिरयं व्ययोजि दयया किं किं कृतं न त्वया ॥ 16 ॥

अम्बा तं परिरभ्य पुल्लकरसन्माल्येन तस्यार्चनम्
नेत्रानन्दजलेन सिञ्चनमुरोजोद्यत्पयोधारया ।
नैवेद्यं च निवेद्य वीक्षणलसन्नीराजनं शोभनं
भाविस्वीयविमुक्तिकल्पलतिकाबीजं निजं निर्ममे ॥ 17 ॥

व्रजे गृहस्थोचितरम्यलीलाः प्रचक्रतुर्यौ सममङ्गनाभिः ।
अथोपनीतौ विधिनोपनीतौ सुतौ वितेने किल शूरसूनुः ॥ 18 ॥

मुनय उपाययुर्महेक्षणोत्का धृतनियमाः किल सर्वतः समेताः ।
जनिमिव परिहर्तुमुत्तरत्र ह्युपनयनादिनिदानमाप्तकामाः ॥ 19 ॥

वाद्यानि नेदुर्मुनयश्च मन्त्रानुच्चारयन्तः सह बन्दिवृन्दैः ।
वृन्दारकाणां स्तुतयश्चरम्यगन्धर्वगीतैसह देवलोके ॥ 20 ॥

नार्यः समस्ता नयनोत्सवं तं रक्ताक्षतै रागयुता मुकुन्दम् ।
अवाकिरंस्तत्परिरम्भणोत्काः कुब्जा दुरन्तां ध्रुवमाप चिन्ताम् ॥ 21 ॥

अम्बायाः पितुरर्चतामपि सतां सत्प्रेमदामोपमम्
सम्बद्धं विशदं गले त्रिगुणितं यज्ञोपवीतं तयोः ।
रेजे तस्यलसद्गुणैर्बहुगुणैरन्तर्गरिष्ठं त्रयं
स्तोतृस्तव्यतया तदाश्रययुतं स्वच्छं श्रुतीनामिव ॥ 22 ॥

लोकं विडम्बयितुमेवमिहोपनीतः
सत्यां करिष्यति हरिर्मदपत्यवान्छाम् ।
इत्थं प्रहृष्टहृदिवाग्निरसौ विशङ्को
जज्वाल यज्विवरमन्त्रहुतैर्हविर्भिः ॥ 23 ॥

आचार्यः सकलविदे पुराणपुंसे गायत्रीमनुमदिशन्ममेत्थ मूहः ।
तद्व्याजात्तव गुणचिन्तकाय मह्यं सद्बुद्धिं दिश दययेत्यसौ ययाचे ॥

इतःपरं श्रौतपथस्थितोऽयं न याति गोपालकबाललीलाम् ।
इतीव शौरिः सह दक्षिणाभिर्ददौ मुदा गाः सुभगा मुनिभ्यः ॥ 25 ॥

यज्ञोपवीतोज्ज्वलकण्ठदेशः कृष्णाजिनश्रीर्मुनिसङ्घमान्यः ।
प्राणप्रणेता धृततर्कमुद्रो ध्यायन् मनुं व्यास इवान्वशिक्षत् ॥ 26 ॥

दिने दिनेऽग्नौ समिधो जुहाव तथा श्रुतीनां जननीं जजाप ।
स्वकुक्षिपूर्तौ न रतिर्हि कस्य निजानुभावस्मरणोत्सवे वा ॥ 27 ॥

तं ब्रह्मचर्यव्रतधुर्यमार्याःसन्दृश्य हृष्टाः परमब्धिपुत्री ।

वक्षः स्थलस्था त्रपयाकुलासीदभ्यर्थ्यमानौ च दिनेशवह्नी ॥ 28 ॥

गुरोर्गृहं सर्वविदग्रगण्यौवुपेयतुस्तौ समिधं समर्प्य ।

भवान् भवारण्यमिदं चिदग्नावतः परं निर्दहतादितीव ॥ 29 ॥

अथो चतुःषष्ठिदिनैः स तावत् कलाः प्रजग्राह बलश्च धीमान् ।

गुरोस्ततोऽप्यल्पदिनैर्यदासां सकृत्समुच्चारणमप्यशक्यम् ॥ 30 ॥

गुरुं ततोऽपृच्छदुपायनं दिशन् सुतं ययाचे विमलीकृतान्वयः ।

मुहुर्मुरारेः सदयावलोकनैस्तमप्यवद्यात्परिपालयन्निव ॥ 31 ॥

सुतं विजानन्नपि मृत्युनीतं स शङ्खदैत्यं विनिहन्तुकामः ।

समुद्रमासाद्य निहत्य रक्षो लसद्दशः सम्मितमाप शङ्खम्॥ 32 ॥

स पञ्चजनदेहस्थान् प्राणान्निष्कास्य पञ्च च ।

अपञ्चजनमातेने साकं तेन पयोनिधिम् ॥ 33 ॥

यमालयं प्राप्य स कम्बुमुद्धूतं प्रभुः प्रदध्मौ रिपुदर्पहारिणम् ।

गुरोः सुतं देहि न चेदियं दशाभवेत्तवापीति निदर्शयन्निव ॥ 34 ॥

अमुष्य लक्ष्मीशगुरोः सुतस्य ध्रुवं विमुक्तिः करसंस्तिताभूत् ।

त्वदागमात्प्रागपि तं जिहासुं विभुस्त्वमाज्ञापयसीश किं माम् ॥ 35 ॥

इतीव तत्यागविशङ्कमानसो यमः समभ्यर्च्य सुतं समादिशत् ।
अलभ्यतद्दर्शनजातसम्भ्रमः प्रहृष्टरोमा प्रणमन्पुनःपुनः ॥ 36 ॥

सुतं समानीय ततोन्तकान्तिकात्प्रदाय शौरिर्गुरवे स्वकां पुरीम् ।
उपेत्य पित्रोरपि दक्षिणामिव प्रदर्शयामास निजं सविग्रहम् ॥ 37 ॥

राजधानी जयति सा भोजवृष्ण्यन्धकाश्रीता ।
राजराजपदत्राता राजा यत्र रमापतिः ॥ 38 ॥

उग्रसेनो विजयते स्वर्गिभिर्गीतवैभवः ।
अग्रेसरा यध्वजिन्यामुग्रा रामादयो द्विषाम् ॥ 39 ॥

हृदयज्ञा राजनीतेः सबायां शार्ङ्गधन्वनः ।
मन्त्रिणो मन्त्र तन्त्रज्ञा मन्त्रयन्तीत्थमन्वहम् ॥ 40 ॥

रणे यदाज्ञाशरशङ्किचित्ता भटाःपरावृत्य न लक्षयन्ति ।
जयाङ्गनां वा दिविजाङ्गनां वा स्पृशन्ति राजा विजयी सएव॥41॥

चारेण यो वेत्ति रिपोर्विचारं सदा रणोपस्करणं युनक्ति ।
अगम्यभूमिः परिखादिनान्यैः स एवराजा विजयी न चान्यः ॥ 42 ॥

स्वसंसदि प्रौढजनेषु मन्त्रिवरेषु नीत्यागमतत्त्ववित्सु ।
विचार्य कुर्याद् द्विषतामुपायैर्मिथोविभेदं सुखभाक् स भूपः॥43 ॥

उत्साहसङ्गता नीतिः सूते नरवरोचितौ ।

कीर्तिप्रतापौ राजेन्द्र तत्रालस्यं प्रतीपकृत् ॥ 44 ॥

सामाद्युपायावसरज्ञानशून्यस्य शूरता ।

आम्नायार्थापरिस्फूर्तेः सामर्थ्यमिव वादिनः ॥ 45 ॥

यः सन्धिमुख्यामलनीतिकालमज्ञान्यविज्ञाय रणं विधत्ते ।

षण्निग्रहाणांसमयानभिज्ञो वादीव संसत्सु स यात्यकीर्तिम् ॥ 46 ॥

नानाप्रकारैर्दशदिक्षु शत्रून् यो नैव जेतुं यतते क्षितीशः।

बतावशीभूतदशेन्द्रियौघो व्रतीव नासौ सुखभाक्कदापि ॥ 47 ॥

यत्सैन्यकुन्ताः स्वसपत्नचिन्तां शूर्दूलदन्ता इव साधयन्ति ।

स्वराष्ट्रसन्तोषमपि स्वतन्तौ तदीयदंष्ट्रा इव सोऽवनीशः ॥ 48 ॥

राजन् मुक्तोऽपि ते बाणो निहन्ति दिशिदिश्यरीन् ।

गुणसङ्गस्यार्जवस्य वंशयस्य हि फलं च तत् ॥ 49 ॥

पान्थान्समन्ताद्दिवसे दिनेश प्रख्यो रजन्यां रजनीशकल्पः ।

यस्तस्करेभ्योऽवति दुष्कराज्ञः स एव कीर्त्यैति दिशामुपान्तम् ॥ 50 ॥

न्यायं सङ्गृह्य नृपतिरन्यायं यस्तु सन्त्यजेत् ।

पदे पदे तमन्यायः सन्नम्याभ्यर्थयिष्यते ॥ 51 ॥

दिने दिनेशप्रख्यो यो रात्रौ रात्रीसन्निभः ।

कापथेभ्यः प्रजा रुन्धे स राजा च विशामिनः ॥ 52 ॥

प्रायेण धनवानेव जायते क्लेशवानपि ।

फलवानेव हि तरुः कण्टकैरुपरुध्यते ॥ 53 ॥

काले काले धनं नूनमर्थिभ्यो वितरेद्धियः ।

विमुच्यते सर्वदुःखेभ्यः कण्टकेभ्य इव द्रुमः ॥ 54 ॥

वित्तैः कीर्तिं शरैः शौर्यं प्रत्यहं यः समार्जयेत् ।

स एव धनवान् सम्राडन्यं मन्ये ह्यकिञ्चनम् ॥ 55 ॥

अर्थिभ्योऽर्थमनादिश्य यस्तन्निक्षिपति क्षितौ ।

मृत्स्नां स्वयोग्यामादाय वित्तं भूम्यै प्रदत्तवान् ॥ 56 ॥

सर्वेशे भुवि यस्य भक्तिरमला नैवैतदाज्ञात्मके

धर्मे वा नरतिस्तादश्रितजने सन्मानलेशोऽपि वा ।

दुष्टप्रीतिरतस्य निष्टुरगिरो दुर्मन्त्रदत्तश्रुतेः

साम्राज्यं निजवंशपांसनकृतेः कंसस्य संसारवत् ॥ 57 ॥

विष्णुभक्तिरतं भूपं नोज्झत्येव तदङ्गना ।

तद्वेषिणि न सा स्थातुमुत्सहेत पतिव्रता ॥ 58 ॥

धर्मद्वितीयं नृपतिं धर्मोऽन्यो नैव पीडयेत् ।

अन्यथा प्रतिमल्लोऽसौ सान्वयं संहरिष्यति ॥ 59 ॥

विष्णोरर्भकसङ्काशान्वैष्णवान्यस्तु निन्दति ।

तत्रापि न स्थिरा श्रीःस्यात्पुत्रद्वेषिणि मातृवत् ॥ 60 ॥

दुष्टप्रीतिरतं भूपं दोषोऽपि स्पृश्यति क्रमात् ।

दोषिणं गुणलुब्दा श्रीर्नाश्रयेदिति मे मतिः॥ 61 ॥

कठोरगिरमुत्सृज्य वृणोत्यपरमिन्दिरा ।

धनं पुरोग्रस्तनिताद्विहायेव तडिद्दिशः ॥ 62 ॥

सन्मन्त्रशीर्णो दुर्मन्त्रः प्रयोक्तारं क्षिणोति हि ।

यथा नृसिंहसूर्याग्रे भैरवः कैरवद्युतिः ॥ 63 ॥

प्रजा यं न प्रशंसन्ति स्तुतोनातिथिभिश्च यः ।

विषयासक्तकुमतेर्न सुखं तस्य भूपतेः ॥ 64 ॥

प्रजानां पीडनं कृत्वा यो लुब्धो धनमार्जयेत् ।

विक्रीय स्वसुतानेव स वै सञ्चिनुते वसु ॥ 65 ॥

प्रजापरम्परामेति प्रजारञ्जनकृन्नृपः ।

पीडिता तु सनाम्नीं तां नोत्पादयति तत्कुले ॥ 66 ॥

अपूजितोऽतिथिः स्वीयमतिथित्वमपार्थकम् ।
समर्पयति तत्तिथ्यामपूज्यत्वमिवार्पयन् ॥ 67 ॥

विषयेषूपभुक्तेषु तृतीयोंशोऽस्यन जीर्यते ।
शिष्टं तु विषसारूप्यात्कष्टाय परिकल्प्यते ॥ 68 ॥

इत्याद्यमात्यवर्गोक्तनीत्या पृथ्वीं स पालयन् ।
भक्तिं मुकुन्दे बिभ्राणस्तत्याज विषयस्पृहाम् ॥ 69 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गो मुदां द्वादशः ॥ 70 ॥

त्रयोदशः सर्गः

निजागमाशाधृतजीवनानां व्रजाङ्गनानां हृदि खेदशङ्की ।
इमांस्थितिं स्वस्यनिशम्य रम्यां स्व सूनुताशाप गमाच्चपित्रोः ॥ 1 ॥

व्रजंव्रजेत्यादिशदुद्धवं स्वं व्रजेश्वरोऽथात्मवियोगवह्नेः । प्रतप्तमुज्जीवयितुं
स्ववर्गं सुखार्थसन्देश सुधाप्रवाहैः ॥ 2 ॥

स च प्रियायोगसमुत्थसाध्वसंतदीय सन्देशवरैर्विदूरयन् ।
प्रपन्न वात्सल्यमदोमधुद्विषः स्मरन् श्रमं वर्त्मनि विस्मरन् ययौ ॥ 3 ॥

निशामुखे गोविनिकुञ्जमीशितुः व्रजं विशन् सोऽथदर्शमण्डितम् ।
परिस्फुरद्वेणु विनोदवेदित स्वभर्तृलीला रसगोप बालकैः ॥ 4 ॥

उक्षिप्तपुच्छमुदिताल्परवाभिरामं वत्सं स्वधावन विलास विकम्पिताङ्गम् ।
वीक्ष्यानुधावन पराध्वनि गौ स्ववर्गं मन्वेतु कृष्ण इतिवक्ति तदोद्धवाय॥5 ॥

गोधूलि धूसर मनोज्ञ शरीरकान्तीन्
कोपान्निरीक्ष्यकरसङ्गत वेणु श्रृङ्गान् ।
कृष्णस्य शैशव विलास मनु स्मरन्स
मोदाम्बु पूर्णनयनः पुलकाङ्कितोऽभूत् ॥ 6 ॥

ताः कृष्णभुक्त वरभूषण वस्त्र माल्यं
भृत्यं निरीक्ष्य निजनाथ धियेव गावः ।
उन्नम्र कन्धरमुदीरित कर्ण युग्मं
पश्यन्त्युद्धव मनोभ्युदयं वितेनुः ॥ 7 ॥

दिदेश यं प्रीतमनास्ववर्गे निजं व्रजं प्रत्यरविन्द नेत्रः ।
विवेशसोऽप्युद्धवमेव दूरान्निवेशयान् द्रष्टविलोचनेषु ॥ 8 ॥

गृहे गृहे कृष्ण कथामृताततं तदर्चनाया हृतधूपवासितम् ।
स्रगम्बरालङ्कृति चन्दनादिभिः विभूषित स्त्री पुरुषं तदर्पितैः ॥ 9 ॥

शुकैर्हरेर्नाम गृणद्भिरावृतं पिकैश्च तद्वेणुरवनानुवादिभिः ।
मुकुन्द पादाम्बुज शोभिनीरज स्थिरद्विरेफैर्हरिकिङ्कर प्रभैः ॥ 10 ॥

सदा मुकुन्दागमनाभिकाङ्क्षया सुपूर्ण कुम्भैः शुभतोरणैर्ध्वजैः ।
अलङ्कृतद्वारचयं फलोच्चयैर्विचित्र रङ्गावलिभिश्चरञ्जितम् ॥ 11 ॥

मुकुन्द वीक्षाफल काम्ययाऽन्वहं त्रिकाल चीर्ण द्विज देवतार्चनैः ।
तदीयलीलामृत पूर्णसत्कथाधृतासुभिः सङ्कुलमाप गोकुलम् ॥ 12 ॥

ततो विवेश नन्दस्य सदनं सहसोद्धवः ।
अन्येषामपि चेतस्सु न्ययुङ्क्ताऽपरमुद्धवम् ॥ 13 ॥

तमर्चयामास स नन्दगोपः स्वनन्दनाङ्घ्र्यम्बुजलुब्धभृङ्गम् ।
तथा हि लक्ष्मीशपदैकभक्ताः तदन्यदर्चन्ति तदीयबुद्ध्या ॥ 14 ॥

कृपां हरेरात्मनि वर्त्यमानां निशम्य नन्दस्सह जाययाऽभूत् ।
प्रहृष्टरोमा प्रतिरुद्धकण्ठः प्रहर्षवार्यङ्कितलोलनेत्रः ॥ 15 ॥

विजृम्भिते यस्य मुखे सतीयमपश्यदात्मानमिदं जगच्च।
वियोगवार्तामममुनोत्सृजध्वं परं परब्रह्मधिया भजद्ध्वम् ॥ 16 ॥

स नन्दमानन्दनिधिं विधाय जगाम गोपीजनमन्दिराणि ।
सुदुष्करोग्रव्रतकर्शिताङ्गमुनीन्द्रवृन्दाश्रमसम्मितानि ॥ 17 ॥

काचिन्मुकुन्देन सहैवशय्यां प्राप्तुं बताधः शयनव्रतस्था ।
तज्जुष्टताम्बूलफलाय धन्या तत्याज ताम्बूलरुचिं किलान्या ॥ 18 ॥

तद्भुक्तशेषोदनलुब्धचित्ता नित्यं किलैकाऽनशनव्रतस्था ।
स्वप्नेऽपि तत्सङ्गममाप्तुकामा स्वस्थापि शेते किल कापि दीना ॥ 19 ॥

कान्तं हरिं तत्प्रभवं कुमारं तज्जुष्टगेहं गृहमूहमाना ।
पत्युर्नपूजां न च पुत्र रक्षां कृत्यं न गृह्यं वितनोति तन्वी ॥ 20 ॥

रतावसाने मुरजित्करेण निबद्धमेकोज्झित केशबन्धा ।
तदैव तत्संहितभूषणेच्छा न भूषणं कापि बिभर्ति बाला ॥ 21 ॥

प्रदक्षिणीकृत्य दिने दिनेऽन्याः स्वधामवृन्दावनमर्थयन्ते ।
विकस्वरक्ष्मारुहपुञ्जमञ्जु मुकुन्दवृन्दावनरासलीलाम् ॥ 22 ॥

निजैर्जनन्न्या जनकेन साकं न भाषते किञ्चिन कापि गोपी।
प्रियेण साकं बत रम्यगोष्टीं अकुर्वती किं वच सेति दीना ॥ 23 ॥

मन्दानिलं चन्दनरम्यगन्धं इन्दीवराक्षि सहते न काचित् ।
विश्लेषवह्नेर्दहतो निजाङ्गं वृद्धिं विदध्यादिति चिन्तयेव ॥ 24 ॥

आलापमाल्याः प्रियमप्यपार्थं आलोच्य बाला नहि शुश्रुवेन्या ।
सेयं मुकुन्दागमनं वदन्ती जातेदृशीत्युत्थिततीव्रतापा ॥ 25 ॥

कर्पूरकुङ्कुमलसन्मृगनाभिशोभि
नेच्छत्यहो मलयजामलचूर्णमन्या ।
कृष्णाङ्गसङ्गि तदलं परिरभ्य दोर्भ्यां
धर्तुं धियेव वरवैष्णव वर्गयोग्यम् ॥ 26 ॥

कीरेन्दुकोकिलमधुव्रतमान्यगन्ध
पुष्पाणिकापि न हृदो विषयीकरोति ।
कृष्णोक्ति तन्मुखमृदुस्वर कुन्तलाङ्ग-
सौरभ्यसङ्गत तदीयसमस्तवृत्तिः ॥ 27 ॥

कृष्णाङ्घ्रि भृङ्गं तं वीक्ष्यलज्जाक्लेशवशं गताः ।
श्लिष्टोक्त्योचुस्तथाभृङ्गं लक्षीकृत्यान्यमग्रतः ॥ 28 ॥

मधुप चरसिकस्मादस्मदग्रे त्वमग्र्य-
द्विरद वरदमूर्धारोहयोग्योऽस्तिनूनम् ।
विषमविरहवह्नौ निर्दहत्यङ्गनाङ्गं
किमिह पतितुमिच्छस्यज्ञ दूरे प्रयाहि ॥ 29 ॥

सदसि सुमनसां त्वं प्रौढिमादर्शयालं
विधुरविविधयोषित्तापमापादयेः किम् ।
ग्रहगतिरियमार्या यत्पुरस्तादयं नो
वसति वसतिपुत्रामित्रवार्तोज्झितानाम् ॥ 30 ॥

वरुणदिशि गतोऽपि स्वैरमुद्याति सोऽयं

बत दिशि बलबेत्तुः कामदः कामिनीनाम् ।

गुरुरिव सखि कर्णोपान्तमभ्येत्य गीतं

हरिपदकृतवृत्तिः श्रावयत्येष धीरः ॥ 31 ॥

गगनचर किमस्मत्सन्निधौ तेऽस्तिकृत्यं

हरिपदमुपयाया दूरमस्मद्प्रजस्य ।

समरुचिमलकाल्या वक्रया नन्दसूनोः

कथय कथमिह त्वां सम्भजामस्त्यजामः ॥ 32 ॥

वनभवनगतानां दर्शयित्वा स्वरूपं

कतिपयदिनमध्ये माधवोऽसौ त्वदीयः ।

न दिशति पुनरीक्षां हन्त तस्यानुवर्ती

त्वमपि चपल तादृक् किं तदस्मासु मैत्र्या ॥ 33 ॥

अयि सखि चरतोऽस्य स्वैरमस्मत्पुरस्तान्-

मरुदपि सहकारी साधयत्यग्र्य शक्तिम्।

अभिमुखमनुपार्श्वं विष्वगूर्ध्वं तथाध-

श्चरण चतुरशीलः शिक्षयेदेषवीरान् ॥ 34 ॥

सुरपतिरपि नूनं गानमेतन्निशम्य
प्रियनिनद् महिष्या मानयिष्यत्यवश्यम्।
सममममल विलोक्य त्वद्वशः शिष्यव-
त्स्यात्किमिह फलमिदानीं गायतोऽप्यस्मदग्रे ॥ 35 ॥

असिमधकर विद्मो माधवे पक्षपाती
कुजरविजयिचापेतस्य जीवायितोऽसि।
विरचय विवशं तं नः समीपे वसन्तं
विविधरसविलास श्रेणि विश्राणनज्ञम् ॥ 36 ॥

वितन्यमानस्वप्रेष्ठवियोगार्तीरथोद्धवः।
प्रियोक्तिभिः प्रीणयित्वा प्रययौ कृष्णसन्निधिम् ॥ 37 ॥

कंसे बलैः सह मृते सतियाऽवशिष्टा
वंशं स्वमातुरपि तादृशमस्तिनाम्नी।
कृत्वोचितं विदधतीव निजाभि धानं
पित्रे न्यवेदयदथाच्युतकृत्यमार्ता ॥ 38 ॥

स मागधः साधित सैन्य सिन्धुर्मदान्धबुद्धिर्मधुरां जगाम।
अनेकदेशाश्रितभूमिभारहरस्य सारथ्यकृत् अच्युतस्य ॥ 39 ॥

गजै रथौघैर्गगनं स्पृशद्भिर्भटैर्हयैर्भासुरभूषणौघैः ।
जगाम जामातृपथेन तस्मै चमूममूं प्रेषयितुं धियेव ॥ 40 ॥

कुन्तैः कुठारैः कुद्दालैर्बभञ्जुर्भगवत्पुरीम् ।
आध्यामुपनिषद्विद्यांकुतर्कैरिव वादिनः ॥ 41 ॥

उपवनमुपवेदप्रायमुन्मूलयन्तः
सुकृतसममुदारं द्वारमाराद्बभञ्जुः ।
प्रतिभयवरशक्त्याद्यूर्जिताधारयुक्ताः
खलमतहृतचित्तादुष्यदुर्मन्त्रदृप्ताः ॥ 42 ॥

बाध्यान्तां सहनिश्चलार्थनिकरैः कृद्धाः खलानिर्गुणा-
गारामन्तरहो विधातुममतायत्नं वितेनुः किल ।
कृष्णेनापिसमुज्झितांसमयिनोयुक्त्यात्मपक्षेऽञ्जसा
कृत्वैक्यं समयोजयन् गतभयादुर्भाष्यपुञ्जैरपि ॥ 43 ॥

कृष्णोऽपि स्वचमूं सुवर्णखचितां कृत्वा चतुर्धाप्रभु-
स्तत्राग्र्यांश्चतुरो निधाय नगरीरक्षार्थमीशोऽदिशत् ।
भास्वत्सूत्रचमूमिवोपनिषदां रक्षार्थ मत्यूर्जिता-
मध्यायैस्सहितां चतुर्भिरमलैस्तन्मानपादोज्ज्वलैः ॥ 44 ॥

पक्षीन्द्रायतनः परस्य वसतिर्वृष्णिप्रमोदोऽभ्यगा-
द्विख्याताश्वचतुष्टयः किल रथो विभ्राजमानध्वजः ।
मध्वस्येव मनोरथो निगमसम्बन्धः खगेन्द्रावृतो
विष्णोर्धाम तदङ्घ्रिकेतुनिलयः सूत्रौघपुष्टिप्रदः ॥ 45 ॥

कौमोदकी वादनिविष्टमध्ववाचां समा प्रादुरभूद्धरण्याम् ।
कम्बुर्गुरोर्मञ्जुनिनादकण्ठकान्तिः समस्तागमगानकर्तुः ॥ 46 ॥

व्यक्ताभेद्यसहस्रवक्ररुचिरं नित्यं मुरारेः प्रियं
मुक्तिद्वारमहीशमुख्यविभुधैर्गीतं तमिस्रापहम् ।
दैत्यध्वंसि सुदर्शनं दिनकरोद्रिक्तं दिगन्ताततं
पृथ्व्यां मध्वसुदर्शनप्रतिकृति प्रादृश्यतप्रोज्वलम् ॥ 47 ॥

कृष्णश्रैष्ठ्यसमर्थनेऽतिचतुरैस्तद्भिन्नलोकेभिधां
नित्यं साधयितुं क्षमैर्मतिमताप्यच्छेद्यहृद्यात्मभिः ।
विख्यातैः शरसञ्चयैः सुरुचिरं प्राप्तं निषङ्गद्वयं
भास्वन्मानसहस्रभाष्यसदनुव्याख्यानकल्पं तदा ॥ 48 ॥

सद्वंशजातं सुगुणं मुकुन्दहस्ताम्बुजाधार मभेद्य मन्यैः ।
शार्ङ्गं सतां वृन्दमिवाविरासीन्मानोपमानेषुबिरन्यजिष्णु ॥ 49 ॥

द्विड्वर्गदैन्यकर नन्दकसंज्ञितासिं भक्तौघनन्दक मसावुररीचकार।
सद्वादिनां समयमुद्धत शत्रुवर्गविध्वंसनं स्वजनहर्षकरं युधीव॥50

श्रुत्यन्तविश्रान्तशरौघयुक्तिभिमुराहरेः पक्षधरा विधाय ।
सिद्धान्तमत्यूर्जितपूर्वपक्षं जघ्नुः क्रमेणोत्तरपक्षमन्ते ॥ 51 ॥

आप्यायिताः किल मुरान्तक मुख्य-

वातसञ्जात शङ्खमधुरश्रुतिरम्यशब्दैः ।

शत्रून्निहत्य समरे परितः पुरीं तां

चक्रुर्मुकुन्दगुणवर्णन शोभमानाम् ॥ 52 ॥

कृष्णाङ्गसङ्गुज्वल शार्ङ्गजन्मा सत्पक्षपातेन गृहीतवेगः ।

एकोऽपि नानावदनैः स्समन्ताद्युध्यन्नसौ मध्व इवास्ति बाणः ॥ 53 ॥

अयस्थिरस्प्याऽरिभटैरसह्यः सुवर्णशोभी शुभवंशजन्मा ।

दिगष्टकव्याप्ततनुः समन्ताज्जिगाय मायाविनिकायमाजौ ॥ 54 ॥

नत्युद्यतानां नयवाक्यभाजां न्यस्तायुधानां निकुरम्बमाजौ ।

हित्वोद्धतानेव जयन् स पूर्णमत्याह्वयार्हाचरणं बिभर्ति ॥ 55 ॥

हृन्मध्यालयतः स निर्गततनुः पृथ्वीभुजामच्युत-

प्रेक्षावाप्तमहोदयः पवनवद्विख्यातवेगः क्षितौ ।

सच्छास्त्रोदित कृष्णविक्रमचयं विख्यापयन्स्वर्गिणां

सुप्रीतिं जनयन् मुरान्तकचमूं पुष्णन्नजैषीद्द्विषः ॥ 56 ॥

शस्त्रैरस्त्रगणैश्शरैररिधृतैर्वेधं विभेदं छिदां

कृष्णेस्वागमकौशलैः परिहरन् स्वानन्दमात्राकृतिम् ।

निर्बाधां प्रतिपादयन् अवयवान्नित्यांश्च विज्ञापयन्

युध्यग्राह्यमतीन्द्रियंव्यतनुताऽगण्यप्रतापं प्रभुम् ॥ 57 ॥

हृष्टां स कृष्णस्य चमूं वितन्वन् दुष्टान्विनष्टान्विशिखो विधाय ।
तुष्टः सुरैर्व्योमचरैर्मुरारेः स्पष्टीचकारोत्तमतां जितारेः ॥ 58 ॥

पौराणिकं वाक्यमिवोग्रसेन मग्रे जरासूनुरसौजहास।
जीवेशयोर्भेदमिवात्मयुक्त्या भेदं स चासाधयदस्य चापे ॥ 59 ॥

गुणोज्झितं श्रीरमणं विधातुं शरोऽरिवर्गं यतमानमाशु ।
गुणैर्विहीनं विरचय्य कृष्णमनन्तसञ्चिन्त्यगुणं वितेने ॥ 60 ॥

अन्धानामपि कृष्णसद्गुणमणिं सन्दर्शयित्वा जग-
द्वन्द्यां कीर्तिवधूं परानलसमां सन्धाय लोकत्रये ।
सान्द्रे रक्तजले च रत्नदृषदां वृन्दं स सम्प्लावयन्
छन्दोऽन्वर्थमलं समर्थ्यसुधियां सन्देहमाश्वच्छिनत् ॥ 61 ॥

शस्त्रास्त्रप्रकरेषु शार्ङ्गधरतो भेदं द्विपाश्वद्विप-
द्वर्गेष्वात्तशरासनान्मुरभिदो निर्भिन्नगात्रेषु च ।
मृत्योर्लोकमितेषु तं स्वजनतः कायान्मिथः खण्डिते
हस्तादौ युधि साधयन् स विदधे व्यक्तं भिदां पञ्चकम् ॥ 62 ॥

अरिप्रयुक्तैः निशितैः शरौघैः हरिप्रियास्त ध्वजनीं निजघ्नुः ।
स्वपक्षमास्थाप्य परोक्त वाक्यैर्विपक्षपक्षानिव मध्वशिष्याः ॥ 63 ॥

प्राणायोगपलायनप्रपतनाघातार्तिवित्तव्यय-
स्वेदास्रोदयवक्त्रनैल्यभयदुष्कीर्त्यादि विश्वं युधि ।
सत्यं शतृचयेषु चक्रुरखिलं यद्ब्रह्मसाक्षात्कृते-
र्लब्धन्तद्विपरीतमात्मसु ततः सिद्धं मुरारेर्भटाः ॥ 64 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातोऽयमभूत्त्रयोदशमितः सर्गो मुदां सर्गिषु॥ 65 ॥

चतुर्दशः सर्गः

छत्रं ध्वजं चामर चर्मवर्महस्त्यस्वपत्यादि समस्तवित्तम् ।
कृत्वासखण्डं युधि कृष्णभृत्याश्चक्रुर्ह्यखण्डार्थमविद्यमानम्॥ 1 ॥

सङ्ग्रामकौशल्यचिदुज्झितानां भङ्गं समालिङ्ग्य समूर्छितानाम् ।
सिद्धामविद्यां विदधुर्विपक्षे विज्ञाप्य भावाकृतिमेवयुद्धे ॥ 2 ॥

पलायनं ये विदधन्नृपांस्तान् विधाय सत्कोटिषु कृष्ण भृत्याः ।
अन्यानसत्कोटिषु सन्निवेश्य शून्यं प्रचक्रुः सदसद्विभिन्नम् ॥ 3 ॥

ते ब्रह्मणः शार्ङ्गधराद्विभिन्नानाहूय हेयानपि गर्विणस्तान् ।
स्वेभ्योऽपि भिन्नान्विरचय्य युद्धेधानुष्कचूडामणयो निजघ्नुः ॥ 4 ॥

सुरर्षिसिद्ध स्तुतिभिः समन्तात्समुत्थिताभिः समदूषयंस्ते ।
अनन्य योग्याभिरवाच्यभावं मुकुन्द मुख्यार्थपराभिरस्य ॥ 5 ॥

भस्मीभूतमिवारचैय्य गिरिशोयं बाह्यदृष्ट्यापुन-
श्चित्तान्तः स्थितमार्पयद्गिरिसुतागर्भेह्यनेकाननम् ।
तं पञ्चावयवेषुमङ्गरुचिरं सृष्ट्वाग्र्यतर्कोपमं
छन्दोबाह्यकुतर्ककल्पमजयत्तेनैकलव्यं विभुः ॥ 6 ॥

रणे क्षणेनाङ्गजमुज्वलाङ्गैः समं समुत्पाद्यस सर्वशक्तिः ।
भवानुभावागत तत्पितृत्वप्रथां श्रितात्मीयगतिर्ययौति स्म ॥ 7 ॥

ईशापरोक्षसमकालमशेषविद्या-
बाध्यं प्रसाध्य तदिदंसकलं द्विषत्सु ।
श्री शार्ङ्गपाणि चरणे निखिलं समर्प्य
स्वोपार्जितं समलभन्त महा प्रसादम् ॥ 8 ॥

सम्प्रेष्य शैवीं प्रथमं गदां यो जराभिदानां जननीं जघान ।
जात्युत्तरेणैव पराजितोऽभूदात्मोदितव्याहतिहेतुनासौ ॥ 9 ॥

संवादं किलकेऽपि बभ्रुरपरेऽनुक्तिं शरैस्ताडिता
निर्यान्तः कटकान्निरुन्धति निजे क्रुद्धाविरोधं परे ।
ध्वस्ताः केचिदसङ्गतिं निजजनैः सर्वे जयैर्न्यूनयता-
माधिक्यं हतिभिः पराजितमभूदित्थं तदद्वैतिवत् ॥ 10 ॥

सञ्चूर्णिताङ्गाः समरे शरौघैः सञ्छिन्नपादोदरकण्ठहस्ताः ।
विरेजुरश्नन्त इवासृगब्धौ फलं निराकारमतस्य तावत् ॥ 11 ॥

स्वाङ्गाच्छादितशत्रुशौर्यतरणिः शार्ङ्गेन्द्रचापोज्वलः
श्रीदेवीस्थिरविद्युदद्भुतरथश्रीमत्समीरेरितः ।
काव्योद्गीतकथः शरौघकरकावर्ष्यैः स कृष्णाम्बुदो
राजन्याननपाणिपादकमलव्रातानलावीक्षणे ॥ 12 ॥

मुहुः समाकृष्य रणावनौ रिपून्
कठोरमृत्पिण्डसमान् प्रचूर्णयन् ।
हलायुधः सन्मुसलोह्यसाधयत्
यशोङ्कुरान् शौर्यमनोज्ञबीजजान् ॥ 13 ॥

ततश्चैद्यः क्रुद्धः करधृतधनुर्मार्गणगणान्
विभौ वर्षन्विष्णोः प्रशिखविशिखैर्ग्लानिमगमत् ।
तदा भूपाः कोपोज्वलित वदनाः कार्मुककराः
परीयुः पापान्धाः परमपुरुषं पातकमिव ॥ 14 ॥

कृष्णोऽपि वक्षसि मुखे द्विषतां ललाटे
लग्नैः शरैर्लसितलाञ्छनचित्रपत्रैः।
स्वध्यानकीर्तनसदूर्ध्वललामशून्यान्
सार्थाभिधानकृत शोणित शोणगात्रान् ॥ 15 ॥

माद्यन्तं शिशुपालमेत्य मधुजित् शार्ङ्गच्युतैः सायकैः
चापच्छत्रकिरीटकेतुरहितं चक्रे शिशूनां प्रभुम् ।
रामश्चूर्णितवाजिसारथिरथं कृत्वा जरासंहित
प्रायं मागधमागृहीतमपि तं वाचा मुमोच प्रभोः ॥16॥

पुनश्च तावतीं सेनां सम्पाद्य स तु दुर्मतिः ।
मधुरां विधुरीकर्तुं परपारमुपागमत्॥ 17 ॥

अपि पुण्यनदीतीरमुपव्रज्य स मागधः ।
अमूमुदद्वीयमानो विमूढप्रकृतिर्हि सा ॥ 18 ॥

कुहकस्य कुबुद्धिं तामभिवीक्ष्येव भास्करः ।
कुपितस्तद्विघातार्थं परदेशमपीपदत् ॥ 19 ॥

अथोषःसमये शौरी रथमारुह्य निर्ययौ ।
सवितेव सह स्वीयैर्निशाचरबलान्तकः ॥ 20 ॥

राजनीतिं प्रकटयन् राजीवनयनस्त्रिधा ।
अमेयविभवः स्वीयमयूयुजदनीकिनीम् ॥ 21 ॥

सूर्येणोदयशैलमूर्ध्नि लसता शौर्योन्नतिं श्रीपतेः

तत्पोष्योदयमम्बुजैर्मधुकरैस्तद्वन्दिनां सम्पदम् ।

ध्वस्तैः सन्तमसैश्च तामसदशां नीडे क्वणद्भिः खगैर्-

वैश्मान्तः परवैभवं प्रकटयन् स स्यान्मुहूर्तोमुदे ॥ 22 ॥

त्रिषु स्थानेषु विस्तीर्णा मधुसूदनवाहिनी ।

त्रिपदी वेदमातेव रिपुसेनामहन् क्षणात् ॥ 23 ॥

अमूमुचन् शरव्रातममतेषु हरेर्भटाः ।

खलेषु त्रिदशाधीशा ज्वलत्तापत्रयं तथा ॥ 24 ॥

प्रमत्ता ध्वजिनि शत्रोर्यमुनातीरगाऽप्यभूत् ।

असतां पुण्यसरिदप्यनिष्टस्यहि कारणम् ॥ 25 ॥

शरैरपारैस्तस्तैन्यं चतुरङ्गमपूरयन्।

ममेषुवारिधेर्नालं तव सेनेति शंसति ॥ 26 ॥

शार्ङ्गं बिभ्रन्निषङ्गान्निशितशरचयानाददानो मुहुर्ज्याम्

आकर्णान्तं विकर्षन् प्रबलरिपुवपुः पूरयन्मार्गणौघैः ।

अन्यातङ्कं स्वशङ्खं रणधुरि रणयन्नङ्घ्रिमूले नतानां

तन्वन् दोष्णाऽभयं च प्रथयति मुरजिद्विश्वतः पाणितां स्वाम् ॥ 27 ॥

ये सन्ध्यासमयेऽपि भास्वदुदयेनिद्रां द्विषोऽचीकरं
स्तेभ्योऽदीदिशदच्युतः शुभकृतेः साक्षी सुदीर्घां हि ताम् ।
यैरीक्षा न कृता रवेः कुमतिभिस्तेषां दृशोऽमील यद्-
ये शुद्धाम्बुनि नो ममज्जुरहितांस्तांच्छोणितेऽमज्जयत् ॥ 28 ॥

पादाब्जे स्वमनीनमन् कतिपये मूर्धानमात्मेशितुः।
शार्ङ्गान्मुक्तशरैर्विशीर्णतनवः केप्यात्मनोऽमीमरन् ।
अन्ये केऽपि हरिं जरासुतमपि त्यक्त्वा ततो दुद्रुवु-
र्जीवानां त्रितयेन सञ्चितदशां सन्दर्शयन्तो युधि ॥ 29 ॥

यो मागधस्य साधर्म्यमप्यापन्नान् हि नाऽवधीत् ।
स मागधवधं हीनं मेने वीरशिरोमणिः ॥ 30 ॥

स इत्थमाजौ बहुवारमेनं विजित्य बार्हद्रथमुग्रसेनम् ।
पुरं हिरण्यामलरत्नचित्रमरिन्दमोऽचीकरदब्धिमध्ये ॥ 31 ॥

निधाय तस्यां मधुरापुरस्थान् निजान् क्षणेनापरिमेयशक्तिः।
विदुद्रुवेऽथो यवनं दिधक्षुः स्वभक्तहर्यक्षदरीमरिघ्नः॥ 32 ॥

पराङ्मुखोऽसौ परमः पलायन् खलाग्रतः कञ्जदलायताक्षः ।
दुरात्मनां वक्रनीरीक्षणं स्वैर्नरैर्न कार्यं त्विति शंसति स्म ॥ 33॥

अधिक्षिप्तोऽपि तेनाध्वन्यदत्तोत्तर ईश्वरः ।
असँल्लापमसद्वर्ग्यैः स सतां शिक्षति स्फुटम् ॥ 34 ॥

निद्रालोर्मुचुकुन्दभूवरमणेर्विद्योतमानां गृहाम्
अध्यासीनमगम्यमल्पमतिभिः शुद्धं प्रबुद्धं स्वतः ।
हृद्योस्मिस्थितमुग्धजीवनिकराद्धुर्धीरभिन्नं वद-
न्नद्वैत्येव नृपान्सभेदरहितं बुध्याऽन्वमंस्ताऽसुरः ॥ 35 ॥

ऐक्यं सिसाध यिषितं यदि तत्किमर्थं
रक्षोऽच्युतत्वमति राज्ञि शुको न सेहे ।
अस्मैच्युतोऽहमिति दिक्षु विघोषयन्तं
कस्मात्स पौण्ड्रकमगर्हयदर्हणीयः ॥ 36 ॥

प्रदाह्यनयनाग्निना यवनकाननं भूपते-
र्भवाख्यगहनं पुनः स्वपदपद्मवीक्षाग्निना ।
विनाश्य मुचुकुन्दहृत् सरसिजातभानुः श्यनै-
रियाय पुरमात्मनो जलधिमध्यरत्नायिताम् ॥ 37 ॥

निजैः सह द्वारवत्यां निवसत्यम्बुजेक्षणे ।
अजया प्रेषितं पत्रं द्विजः कश्चिदुपाहरत् ॥ 38 ॥

धन्याऽबला सा विभवे भवेद्या वेद्याय भूम्ने पुरुषाय साम्ना ।
साम्नाय शास्त्रोदितधर्मपात्रे पात्रेषु दत्तात्मपदाय दत्ता ॥ 39 ॥

कुर्वन्ति कामवशगा मयि चित्तमन्ये
कुर्वन्ति कागतयमानुचरान् रणे तान् ।
देह्यङ्गजाकृतिशतोर्जितरम्यरूप
देहाङ्घ्रजातलिलयाऽङ्घ्रि सरोजसेवाम् ॥ 40 ॥

भवतापहरापाङ्ग भवताऽपहृतैव धीः ।
चरणाङ्ककृताङ्कां मां च रणाङ्गणतो नय ॥ 41 ॥

धिकृत्याह मुमेशहंसगमनौ स्वर्गीश्वराग्नी भवत्
सूक्तासक्तहृदङ्ग लोकमखिलं देवौघमान्यान्मुनीन् ।
सच्छास्त्राध्वनि कोविदानपि बुधान् त्वय्येव यत्सस्पृहा
विश्वाधीश्वरतां भवघ्न भवतस्तन्निरिश्छनोमि प्रभो ॥ 42 ॥

शम्भुः पुत्रसमः स मे पुररिपुः पौत्रः शशी सोदरः
सिन्धुर्मे जनकायितो मधुसखो मत्सूनुकल्पः प्रभो ।
अम्बाऽहं सकलस्य चेति कमला कृष्णैकलग्नं मनो
भृङ्गं दर्शयितुं कृतोग्रशपथा स्वं रूपमस्पष्टयत् ॥ 43 ॥

नित्यानन्दचिदाकृतिं यदुपते त्वामेव मन्ये पतिम्
यत्तत्तेऽच्युतनाम विश्वविदितं वीरग्रगाऽनन्यगम् ।
तच्चिन्मात्रसमीक्षया यदि तदा सर्वेऽपि किं नाच्युताः
यद्येतच्चिरकालसंस्थितिकृतं पुत्रे तव स्यात्तदा ॥ 44 ॥

शेषेऽङ्ग शेषे यदशेषमन्ते भिन्नस्त्वमभ्रध्युतिरात्मगर्भे ।

आनन्दसान्द्राकृतिमच्युतं त्वां श्रीशं तमीशं वरयामिनान्यम्

दशावृतीदं किल पद्मजाण्डमनेकधा यस्य हि रोमकूपे।

पराणुवत्तिष्ठति पञ्चभूतभवः कथं तस्य तवाङ्ग देहः ॥ 46 ॥

गोपीरगोपीः किल लोकनाथ स्वापच्छिदापादनविक्रमौघ ।

एवं विभो वञ्चितदुर्दशां मां स्वीयां दयावारिनिधे विधेहि ॥ 47॥

किं रुक्मिणा भीष्मकेण किमन्यनृपसंज्ञितैः ।

अनादिसिद्धां मां जायां नयतस्ते प्रयोजनम् ॥ 48 ॥

नयेश मामन्यजनैरभोग्यां त्वदङ्घ्रियुग्मार्चन कर्मयोग्याम् ।

इमामवस्थामवधूय नो चेत् भवामि भूम्नो हृदयस्य योग्या ॥ 49 ॥

दिशाऽसुनाथे क्षणमाश्रिताया मुकुन्द सौन्दर्य समुद्र सान्द्र।

दिशासुनाथे क्षणमाश्रितायाः तदीयभाग्यस्य न चेच्चरन्ती ॥ 50 ॥

त्वदैक्यमन्तः स्मरतां जनानां भवत्यनिष्टं किलदैत्यजुष्टम् ।

त्वदेकपत्नीमभिकाङ्क्षतस्तदुपेक्षितुं नार्हसि तानिमां स्त्वम्॥51॥

त्वमङ्ग लक्ष्मीरमणः स्वतन्त्रः त्वदीयजाया कमलाऽहमस्मि ।

असज्जनानामभिमानहानिं मदर्थितायाश्छलतो विधत्स्व ॥ 52 ॥

इतिपत्रगतालापं सतमालोक्य माधवः ।

रथमारुह्य तरसा प्रतस्थे यत्र सा प्रिया ॥ 53 ॥

सन्देशं भीष्मकन्यायाः सन्दृश्य कमलेक्षणः।

तं देशं दयया गच्छन् मन्दस्मितमखोऽच्युतः ॥ 54 ॥

भैष्मीकरग्रहणमेष करिष्यतीति वक्तव्यमस्ति किमिहाश्रित पक्षपाती ।

यद्ब्राह्मणस्य सदयः करपल्लवेन प्रत्यग्रहीद्वचनमात्र हृतोऽपि हस्तम् ॥

उद्यन्मरीचिशतभासित सर्व देशः पद्मोदयाय स निशाचर घूक शोकम् ।

पुष्णन् ललास दिनराडिव पूर्वसिन्धोः सच्चक्रमानित गतिर्हि तदोपकण्ठे॥56

दुष्टौघ पूर्णां नगरीं प्रवेष्टुं कृष्णो ह्यनिच्छन् बहिरेव वासम् ।

चक्रे स्थली नागरिकैर्वृता सातद्वीक्षणोक्तैः रजयत्पुरीन्ताम् ॥ 56 ॥

शौरिं तदोपायन पाणयस्तमा लोक्य सौन्दर्य समुद्रसान्द्रम् ।

वीरानपार्थानपरानुपेक्ष्य पौराः सदाराः किल ते प्रचक्रुः ॥ 57 ॥

नायं स्मरः श्यामलकोमलाङ्गो नायं शशी वीतकलङ्कशङ्कः।

नायं रवि लोकदृगार्तिहारी सोऽयं पुराणः पुरुषोऽद्वितीयः ॥ 59 ॥

श्रीरेवा साभीष्मसुता मनोज्ञा श्रीवल्लभोऽयं सुभगाग्रगण्यः ।

एतौसमेतौ भवतामिती मे धातारमात्मेष्टदमर्थयन्ते ॥ 60 ॥

गृह्णातियर्ह्येण दृशीकरं नः पुण्येन सोऽयं पुरुषाग्रगण्यः ।

स्वर्णे तदा नीलमणिं समेतं मन्यामहे लोहमथोऽन्यथा चेत् ॥ 61 ॥

इत्थं गृणन्तः किल वृन्दशस्तं नत्वा मुकुन्दं नयनैः पपुस्ते ।

कृष्णोऽपिसर्वान् सदयाव लोकैः मुग्धस्मितोऽरञ्जयदञ्जसैतान् ॥ 62 ॥

चलत्पताकोज्वलचामरौघां परिस्फुरच्छत्र सहस्र शोभाम्।

विचित्रतूर्यध्वनि पूरिताशां अथो वितेनुः कलुदेवयात्राम् ॥ 63 ॥

स्वजनकगृहदेवं पौत्रमाराध्यभैष्मी

निजमथ गृहदेवं माधवं द्रष्टुकामा ।

अपि पुरमभियान्ती सा रथं नारुरोह

प्रियचरण सकाशं तेवनेन व्रजन्ती ॥ 64 ॥

अलसविलसदक्षिस्तम्भितान्याक्षवृत्ति-

र्जलजकुलजगन्धस्पर्धिसौरभ्यसान्द्रा ।

वदनमदनशास्त्रागण्यलावण्यचित्रा

गजगतिरजतातं भीष्मपुत्रैक्षदेनम् ॥ 65 ॥

कृष्णेन नेया जननी ममेयमित्युत्सुकोऽसौ स्मर एव नूनम्।

मूर्छावशानात्मशरैरकार्षीत्तद्दृष्टिजन्मा सकलान्नृपालान् ॥ 66 ॥

तदनु मदनमन्दीभूतचित्तेषु भूते ष्वविदितगतिरुद्यद्रोमराजिं प्रमोदात् ।

विकसितनयनाब्जोद्भूतहर्षाम्बुधारांनिजरथमधिरोप्य स्वां प्रपेदे स्वतन्त्रः॥67

पुनर्विवाहेन किमिन्दिराया इतीव लक्ष्मीरमणः स कृष्णः ।
अपाङ्गदूतीविनिवेदितात्ममनोनुरागामतनोत्सुयोगाम्॥

कृष्णास्येन्दुसमीपलग्नमुदितभ्राजत्कपोला प्रभोः
र्हस्ताम्भोजयुगेन वेष्टितलसन्मध्याभियेवाऽञ्जसा ।
भर्त्रंसद्वयसंहतायतभुजा मोदाम्बुधौ मग्नधीः
सा पाणिग्रहणादपीममधिकं मेने विवाहोत्सवम् ॥ 69 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातोऽयमभूच्चतुर्दशमितः सर्गो मुदां स्वर्गिषु॥ 70 ॥

पञ्चदशः सर्गः

तरणिमिव तमस्तमन्वधावन्मदनवशाः किल मानिनो महीशाः।
विषममृगदृशीवियोगरोगात्स्वतनुमिवोज्झितुमुद्यताः पुरस्तात् ॥ 1 ॥

ये भैष्म्याःपरिरम्भणं चकमिरे तेषां भुजां श्चिच्छिदुः

ये वा तन्मुखचन्द्रचुम्बनरुचिं तेषां शिरांसि द्विषाम् ।

ये तल्पे शयनं तया सह खला लोकाम्बया सङ्गरे

प्रेतैस्सार्धमशीशयन् हरिभटाः तान्दुर्मदान् सायकैः ॥ 2 ॥

साहाय्यं क्व चकार शम्भुदयिता तद्वैरिमातुः कथं

देव्याः श्रीपतिविप्रयोगमहरत्तद्विप्रयोगोऽपि वा ।

किं तु श्रीपतिरेव तां स्वविरहायोग्यां समव्यापिनीं

निन्येऽश्लेषकथाङ्कलैः सह मुहुः शिक्षन् स रक्षन् श्रुतिम् ॥ 3 ॥

रक्ताम्भोनिचये गजादिनिकरैराबध्य सेतुं हतैः

सुग्रीवोद्धतसैन्यमात्रबलवान् श्रीपूर्वरामो युधि।

प्राचीनावनिजां निनाय स निजां अव्यग्रवक्त्राम्बुजां

जित्वा प्राक्तनरावणं हतबलं तल्लग्नचित्तं खलम् ॥ 4 ॥

अहयीदहयिः कश्चिदनंसीदपरोऽच्युतम् ।

अक्रमीन्नपरो विद्धो विक्रमार्कोदये हरेः ॥ 5 ॥

हत्वा शत्रुसमूहमुन्मुखशिखः स्वीयप्रतापानले

कृत्वा रक्तरसार्द्रतामपि शरभ्राजद्दति श्रेणिभिः ।

स्वस्थ प्रेषित पुष्पलाजनिकराकीर्णः क्षितीशार्पितैः

वित्तैस्तत्समयोचितैः सह निजां निन्ये निसर्गप्रियाम् ॥ 6 ॥

कृष्णे स्वां दयितां नयत्युरुबले तद्बन्धुयोग्यां दशा

मापन्ना इव भूभुजोन्ततकपुरीं अन्वागता वै गता ।

अन्ये स्विन्नमुखा दृगम्बु सस्रुजुः केचिच्च मूर्छां श्रिता-

श्चैद्याद्या मलिनानना गतगिरःचिन्तां दुरन्तां ययुः ॥ 7 ॥

न कृष्णो न च तत्सेना जघान रिपुवाहिनीम् ।

जननी द्रोहकृच्चैद्यपक्षपातेन सा हता ॥ 8 ॥

रुक्मी स रुक्मीव यदा विरोधं चक्रे तदा चक्रधरश्चरौक्मम् ।

छित्वा मुहुस्तस्य धनुर्भविष्यदुद्योगमुत्थापयति स्मदेवः ॥ 9 ॥

अचीक्लृपत् मुण्डितमूर्धजं तं शचीपतिस्तुत्यकृतिर्मुरारिः।

उपेक्ष्य यद्देहमगाद्धि लक्ष्मीस्तदेतदस्यानुगुणं खलस्य ॥ 10 ॥

सहस्रसङ्ख्यावनिपालभङ्गसमुत्थभास्वज्जयकामिनीभिः ।

सहात्मदासीभिरनन्यकान्ता जगाम सा चञ्चललोचनान्ता ॥ 11 ॥

तद्योधा जयकामिनीजनवृता गर्जन्ति धैर्योर्जिता

युद्धाप्ता वडवा निरीक्ष्य तुरगा ह्येषा मुहुस्तन्वते।

हस्तीन्द्राः करिणीः समेत्य परितः कुर्वन्त्यहो बृंहितं

भक्ताभीष्टकरो हरिर्ननु पुरा स्वीयान् सजायान् व्यधात्॥12॥

अलङ्कृताम् निजपुरीं जलजायतलोचनः ।
हयहस्तीरथोपेतः प्रियया सहितोऽविशत् ॥ 13 ॥

करं जिघृक्षुःवैदर्भ्याः शरण्योऽथ यथाविधि।
प्रियया बन्धुभिः सार्धं प्रययौ मूलमाधवम् ॥ 14 ॥

गच्छन्तमास्थापयतीवकृष्णं द्वारावती तत्कृतरम्यरूपा ।
कान्त्योल्लसन्त्योभय भागहेम्नां द्वार्याञ्चलेनाभिमुखंमुरारेः॥15

कृष्णे बलाध्व्रजति सा द्रवदिन्दुकान्तैस्तन्मन्दहासनवचिन्द्रिकयाऽस्त्रधाराम् ।
तत्सैन्यसम्भ्रमसमुत्थरजोभिरास्यमानिन्यमुद्गतवचो रभसा बभार॥16

भर्तुस्ततः प्रतिकृतिं स्पुरदात्मवप्रलग्नोच्चरत्ननिकरेषु निधाय दीना ।
तस्थाविवाथ फलिताच्युत भूषणेषु विश्लेषशङ्किहृदयानुययाविवेशम्॥

चलत्पताकानिलनिर्मलीकृते रथौघचक्रावलिभिः समीकृते ।
सुरालिमुक्तामलपुष्टलाञ्छिते गजेन्द्रदानाम्बुकदम्ब सिञ्चिते ॥

वराश्ववारोच्चयसूचितैर्हयैः इतस्ततो मण्डलधावनोद्यतैः ।
परिस्फुरद्भूषणचामरोज्वलैः विराजिते ह्येषित भूषिताननैः ॥ 19 ॥

पार्श्वद्वयस्थेभकदम्बरङ्गिकुम्भैः समेते कलशोपमानैः ।
अन्योन्यसक्तोन्मुखकुञ्चिताग्रहस्तैश्चनीलोफलतोरणाभैः॥ 20॥

विचित्ररत्नोज्वलभूषणोघैः पादाम्बुजैः प्राहुणिकाङ्गनानाम्।
रङ्गप्रभां मुष्णाति राजमार्गे मन्दं ययौ मन्मथकोटि रूपः॥

मध्येस्थापितमाधवा स्मितलसत्फेनाचलच्चामर-
व्रातोर्मिर्विततातपत्रकमठा हस्त्यश्वपत्यावृता ।
वीणावेणुनिनादगर्जितयुता वार्धेः समा सा चमू
राच्छन्नानिमिषान्तरागतमहीपालौघसेनासरित् ॥ 22 ॥

लक्ष्मीशवाहरथहस्तिभटौघवेगजातं व्रजत्त्रिदिवमात्तरयं रजस्तत् ।
कृष्णानुषङ्गिचिदचेतनसङ्गभाजो वक्ति त्रिविष्टपगतिं गतमेधसोऽपि ॥ 23 ॥

विचित्ररत्नद्युतिरङ्गकान्त्या सु मौक्तिकौघाक्षतलाजराज्या ।
मन्दानिलाख्यव्यजनैः स्वतीरे सिन्धु स्वजामातरमञ्चतीव ॥ 24 ॥

तुङ्गैस्तरङ्गैर्धुतशङ्खचक्रैः कीर्णंपयः फेनसितं वितन्वन् ।
हस्तैर्मुरारेर्व्रजतोऽधिमार्गं वस्त्राणि विस्तारयतीव वार्धिः॥

नीलाश्मद्युतिपत्रशोभिभिरधो व्यालम्बिपुष्पस्फुरन्
मुक्तादामभिरुल्लसत्किसलयश्रेणीवितानोज्वलैः ।
सिन्धुप्रेषितरत्नसंहिततलैर्वृक्षैः सुवर्णोन्नत-
स्तम्भाभैर्मणिमण्डपानुकृतिभिर्युक्तं समानायतैः ॥ 26 ॥

विष्वग्लम्बिफलोच्चयं कलपिकैः आरब्धगीतं वनं
गर्जद्वारिधिमर्दलं शुकवचस्तोत्रं स्वतन्वीक्षया ।
नृत्यत्केकिनटीमनोज्ञमलिगीर्वीणानिनादं पतत्
पुष्पौघाक्षतलाजवृन्दमविशन्माङ्गल्यवेश्मोपमम् ॥ 27 ॥

यदिन्दिरायास्तदबूद्धि मूलं प्रियाङ्गसंश्लेषमहोत्सवश्रियः ।
ततस्तदार्याः प्रवदन्ति नूनं स्थलं स्थलाङ्गा भुवि मूलमाधवम् ॥ 28 ॥

आसनृपाः केचन भीष्म पुत्र्याः पक्षे सदारा अपरे मुरारेः ।
वार्दिस्तदा गर्जतिवारिजाक्ष्याः पक्षोऽहमेवेतिवदन्निवोच्चैः ॥29॥

रत्नौघपूर्णरविवर्णसुवर्णपात्रे
सत्कर्णपत्रमुखशोभनवस्तुराशिम् ।
विस्तीर्य शङ्खपटहध्वं निपूरिताशा
जग्मुर्वधूगृहमहोत्सव निर्णयाय ॥ 30 ॥

विविच्य सर्वाङ्गविचारकाले तयोस्समन्ताद्धटना किलासीत् ।
सुपीनदेवीस्तनमध्यदेशे सुदुर्लभा सा परमच्युतस्य ॥ 31 ॥

कन्यामिमां कनकदामकदम्बगौरीं
धन्यां दिशन्तु हरये हरिनीलभासे ।
युक्तस्तयाऽयमुदवाह इवात्तविद्यु-
द्विष्वक्करिष्यति समस्तपुमर्थवर्षम् ॥ 32 ॥

विदर्भवंशोदधिजातरत्नमियं सती सोऽप्युडुनायकस्य ।
कुलोद्भवालङ्कृतिरेतयोस्तुपरम्परायोग्यमवैति योगम्॥

पद्मालया सा किलपावनाङ्गीनारायणोऽयंनवनीरदाभः ।
तेनावयोः सुस्थिरमेवयोगं मन्यामहेऽन्योन्यविभूति हेतुम्॥34॥

आर्यः स्वभार्यां यदि भारकार्यें नैवोपदिश्यान्न पुनः कदापि ।
एनां त्यजेज्जात्वपि नात्रकुप्येत् गृह्णातु तर्ह्यब्जमुखी करं नः ॥ 35 ॥

सन्देशमात्रमभिवीक्ष्य हरे गृहं नः
सम्प्रेषयिष्यसि करिष्यसि नान्यपत्नीम् ।
बन्धून् स्मरिष्यसि विभो यदिविश्वदो न
त्वां तर्हिवल्गुवदना वरयेद्वरिष्ठम् ॥ 36 ॥

ब्रह्माण्डाख्यगृहं चतुर्दशलसत्प्रासादशोभं हरेः
साध्वीयं सततं विचारयतु तन्मध्ये गृहस्योचितम् ।
स्वर्णाद्रिक्षितिधान्यरत्नलवणक्षीरेक्षुसर्पिर्दधि -
स्वदूदादिसुतांश्च पद्मजमुखान् तेषां धुरं मन्दिरम् ॥ 37 ॥

कार्यं गृहिण्या गृहकृत्यमेतन्नो भारकार्यन्यजनैरसाध्यम्।
तन्वी तदेतत्सकलं स्वलोल लीला कटाक्षेण करिष्यतीयम् ॥ 38 ॥

नैनां संसदि सन्त्यजेन्न रहसि स्वैरावतारेषु वा-
स्नानाभ्यञ्जनभोजनादिविविधक्रीडासु वाऽस्यै दिशेत् ।
स्वाङ्गाश्लेषसुखं विभूषणगतं बिम्बोष्टजं चामृतम्
वंशाद्याश्रितमेतया विरहितं देशं परं सन्त्यजेत् ॥ 39 ॥

कृद्धोऽपि सर्वभुवनाय न भीष्मपुत्र्यां
क्रोधं करिष्यति परं परिरभ्य दोर्भ्याम् ।
एनां तदापि रमयेत्किल कोमलाङ्गीं
कोपोऽस्य तत्र या इमां कलयेद्वियुक्ताम् ॥ 40 ॥

केशं प्रगृह्य करजैः कुचकुम्भपार्श्वे
कुर्वन् व्रणानि मृदुलोष्टपुटं दशन् सः ।
दन्तक्षतं विरचयेद्दयितः स्वपुंसां
क्रोधं तदा न कलयध्वमसौ विलासः ॥ 41 ॥

प्रायः स न प्रेषयति स्वभक्तगेहेष्विमां तेऽपि न लक्षयन्ति ।
यूयं हि दत्तामपि तामिदानीं धीराः परावृत्य न किं दिशध्वम् ॥ 42 ॥

नैवान्यां वरयेत्कन्यां पूर्णोऽयं पुरुषाग्रणीः ।
वृतोऽप्यन्याङ्गनादेहे रमयेत्प्रेयसीमिमाम् ॥ 43 ॥

सदापरोक्षीकृतसर्वविश्वः कथं स्मरेद्वः स्मरणीयशीलः ।
तथाऽपि युष्मासु कृपां स कुर्यात्स्मृतेः फलं स्वाङ्घ्रियुगाश्रयेषु॥ 44

न पारिबर्हं बहु दातुमीशा रथाश्वहस्त्यादिबलानि वाऽस्मै ।
इमां परं पद्ममुखीं दिशामस्तिथिज्ञमाहूय तिथिर्विचार्या ॥ 45 ॥

न पारिबर्हं स वृणोति पूर्णसुखः परं काङ्क्षति तत्कटाक्षम् ।
विरिञ्चवैरिञ्चिमुखामराणामगण्यभाग्यं हि यतो बभूवः ॥ 46 ॥

यद्वक्त्रे विधुमामनन्ति सुबुधं मन्दस्मिते हस्तयो-
रुद्यद्व्योममणिं गुरुं कटितटे मध्यं च काव्यास्पदम् ।
यत्पादस्पृषि मङ्गलं पदतले केतुं गतौ मन्दगं
यद्रोचिश्चकितं तमस्तदनयोर्नित्यं मुहूर्तोदयः ॥ 47 ॥

यदीयवीक्षाविषयस्य नित्यं विधोर्बलं तारबलं च सुष्टु ।
यदीयतारं जपतस्तदस्यसदा मुहूर्तोदयमेवमन्ये ॥ 48 ॥

द्वित्र्यैर्दिनैरन्तरिताऽपि साभूत् ज्योतिष्पथज्ञोक्ततिथिःक्षणाभा ।
उद्यन्महर्धिं मिषतां जनानां भैष्म्यास्तु कल्पायुतसम्मिताऽसीत् ॥ 49 ॥

ताम्बूलपत्रं किल पूगयुक्तं आसीद्विवाहोत्सवनिर्णयाय ।
चेतःस्सु निश्चाययतिस्म यूनां माङ्गल्यदीक्षोत्सवमेतदेव ॥

ततः क्रमेणोभयवर्गनार्यो गृहेगृहे तैलयुतां हरिद्राम् ।
ददुर्विवाहोत्सवमूलभूतां परस्परं स्नेहमिवार्पयन्त्यः ॥ 51 ॥

कन्यावरौ चक्रतुरर्थकामावन्येद्युरर्चां पितृदेवतानाम् ।

मन्येअहमन्योन्यममूत्तदग्रे चीर्णोत्सवौ सम्प्रति जातलज्जौ ॥ 52 ॥

अथ स्नातकसाधर्म्यं सम्प्राप्य यदुनन्दनः ।

स्नातुं जिगमिषुः स्तीर्थं प्रीत्येर्थं प्रत्यषिध्यत ॥ 53 ॥

परिहृतभवपाशश्रीश मा याहि शौरे

त्रिभुवनपरिगीतं तीर्थजातं त्वयीशे ।

व्रजति सकलमासीत्पृष्ठतः स्पष्टयुष्म-

च्चरणवरणभूम्यां क्वास्तितीर्थं त्वदग्रे ॥ 54 ॥

यर्हीश ते सकलतीर्थनिषेवणेच्छातर्हि त्वदीयमुनयः खलु तत्रतत्र ।

त्वां स्नापयन्ति जलमध्यगतं विवेकैः कुर्वन्ति तत्व किमद्य विधेयमास्ते॥55

यत्र त्वदीयगुणकीर्तननर्तनादि

तत्रैव तीर्थनिकराः किल संवसन्ति ।

यत्रार्पयन्ति सुजनाः सुकृतं समस्तं

तस्येश ते सकलमाकलयामि पूर्णम् ॥ 56 ॥

गङ्गादितीर्थनिकराः किल यत्पदाब्ज

सङ्गात्पुनन्ति भुवि तानपि पावयन्ति ।

अङ्गानुषङ्ग करणाद्भवदन्तरङ्गाः

किं गाहनेन तव तीर्थचयेषु तस्य ॥ 57 ॥

यद्रोमकूपमपि पूरयितुं न शेकु-
र्ब्रह्माण्डखर्परशतायुतकोटयोऽपि ।
गङ्गाऽपि यच्चरणसन्नखसेकमात्रं
तत्काऽस्तिमज्जनविधौ तव तीर्थमुर्व्याम् ॥ 58 ॥

भूकाशीं वरनाभिमानसवतीं हारावलीजाह्नवीं
नीवीदिव्यसरस्वतीं प्रविलसद्रोमालिसूर्यात्मजाम् ।
काञ्चीशोभिकटिं कुचोच्चबदरीं नेत्रान्तयुग्मप्रभा
कावेर्यन्तरगास्यचन्द्रसरसीं यात्राऽस्तु भैष्मीं प्रति ॥ 59 ॥

क्षेत्रे त्वमस्मिन्परिगृह्य भैष्म्याःपाणिं जगत्यप्रतिमं तदेतत् ।
तीर्थं विधेहीश न कृष्ण यात्रां व्याप्तस्य ते सम्प्रति नन्दयामः ॥

नित्यं निजोरुस्थितभीष्मपुत्रीनृत्यध्यनोत्तुङ्गकुचग्रहस्य।
प्रत्यूहशान्तीरिव काङ्क्षमाणः चक्रेऽथशौरिर्ग्रहशान्तिकर्म ॥ 61 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सर्गः पञ्चदशो मुदामयमभूत् स्वर्गीश्वराणाङ्कुले ॥ 62 ॥

षोडशः सर्गः

स्वयंवर समुद्योगे स्वयम्भुप्रमुखान्सुरान् ।

समागतान्समीक्ष्येत्थं बभाषे रुक्मिणीं सखी ॥ 1 ॥

कल्पादिवार्षु कमनीयफणीन्द्रतल्पे लक्ष्म्यासहादिपुरुषस्य कृतालयस्य।

मुक्तौघसेवितपदः किल नाभिदेशात् पद्मं पुराऽजनि ततः सखि पद्मयोनिः

आत्माभिदः स्वयमिति प्रथितो ह्यवाच्यः

तातोऽस्य यन्मुररिपुः तदमुं मुनीन्द्राः ।

ख्यात्या स्वयम्भुवमजं विदुरात्मयोनिम्

चेतः स्थतः श्रुतिततिं सति वेदगर्भम् ॥ 3 ॥

महोर्मिसङ्घातशताततताम्भस्यदृष्टसद्विष्टरपद्ममूलः ।

विधिर्विधिज्ञो विजिताक्षवृत्तिस्तपः स तेपे पितरं दिदृक्षुः ॥ 4 ॥

अथाम्बुकल्लोलविलोलडोलां तरस्थनागाधिपभोगशय्याम् ।

फणासहस्रामलरत्नरश्मितृणीकृतार्कोडुपलक्षलक्ष्मीम् ॥ 5 ॥

अपश्यदस्यां सह सिन्धुपुत्र्याशयानमम्भोजविशालनेत्रम् ।

मनोज्ञदोर्दण्डसहस्रभासं प्रवालमृद्वङ्घ्ररुणीकृताशम्॥6॥

सुवर्णवर्णाम्बर शोभिमध्यमगण्यलावण्यसमुद्रहृद्यम् ।

विशालनीलाचलकल्पमल्पस्मितानानाधः कृत चन्द्रदर्पम् ॥ 7 ॥

परिस्फुरत्कुण्डलकाञ्चीकिरीटमुद्राङ्गदतोरणाद्यैः ।
विराजितं तिग्ममरीचिरोचिः शरीरसम्भासितसर्वदेशम् ॥ 8 ॥

विशालवक्षस्थलशोभिरत्नं विमुक्तशक्रार्कविरिञ्चमुख्यैः ।
विचित्रभूषावलिभूषिताङ्गैः विवृद्धभक्त्याऽवनतैः परीतम् ॥ 9 ॥

उन्नालाब्जवरातपत्रमहिराडुन्मग्नसिंहासनम्
सन्नद्धोर्जितमुक्तभृत्यनिकरं मान्योर्मिसच्चामरम् ।
तन्नादाभिधदुन्दुभिं शुभयश्विह्वोक्तिभिर्बन्धिवत्
तं नारायण चक्रवर्तिनमसावुन्मीलिताक्षं व्यधात् ॥ 10 ॥

रमारमेशानुग्रहीत एषः क्रमात्ससर्जाग्र इदं समस्तम् ।
सदाच्युताङ्घ्रिस्मरणेन धन्यस्तदीयभक्तेष्वयमग्रगण्यः ॥ 11 ॥

अयं सखि प्राणगणाधिनाथः स्वयम्भुवा सर्वगुणैस्समानः ।
शिवादिदेवा व्यवदन्त पूर्वं ततोऽस्य सत्वं प्रकटीबभूव॥ 12 ॥

हरेर्मनुं जीवनिकायकाये जपन्नयं जीवयतीह विश्वम् ।
निजाङ्कमारोप्य किलैनमार्यैजगत्पतिर्जातसुखं विधत्ते॥ 13 ॥

क्वचिद्धिरक्षोवशता सुराणां भवेदमुष्मिन्न कदापि सास्ति ।
अयं किलाच्छिन्नमुकुन्दधर्मो विरिञ्चतामेष्यतिभाविकल्पे ॥ 14 ॥

पयोऽब्दिजं दुर्विषहं विषं प्राक्स्वयं पपौ नष्टजवं शिवोऽल्पम् ।

विमुक्तमप्येष हरेर्निदेशात् प्रियाय दातुं प्रभुरम्बुजाक्षि॥ 15 ॥

इहावतीर्यापि हनुमदाख्यो व्यधत्त सेवांसति भीमरूपः ।

विभोर्विधत्तेऽद्य स मध्वरूपी विधास्यतेऽन्यैस्त्रिदशैरसाध्याम् ॥ 16 ॥

स्वबुद्धिसख्येत्थमुदीरिता सा कृपाकटाक्षेण निरीक्ष्य भैष्मी ।

निजाङ्घ्रिपद्मावनतौ सुतौ तौ स्वकान्तमेतत्प्रभुमेव मेने॥ 17 ॥

भवोयमब्जासनलब्धजन्मा विहङ्गराजोऽयमहीश्वरोऽयम्।

समानविज्ञानबलप्रमोदामुकुन्द सेवाभिरताः किलैते ॥ 18 ॥

शर्वस्सुपर्वरिपुगर्वबिभेददक्षः पूर्वं पुरत्रयमयं किल देव्यजैषीत् ।

हर्यङ्घ्रितीर्थपरिपूर्णकपर्दमेनं गौर्यात्यसाध्यमपि तं वशयाम्बभूव ॥ 19 ॥

पुच्छेन कच्छपतनोः पवनस्य पृष्ठ-

मच्छोऽवलम्ब्य सरिदर्णवशैलपूर्णाम् ।

सिद्धार्थखण्डमिव कुण्डलिराट् सुपृथ्वीं

पृथ्वीमयं किल भिभर्ति फणातपत्रे ॥ 20 ॥

सोऽयं गरुज्जनिमरुज्जवचालितादिद्वीपाम्बुराशिरहिवर्ण्यबलः सुपर्णः ।

प्रादान्नियुध्यबलिना बलिना समं यो गोमन्तमूर्ध्नि मुकुटं निजदेवतायै॥ 21 ॥

स विष्णुवाहत्वमवाप तार्क्ष्यस्तपोभिरप्यन्यसुरैरसाध्यम् ।

तदीयतल्पत्वमहीश्वरोऽयं विमुक्तिमार्गौ किल तौ सुराणाम्॥ 22 ॥

गरुत्मदंसाचलनीलमेघं फणीन्द्र हारोच्चयनीलरत्नम् ।

उमेशहंसप्रियपादपद्मं पतिं सती सा चकमे रमेशम्॥23॥

त्रिविष्टपेशोऽयमभूद्बलारिस्त्रिविक्रमश्रीचरणप्रसादात् ।

विमथ्नतातेन पयः पयोधिं विचित्र सौभाग्यवृतः कृतोऽसौ॥24

कल्पद्रुमः करिवरः कविवर्ण्यवाजी

नित्यं वरोऽस्य किलदेवि सभां स दैवीम् ।

मध्ये महासनगतः परिपात्यजस्त्र

मिन्द्रोऽयमिन्द्रपदयोग्यमहाविभूतिः ॥ 25 ॥

अयं सुराणां गुरुरेष धर्मसुधाकरोऽसौ स सहस्त्ररश्मिः ।

अयं च रत्नाकरशब्धितोऽग्ध्ये महत्वामेषां अभिधैव वक्ति॥ 26 ॥

इमे सुराः श्रीपतिनित्यसेवावियोगभीत्याऽनिमिषा विनिद्राः ।

प्रपेदिरे तत्करुणाप्रभूतसुधारसस्वादनतोऽमरत्वम् ॥ 27 ॥

मरुत्वदत्युच्छ्रितभाग्य हेतुं सुरौघसञ्जीवनमूलभूतम् ।

नरांस्तृणिकृत्य जगाम भैष्मी परिस्फुरद्भूषणभूषिताङ्गी ॥ 28 ॥

अयं मुकुन्दः सखि चित्प्रमोदमयाव्ययाङ्गोऽखिलदोषशून्यः।

अवातरद्विश्वजनस्य गुप्त्यैगुणाम्बुराशिः किल भूतलेस्मिन् ॥ 29 ॥

जिगज्जनिस्थेमलयादिधर्मा भवन्त्यमुष्मात् किल शास्त्रयोनेः ।
अमुष्यसाम्यं कतमः सुराणामुपैति यद्रोमसु विश्वकोशाः॥

समस्तवेदाः किल सेतिहासाः पुराणयुक्ताः स्मृतिभिः सहैनम् ।
समानशून्यं प्रभुमामनन्ति प्रमथ्य योऽब्धिं लभते स्म लक्ष्मीम् ॥ 31 ॥

यदीयपादोऽण्डकटाहभेदी विधातृहस्तार्हणसारवेदी ।
मृगाक्षि सोऽयंविविधावतारवियोजितात्युद्धतभूमिभारः॥32॥

विवेकसख्येति विबोधिता सा बभूव तूष्णीं कमलात्तमाला ।
प्रहर्शचिह्नानि परं तदोचुः प्रभुं तमाकाङ्क्षति रुक्मिणीति ॥ 33 ॥

तयोर्मुहूर्तावधि मध्यदत्तंपटं विनिर्भिद्य मिथः स्पृशन्त्यः ।
प्रभाः सदाऽखण्डितयोगभाग्यं विबोधयन्ति स्म विवेकभाजः॥34 ॥

सीतास्वयंवरमहोत्सवगानकाले जातौ रमापुलकमाधवमन्दहासौ ।
सा जानकीयमयमेव हि रामचन्द्रःकिं तन्मुहूर्तकथयेति हि शंसतुः स्म॥35

असीत्परस्परनिरीक्षणकर्मकाले भैष्मीमुखाम्बुजगतं नयनं मुरारेः ।
तस्याश्च नाभिसरसीनिलयं तदेतत् युक्तं यदर्कदृगसावियमुत्पलाक्षी ॥ 36 ॥

गुडान्विताभिः शुभजीरिकाभिः परस्परं वर्षति बन्धुवर्गे ।
वक्षस्थिताम्भोधीसुताजितस्तत्पक्षैः प्रयुक्तं प्रथमं बभार ॥ 37 ॥

आकण्ठमापादतलान्मुरारेः नेत्रान्तनीलोत्पलचारुमालाम् ।
श्रीः सन्धधेतक्षणहृष्णरोमसत्कञ्चुकं श्रीपतिरात्मपत्न्याम् ॥ 38 ॥

उग्रोऽयं सखि चञ्चलोऽयममले सोऽयं रमे गूढपात्
वृद्धोऽसौ ज्वलनोऽयमेष तपनः तद्वक्रतुण्डो ह्यसौ ।
मुग्धेऽदन्तक एष देवि जलराट् गोत्रासहोऽसौ क्षिता
वित्याद्याभिधयैव धिक्कृतसुराः श्रीरासस्सादाच्युतम् ॥ 39 ॥

वेधा वैदिकमौलिरेषपवनो मन्त्रं जपन् सन्ततम्
शर्वोऽसौ सुविरक्तधीः स मघवा व्यापारभाराकुलः ।
सूर्यः पर्यटनप्रियः स तु शशी दोषाकरोऽसौ-
स्मरोऽनङ्गश्चेत्यखिलानुपेक्ष्य कमला वव्रे यदूनां पतिम्॥ 40

पुत्रो यस्य सपद्मभूः फणिपतिः शय्या खगेशो रथः
शम्भुर्यच्चरणाम्बुमौलिरगभित्तद्धत्तसाम्राज्यभुक् ।
नित्यं यत्पदसङ्गतौविधुरवी यद्वल्लभा श्रीवधू-
स्तं वर्यं वरयाम्बभूव सुदती सा द्वारकानायकम् ॥ 41 ॥

या वै चम्पकसम्पदाब्जवसतेर्दूर्वाश्रिया स्वात्मनः
केतक्या विभवेन कृत्तिवसनस्याम्भोजकान्त्या विधोः ।
सन्नीलोत्पलशोभया दिनमणेः श्रीमत्तुलस्याऽमता
हेरम्बस्य हरेः परं समुचिता सा मालिका शोभते ॥ 42 ॥

हरेः प्रसादैकभुजां सुराणामिमां प्रदास्यामि कथं त्वितीव।
रमा प्रमोदोत्थितरोमराजिः समर्पयामास मुकुन्द कण्ठे ॥

सा धाराम्बुकदम्बकेन सह सुप्रेमाश्रुधारां हरे-
र्भ्राजन्मालिकया समं प्रणयसन् मालां सुनीराजनम् ।
नेत्रान्तेन शुचिस्मिताऽमृतरसैर्नैर्वेद्यमावेद्यत-
त्पार्श्वं मन्दमुपाश्रयत् फलमिव व्यालोलहारोज्वला ॥ 44 ॥

नार्योऽक्षतान् प्रववृषर्नवकुङ्कुमाभान् सङ्गीतमङ्गल कथाः समलङ्कृताङ्घ्रः ।
सौवर्णविष्टरगतौ सदयैरपाङ्गैःकन्यावरौ च फलमक्षतमेव तासाम् ॥ 45 ॥

गृहीतपाणी किल चक्रतुस्तौ प्रदक्षिणं लाजसमेधिताग्नेः ।
वधूवरौ रम्यरहस्यगोष्ठ्यां विधातुमात्मीयमिवास्यगं तम्॥

ततःश्चतुर्थे दिवसे किलैतौ चिरं रते तल्पतनौ फणीन्द्रे ।
विलम्बिनि क्ष्मां वहतेतिनूनं प्रचक्रतुर्नागबलिं प्रहृष्टौ ॥ 47 ॥

सा मन्दस्मितमौक्तिकेन सदपाङ्गाख्यैर्हयैर्हृत्पुरा
वक्षोजद्विरदेन कायकनकाख्योद्भूतरोमानुगैः ।
तत्संसक्त मनोरथेन विविधाङ्गश्री विचित्राम्बरैः
तद्योग्यामृतसाधनाधरभुवा सन्तर्पयामास तम् ॥ 48 ॥

ज्वलत्कलापाः स्फुरदङ्गलेपाः विचित्रवस्त्रा स्मितशोभिवक्त्राः ।

स्वयंवरे तत्र नराश्चनार्योवधूवराभाः किलसञ्चरन्ति॥ 49 ॥

स्वर्गिभिर्गीयमानः स्वं दुर्गमाविश्य दुर्गमम् ।
भग्नदुर्जनदर्पोऽसौ रुक्मिणीरमणो बभौ ॥ 50 ॥

स्वफेनकान्त्या सितपार्श्वयुग्मः शिकाभिरौर्वस्य सुपीतमध्यः ।
सितेततरोऽन्यत्र स भूतधात्र्याविचित्रवस्त्रश्रियमातनोति॥51॥

असह्यवह्निव्यथितोऽपि वार्धिरनन्तरत्नान्युदरे पिधाय ।
न जातु पानीयमपि प्रदत्ते धनस्य लाभादधिकोहि लोभः॥ 52 ॥

सरित्पतिस्तन्मुखतोपि वेलां विलङ्घयत्यत्र विवेकहीनः ।
तथा हि नार्यासह सङ्गतानां कुतो विवेकः कुत एववेला॥53

बहूपभोग्याऽपि सरित्समुद्रतटेन साकण्टकितोपकण्ठा ।
रहस्युपाहूय विटान्स्वभर्तृतटे सदाचारपराश्च काश्चित् ॥ 54 ॥

स्वीयाशायुवतिमुपेत्य रागभाज स्तोयेशः सुहृदपि वीक्ष्य नाशमिन्दोः ।
आनन्दादनिशमुपैति वृद्धिमुच्चैः एकस्यामभिरतिमिच्छतोः क्व मैत्री ॥ 55 ॥

अन्तः कृतान्तोपमवाडवाग्निसन्तप्तगात्रोऽपि मुदेव गर्जन् ।
फेनास्मितश्रीर्गगनस्पृगूर्मिर्गांभीर्यमावेदयतीव वार्धिः ॥ 56 ॥

असेव्यतां दोषिसखित्वजातां जहार कृष्णः स्वगृहस्यसिन्धोः ।

इति स्म चित्रं न यतस्तदिष्टाहरन्ति पापानि महान्ति हृष्टाः ॥ 57 ॥

पुराप्यजेयो मुरजित्किलात्र पुरीं विधायाभवदत्यजेयः।

ममेत्थमाभाति कलत्रवस्त्रकृतालयं कः खलु जेतुकामः ॥ 58 ॥

स रम्यफेनासवशोभिवक्त्रस्तरङ्गहस्तैर्जघनं नदीनाम् ।

विधूदये संस्पृशतीन्दुदृष्ट्या न कस्य कामः सरसस्य हि स्यात् ॥ 59 ॥

सितेतरः पीतकृशानुमध्यः सहस्रशः श्लिष्टतनुर्नदीभिः ।

अनेकयोषित्परितोषदायी स पीतवासा इव भासतेऽब्धिः ॥59॥

वर्त्मनीत्थं वारिराशिं वर्णयन्तो मुनीश्वराः ।

समेत्य तां द्वारवतीं मुदा कृष्णमुपासते ॥ 61 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि

प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।

सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते

सञ्जातः सुरमण्डलीषु महिताः सर्गाः मुदां षोडशः ॥ 62 ॥

सप्तदशः सर्गः

स्वभजकाज्बकुलोद्भवहेतवे जलनिधौ वरभोगिनिकेतने ।

भवमहानलमुक्तभयानुगच्छविपदेऽविपदे लसते नमः ॥ 1 ॥

कुशकृतस्थलसिद्धपुरीश्वरं कठिनतत्वगतिश्रमदायुधम् ।

जनककर्दमशोभिगृहाङ्गणे मुनिजना निजनाथममुं जगुः ॥2 ॥

यमजनिं भज तापसविग्रहं प्रकटितं निजचिद्घनमूर्तितः ।
नरधृतं गिरिमूर्धनि यत्पदं विसलते लसतेऽघ्यनखेन्दुना॥3 ॥

विमलदत्तपदः प्रणतार्जनाभ्युदयहेतुरमानवयोगधृत् ।
हृदि धृतःसुधिया ह्यनसूयया स भवताद्भवतापहरो मम॥

भरतशास्त्र विशारदताकरं प्रियकृतं पितृवन्नवयोगिनाम् ।
यमृषभं सुमतिर्हि जयन्त्यगात् सुमधुरा मधुराधिपमन्तिके॥

जनकदोषमुपेत्य स शर्वरीत्यनुभवं जननीमपि हर्षयन् ।
घटयते दृशि बालवपुस्फुरत्सुरसदो रसदोहकृदन्वहम्॥ 6 ॥

विजनितापदवद्यवनाय यो ह्यगदपाणिरभूच्छमदायकः ।
उदधि रत्नममुं सहजश्रियं हृदि भजेदिभजेऽध्यगतिं कृती ॥ 7 ॥

मधुरयाऽजित दानवसद्गिरावशनिकाय गतागमसाधक ।
नरतुरङ्गमहर्षकराकृते भगवतावगताखिल पाहि नः ॥ 8 ॥

प्रणतविप्रजनाम यतोऽकरोन्ननु जलान्तरवर्ति निजास्पदम् ।
विमलभीमरथीप्सितदायकः स्वविजितोविजितोऽप्ययमच्युतः॥9॥

रुचिर केशव शम्बरधाम ते लसति मारमनोऽसि समाकृते ।

सकलगोकुलपालक दुष्कृतिं परिहरारिहराखिलवास नः ॥ 10 ॥

मधुमदक्षय माल्यसुविस्तृते कुजनमानसमाप्तिदविक्रम ।
सुखद वामन सोमरसार्थिषु श्रियमुदाय मुदाऽर्जयसेऽवनौ॥11 ॥

करणपालनशील न ते स्थितिं जलजनाभ वदन्ति कमाश्रिताः ।
विदुरमी वरदामधरोदर प्रियजुषो यजुषोऽग्नि बलीनिव ॥ 12 ॥

शुभसमुद्रकरं भजतां मुदेप्रियमृगाजिनताऽखिलदैवतम् ।
वरयते स्थिरभूतिमहो मुहुर्विभजते भजतेऽत्यरुचिप्रदा ॥13 ॥

भजकभाविविरिञ्चिकृते प्रियप्रणयपाशवृतस्त्वमथेष्यसि ।
तदवनिं शिवरूप्यमितोऽब्धिगः कुमतिनामतिनाशनदण्डदृक्॥14 ॥

भुवनवास्यनिशं मनुसंस्तुतो विधिविरोधिविनाशकृदन्वहम् ।
अनिमिषप्रभुरागमहर्षदो निजवशो जवशोभितसागरः ॥ 15 ॥

भुजगदिक्करिभारजशोकहृत् सुरमनोरथपूरणकारणः ।
स्वमतवारिनिधेर्मथनेपटुर्गिरिधरोऽरिधरोऽयमिहागतः॥16

स्ववशगो रिपुभीषणचेष्टितो वरवराहतया दवकृद्विषाम् ।
मखसहायकृतिर्धरयाऽर्चितः कमलयाऽमलयाऽयमहोवृतः ॥ 17 ॥

अरिहिरण्यकसङ्क्षयकारकं नरमृगाधिपवद्भुतचेष्टितम् ।

अघकृदिन्द्रकृतार्चनतोषितं भज मनोजमनोहरविक्रमम् ॥ 18 ॥

बलहृदार्तिहरोऽनुजनिः प्रभुः बलिपराजयकृज्जयकृत्सताम् ।
अवनिजातपलाशसुदण्डधृग् भुवनपावनपादसरोरुहः ॥ 19 ॥

युधि सहस्रकरोर्जितबाणहृत् परशुरर्जुनसत् क्षितिदायकः ।
कुभरसंहरणोग्ररणाग्रणीर्द्विजभवोऽजभवोन्नतिदायकः॥ 20॥

अहिमकान्तिमतः कलया कुलं व्यतनुताधिकभूषितमञ्जसा ।
अभयमन्यदशास्यसुखण्डनः क्षितिसुतातिसुतापभिदाकृतिः ॥ 21 ॥

रुचिरभारतपुण्यकथोदयः शुकसुभाषणतोषणकारणः ।
विमलधर्म शुभस्थितिकृत् क्षितावयमसौयमसौहृदकृन्नृणाम्॥

भुवि तथागत एष यथाम्बरं स्वविदितो नवमाकृतिरात्मनः ।
सकलवित् खलसञ्चयवञ्चकः स्वमतिदो मतिदोषहरोऽस्तु वः ॥ 23 ॥

विततविष्णुयशोजननाञ्जसा कृतयुगोन्नतिदातृकरोर्जित ।
द्विजसुहृत्कलिकाननदैन्यहेत्वसिधराऽसि धराभयकारकः ॥ 24 ॥

इत्थं सरससँल्लापैः संस्तुवन्तः सतां पतिम् ।
प्रत्यहं तत्पदाम्भोजमीक्षमाणा वसन्ति ते ॥ 25 ॥

इहाखिलैश्वर्यसुभोगवृद्धेः परत्र निश्रेयससौख्यसिद्धेः।

महः परं द्वारमवाप्य पृथ्व्यामसौ पुरी द्वारवती बभूव॥26 ॥

यतोभितोऽच्छस्फटिकावदातलसत्कवाटान्तरितापि सेयम् ।
पुरी नृणां द्वारवतीव भाति ततोऽपि तां द्वारवतीं वदन्ति ॥27 ॥

यतः कवाटे विवृतेऽपि सेयं पुरी कवाटान्तरतेव भाति।
हरिन्मणीनां प्रभया महत्या कथंनु सा द्वारवतीव मन्ये॥28॥

यदीयरत्नावृतहेमवप्रसकाशमभ्येत्य निवर्तते स्म ।
समुद्यतासीन् प्रतिबिम्बराशीन् निरीक्ष्य दीना बहुशोऽरिसेना ॥ 29 ॥

मुक्तावलीराजितसर्वगेहा नित्यं प्रमोदाशनसत्समूहा ।
दुष्टैरगम्या दयिता मुरारेर्मुक्तिप्रभा द्वारवती पुरीसा॥30

विचित्ररत्नावृतवप्रसौधगृहाङ्गनागोपुरवापिकौघम् ।
इदं पुरीरत्नमवाप्य नूनं बभूवरत्नाकरशब्दितोऽब्धिः ॥ 31 ॥

समुद्रमुत्सृज्य पुरीं प्रविष्टा बलेन मुक्तावलिराशुगस्य ।
भवाब्धिमुल्लङ्घ्य मरुद्बलाप्तविकुण्ठमुक्तावलिवद्विरेजे ॥ 32 ॥

तरुं मदीयं नयतूच्चमत्स्वः पुरीं न नेतुं स हरिः समर्थः।
मरुत्वतेतीरित एव नूनं पुरीमिमां रम्यतमां चकार॥ 33॥

अधिष्ठिताः पोतममुं श्रयन्ते स्वकार्यलाभाय वणिक्समूहाः ।

स्वरूपलब्ध्यै हरिपादपोत कृताश्रयाः सिद्धजनाश्च दूरात्॥34॥

इमामधिश्रित्य पुरीं परत्र विमुक्तिमेव व्रतिनो व्रजन्ति ।
पुरापि नाकाधिकलोकभाजां कथं स तेषां बहुमानपात्रम्॥

गुणेनयस्याः श्रुतिसङ्गतेन स्वकोटिमात्रेण विनम्रवक्रा ।
अवद्यसञ्छादनवैखरीज्ञा बभार काशी धनुषोऽनुकारम् ॥ 36 ॥

सुधर्मपुञ्जावन मूलभूतमिहाच्युतं वीक्ष्य कृतादिवासम् ।
सभां सुधर्मां प्रददौ पुरीवत् स्वसंसदत्युच्चसभाभियेव ॥ 37 ॥

पुरीमगम्यां परिधीकृताब्धिं निशाम्य कृष्णस्य निरूढचिन्तः ।
स मागधोऽभूदिव योग्यनामा क्रमाज्जरासंहितगात्रसीमा ॥ 38 ॥

सितानुलेपाम्बरमाल्यहारा शुचिस्मिता वारवधूर्वजन्तीः ।
इहोदितेन्दुद्युतितोऽतिरिक्तान यामिका लक्षयितुं क्षमन्ते ॥39॥

काव्योचितश्लोकमपेक्षमाणा विचारयन्तीह पदे पदेऽर्थान् ।
विद्वज्जनानन्दकरान् मनोज्ञा बुधा वदान्याश्च पुरे मुरारेः ॥ 40 ॥

यदङ्घ्रि तीर्थेन यदीयनाम्नो बलेन काशी प्रथिता किलासीत् ।
मुरुद्विषस्तस्य निवासभूता पुरी त्रिलोक्यामियमद्वितीया॥41॥

चलद्भ्रुवश्चञ्चलनेत्र पातैः जनान्समानान्वशयन्ति तस्याम् ।

स्मरोच्चलत्कार्मुकलग्ननीलोत्पलेषुघातैरिव वारवध्वः ॥ 42 ॥

स्वगोपुरौघैरियमुन्मयूखैर्दिवं व्यतीयाय न तद्विचित्रम्।
मुकुन्दमन्तर्हृदि धारयन्त्या विचित्रतीर्थानि च संस्पृशन्त्याः॥ 43 ॥

पुष्पीकृत्य शरासनं रतिपतेः पञ्चत्वभाजः शरां
तत्सेनामबलां विधाय सचिवं तूष्णीं वसन्तं क्वचित् ।
तन्मित्रं क्षयभाजनं तदनुगान् माधुर्यधुर्यान् गिराऽ
नङ्गीकृत्य च तं जनोऽत्र चरति ब्रह्मास्त्रवान्प्रत्यहम् ॥ 44 ॥

स्मरस्य भार्यामपहृत्य विष्णोः स्नुषां तदङ्घ्रिब्जयुगे निधाय।
जयं स्वकीयं भुविदर्शयन्तः चरन्ति तस्यां परिपन्थिशून्याः ॥ 45 ॥

मारं दर्पकरं प्रतर्क्य सुहृदं मत्वा जगन्मोहनम्
सेनाञ्च प्रमदां शरांश्च विषामांस्तस्यानुगान् व्योमगान् ।
कोदण्डं सुमनस्समूहविनुतं तैः पूरितं सारथिं
सेनान्तामवलम्ब्य तस्यवशगाः तस्यां रमन्तेऽपरे ॥ 46 ॥

तच्छास्त्रश्रवणोत्सवेन कतिचित् सङ्कीर्त्य संस्मृत्य तं
तत्पादाब्जनिषेवया च सुधियस्तस्यार्चया केचन ।
सख्येनाप्यपरे प्रणम्य बहुशः केचिच्च दासास्तवे-
त्यात्मानं च निवेद्य मोक्षनिरताः सन्त्यत्र कृष्णार्चकाः ॥ 47 ॥

अङ्गीकारगिरां श्रुतावभिरताः सङ्कीर्त्य ता मानिनी -
स्तत्पादौ परिगृह्य वन्दनमहो कृत्वा त्वदीया वयम् ।
त्वद्दासा वयमित्युदीर्य मनसाऽतीतां स्मरन्तो रतिं
नीवीमोक्षफलाय सख्यकुशलाः केचिच्च रामार्चकाः ॥ 48 ॥

प्राकाराद्बहिरत्र वारिदिरयं प्राप्याम्बुदैरर्पितम्
स्वातौ वारि ततश्चिरेण हृदये मुक्तामयो जायते ।
अन्तर्हस्तपुटेषु विप्रजलधिः कृष्णाब्दवृष्टं सदा ।
वित्ताम्बु प्रतिपद्य तत्क्षणमहो मुक्तामयो जायते ॥ 49 ॥

आशासक्तजनाशुगेन जविनोपान्ते रजो जृम्भयन्-
तेनैवोग्रतमः सृजन् शुभदृशामप्यान्ध्यमापादयन् ।
अन्तस्तम्भितसत्ववृत्तिरनिशं संसारवाराशिवत्
प्रत्यूहीभवति त्रिधामनगर प्राप्तौ जलौघाश्रयः ॥ 50 ॥

उत्तुङ्गोर्मिकरानुषक्तविलसत् चक्राङ्कशङ्ख स्फुरत्
रत्नौघावृतगात्रवास्यनिमिषः फेनानुलेपोज्ज्वलः ।
स्वासक्तैर्जलसञ्चयैरपि महापापानि निर्मूलयन्
वार्धिः कृष्ण इवावतीह परितो योगीन्द्र जिह्वोत्सवः ॥ 51 ॥

सच्चक्रा कर(भोग)पुष्ठकटका भोगीन्द्रभोगास्पदा
नेत्रस्थानगतेन्द्विना कनकसत्वप्रातिपीताम्बरा ।

भाति स्वोदरवासिहंसगमना सेयं सुधर्मावहा

विष्णोराकृतिवत्समुद्र हृदये लक्ष्मी धरालिङ्गिता ॥ 52 ॥

ये पुरारिरिपुणाऽनये पुरा सङ्गताम्रनयनाः स्म सङ्गताः ।

कान्तया सह वरालकान्तया तेऽपि रेचकभृतोऽत्र तेपिरे ॥53॥

चरन्ति तस्यां बहुमानयुक्ता बुधा विदग्धा बहुमान युक्ताः ।

गजाश्व मत्ता बहुशस्तरङ्गा बहिश्च सिन्धोर्बहुशस्तरङ्गाः ॥ 54 ॥

अङ्गनालमलकावलिभृङ्गं मन्दहासमधु मन्मथबाणम् ।

अङ्गनाऽलममलं मुखपद्मं बिभ्रती वशयितुं जगदेतत्॥ 55 ॥

न मुनयोऽनुययुर्मनसा च यं तमपि लब्धुमिमामनसा चयम् ।

दधदुपैति जनः सह जायया विघटितापकृतिः सहजा यया ॥ 56 ॥

परमाप रमा यस्यामाश्रमं मा श्रमं दिवि ।

निवसन्निव संवेत्ति सर्वदा सर्वदानतः ॥ 57 ॥

निवारयन्तीह भटा येथेशो नवीनमार्गे विशतः कृतान्ते ।

न चेत्क्षिपन्तीह वृका इवाऽर्तानवीनमार्गे विशतः कृतान्ते॥ 58 ॥

तनोति सा कोपिनि शान्तभावं मनस्सुयः कोऽपि निशान्तभावम् ।

खगाश्च यस्यां कलशालिकण्ठा गृहाश्च भास्वत्कलशालिकण्ठाः ॥ 59 ॥

भित्तिस्थरत्नफलितप्रतिरूपचित्रचित्राः सुशोभिनवरत्नरुचा दधानाः।
रङ्गानुषङ्गरमणीयमिव प्रदेशं यस्यां विभान्ति मुरजिल्ललनानिवासाः ॥60

सौहार्दनृत्यदुरुकेकिनिकायशोभिसौधेषु यत्र रुचिराचलशृङ्गबुध्या ।
संसक्तमभ्रनिचयं परितः पतन्त्यः स्वस्पर्धिगात्रमजयन् मरुता पताकाः ॥

तस्यां सुवर्णवरवेष्टनभाजि तेजः प्रद्योतिताम्बरहरिन्मणिविद्रुमाद्यैः ।
रत्नैर्नवैर्नवविधैः खचिते सहन्तेप्रासादमूर्ध्नि न बुधाः कपिशीर्षनाम ॥ 62 ॥

नयति न यतिरन्यद्भोज्यमात्रान्नमात्रात् चरति च रतिभर्त्रा प्रेरितो नैव भोग्ये ।
जनिमजनिमतज्ञः सन्तरत्येव चान्ते यमभयमभयाप्त्या स्वस्थवृत्तिर्नवेत्ति ॥

न वहति हृदि तोषं वैरिवध्वाः कपोले
नवहतिमवलोक्य श्वास विश्रान्तवाक्या ।
समुदितरविदृष्ट्या व्रीडविभ्रान्तनेत्रा
समुदितरवराङ्गीभावमाविष्करोति ॥ 64 ॥

विहाय सालोक्य मुदारमन्ते विहायसाऽऽलोक्य मुदा रमन्ते ।
महीशकन्यासकलार्थरूप महीशकन्यासकलार्थरूपम् ॥ 65 ॥

मदभ्रमत्ता रविशङ्किनेत्रमदभ्रमत्तारविशङ्किनेत्र।
प्रायोजयद्यानगधीरचित्तं प्रायोऽजयद्यानगधीरचित्तम् ॥ 66 ॥

सरसा विलसद्धारसरसारशिरोधराः ।

नयनैर्वशयन्त्यद्धा नयनैपुण्यजिष्णुभिः ॥ 67 ॥

सेयं पुरी वितनुते विषयोपभोक्तुः प्रायः फलेन समतां विषयोज्झितस्य।
यत्कृष्णसङ्गतवधूषु ललामलेपैः स्तद्यानधूतदुरितेषु च तस्य साम्यम्॥ 68 ॥

दन्तक्षतं वीक्ष्यनवं नवोष्टे चिन्ता दुरन्ता समभूत्सपत्न्याः ।
अन्या सताच्छादनयुक्तिशून्या तन्वी मुहुः दर्श यतीह दैन्यम्॥ 69 ॥

वाचा यः कीर्तितोऽलं दिविजवरसभाऽऽराधितानां मुनीनां
जन्मातादोनसां यो रचयति विहतिं चित्फलं सुप्रगीतः ।
रुग्भेदी प्रौढसद्वाग्मिषुविविधसुवाणीविलासैः प्रतर्क्यः
शस्तोऽस्त्यादौ तथाऽन्ते विमलयतिततेर्जल्पशुद्धौ सहायः ॥ 70 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सर्गः सप्तदशोमुदमयमभूत् स्वर्गिश्वराणां कुले ॥ 71 ॥

अष्टादशः सर्गः

रक्तात्मीयतलत्विषा प्रविलसत् स्वीयोर्ध्वभागश्रिया
स्वच्छेन्दुच्छविवृत्त सन्नखरुचा स्वासक्त भूषावलेः ।
यच्छन्त्यद्भुतरत्नबन्धनमहः श्रीरुक्मिणीकृष्णयोः

दम्पत्योः पदपङ्कजानि भजतां सम्पत्कराणि ध्रुवम् ॥ 1 ॥

लक्ष्मीस्तनस्फुरितकुङ्कमपङ्कसङ्गे भक्त्या स्मरन्मुनिमनस्सरसीनिरूढे।
उत्तुङ्गरम्यनखमौक्तिकपुञ्जशोभे रक्ताङ्गुलीपरिलसद्दलपङ्क्तिकान्ते ॥ 2 ॥

प्रीत्या क्वणद्वदनहंसकदम्बजृम्भि मुक्ताफलोल्लसितकिङ्किणिमुख्यभूषे ।
तद्वक्रजातकविगीतमनोज्ञरेखा कल्पध्वजाङ्कुशयवाशनिलक्ष्म लक्ष्ये ॥ 3 ॥

उन्मीलिते विमलबोधदिनेशभासा सम्माननीयगुणभाजि कलङ्किदूरे ।
सौरभ्यलुब्धपवनेन सदा परीते कारुण्यमान्यमकरन्दमहाप्रवाहे ॥ 4 ॥

नित्यानुषक्त निजभृत्यविलोचनाख्य मत्तानुरक्तमुधुपैः सततं गृहीते ।
सत्कर्णिकोज्वलतलत्विषिसन्ततं स्यात् कृष्णाङ्घ्रि चारुकमले मम चित्तभृङ्गः॥

शङ्खाम्भोजनिधी समीहितधनप्रत्यर्पणेनाङ्कुशम्
हस्तिन्यान्तरकर्षणेन दितिजप्रध्वंसनेनाऽशनिम् ।
निर्जित्य ध्वजमुत्पताकमदधाद्यः कृष्णपादो मुदा
प्रायस्तेऽपि च तस्य लक्षणगणव्याजेन भेजुस्थलम् ॥ 6 ॥

धर्मा विरुद्धगतयोऽपि हरौ विरोधम्
सन्त्यज्य सन्ति बहुशस्त्विति बोधयन्तौ ।
पद्मस्थचन्द्रकलिकाद्युतिमन्नखाङ्कौ
श्रीरुक्मिणीशचरणौ शरणं ममाऽऽस्ताम् ॥ 7 ॥

मूर्ध्न्यर्पितस्वसदृशं हरिपादपद्ममाशङ्क्यनाऽम्बुजकुलं सहते शशाङ्कः।

स्वस्पर्धि तच्छशशिना वशिनाऽनुरक्तं मत्वा मनस्यधित तच्चतदप्यमैत्रीम्॥8

आङ्गीकृतः कमलयोच्चगतिः सदेति सन्दर्शनाय कमलाकरसङ्गतं प्राक् ।

पश्चात्क्रमेण कुचफालकचाग्रलग्नं श्रीकृष्णपादकमलं कुरुतात् श्रियं नः॥

भिन्नप्रवालसदृशी परितः स्फुरन्ती रम्याङ्गुलीदलचयद्युतिरिन्दिरायाः ।

पादाम्बुजे सहजराजदलक्तकाङ्क कान्तिन्तनोति नखमण्डलमण्डनार्हाम्॥

अन्तस्समापूरितबह्वनन्तसौन्दर्यशेषैरिव पूर्यमाणैः ।

पुष्टोर्ध्वभागे परितः सुवृत्ते जङ्घे तयोःस्तां स्फुटमन्तरङ्गे ॥ 11 ॥

पूर्णस्य तज्जानु निजप्रचारैः सानन्दनन्दावसथाऽङ्गणे प्राक् ।

चूर्णीकृतानेकरजोऽस्मदीयमेनो धुनोत्वद्य हृदङ्गणस्थम् ॥ 12 ॥

सत्कान्त्या हरिनीलकाञ्चनसमौ हस्तीन्द्रहस्तोपमौ

विष्वग्वर्तुलतागुणेन मृदुताधर्मेण कुन्दस्रजः ।

कल्पौ यद्यपि रुक्मिणीमुरभिदोरूरू कथञ्चित्तुला

लावण्येन परस्परं परमिति द्वन्द्वात्मतां बिभ्रतौ ॥ 13 ॥

ऊरू समारोप्य मरुद्गणेशं संरञ्जयन्तौ दिशतां सुखं मे।

वैरिव्रजं संहरतां मुरारेः स्वारातिरक्षः क्षयमूलभूमी॥14॥

अपरिमितसुखौघं स्वाश्रिताया रमायाः

शतगुणितविकासं वाससः स्वाश्रितस्य ।

अपिगतनिजलाभः सन्ततं यो विधत्ते

स किल मुरुभिदूरुः कारणं वैश्यजातेः ॥ 15 ॥

सुवर्णवर्णाम्बरभासि भैष्मी मुकुन्दयोः पातु कटिद्वयं नः ।

सुसान्द्रसन्ध्याघनसङ्गि श्रृङ्गमिवोल्लसत्काञ्चननीलगिर्योः ॥ 16 ॥

पीताम्बरालङ्कृतमग्र्यरत्नस्यूतस्फुरत्किङ्किणिमेखलाद्यैः ।

जातप्रभं पीनलसन्नितम्बं चेतः सदा चिन्तयः चिन्मयस्य ॥ 17 ॥

आपादपद्मं परिलम्बमाना नीवीरमाया रमणीयकाञ्च्याः ।

विष्वक् स्फुरद्रत्नगणस्य मध्य लक्ष्म्याविनम्रा इव भातिभासः ॥ 18 ॥

व्रजभुवि बहुपाशैर्यन्न बद्धं मुरारेःतदुदरमधुनासीत्सन्ततं भीष्मपुत्र्याः ।

पुलकितकरचारुप्रेमदाम्ना निबद्धं प्रभुरपि वशमेति प्रेमभारैरुदारैः ॥ 19 ॥

अङ्कस्थितोदधिसुतोच्चकराङ्गुलीनां कान्तिस्त्रिधोदरगतेव वलिर्विरेजे ।

नाभिं प्रविश्य शनकैरुदिता तदीय नेत्रान्तकान्तिरिव रोमलता च तन्वी॥20

सुवर्णवर्णोदरमध्यलग्ना मनोज्ञरोमावलिरिन्दिरायाः ।

जिगाय वक्षोजकरीन्द्र कुम्भयुगावतीर्णां मदवारिधाराम् ॥ 21 ॥

सद्रोमावलिनीलरत्नलतिकां तन्नाभिवापीतटा-

दुद्यान्तीं विलसत्कुचाच लतडीद्वन्द्वान्तरप्राप्तये ।

मध्ये व्योमवशादलब्धसरणिं धर्तुं विधात्रा कृतां

स्निग्धाष्टापदयष्टिमब्धिदुहितुः मृद्वी वलिः स्पर्दते ॥ 22 ॥

श्रीभूकटाक्षोत्पलमब्जभूद्विरेफालयाम्भोरुहमच्युतस्य ।

नाभिहृदं वृत्तमगाधमच्छशोभाम्बुपूर्णं विश चित्तमीन॥ 23 ॥

उद्दीप्तहारान्तररत्नकान्त्याहृद्यं मनोज्ञोदरबन्धबद्धम् ।

तद्विश्वपित्रोस्त्रिवलि त्रिकालं शर्माणि निर्मातु कृशोदरं नः॥24॥

गर्भस्थसर्वभुवनावपि   ताविदानीं प्रद्युम्नमुख्यजनकाविति सूचनाय ।

विश्वैकमन्दिरमपि स्म दधत्तदीयं मध्यं मुदे भवतुमन्मथगात्रमात्रम्॥ 25 ॥

सत्तर्कमात्रकलितं सकलापवर्गं मध्यं मुदेऽस्तु मधुकैटभमर्धनस्य ।

तद्रम्यनाभिविवराभ्युदिताम्बरस्य पद्मोपभोग्यपरिणाम इवोपरिष्टात् ॥ 26 ॥

लक्ष्मीमुकुन्दतनुवृत्तमनोज्ञमध्य-

मुद्वीक्ष्य शिक्षितधियः कवयोऽपि यस्मात् ।

किम्वस्ति नेति खलु सन्दिहतेऽधुनापि

सन्देहसंज्ञितमभूदत एव मध्यम् ॥ 27 ॥

मद्यं मनोज्ञं मृदुलं सुवृत्तं बुद्धौ सदा तिष्ठतु यत्र शस्तम् ।

उद्वीक्ष्य तत्पूर्तिविधित्सयेव पद्माकराब्जेन सदाऽऽलिलिङ्गे ॥ 28 ॥

वक्षः सुरक्षां कुरुतान्मुरारेः सद्वर्ण्यलावण्यगुणैकधाम ।

तत्याज यन्नैव चिरं सपत्नीवक्षोजलब्धाङ्कमपि स्म लक्ष्मीः ॥ 29 ॥

आलिङ्गितप्रियतमाकुचकुङ्कमाङ्कलक्ष्यं जिगाय वसुदेवसुतस्य वक्षः ।
मत्तस्फुरत्परिणतद्विपधातुरक्त कुम्भाङ्कजृम्भि हरिनीलविशालवप्रम्॥ 30 ॥

वक्षो विशालं हरिनीलनीलं लक्ष्मीगृहं चन्दनचर्चितं तत् ।
सत्कौस्तुभाभासकमस्तु चित्ते विस्तीर्णभूषावलि विठ्ठलस्य ॥ 31 ॥

सौवर्णरम्यकलशोपमितं मनोज्ञं वक्षोजकुड्मलयुगं जयतीन्दिरायाः ।
यच्चर्चितोऽपिनवकुङ्कमराशिरासीत् वक्षोनुलेपनमणिः पुरुषोत्तमस्य ॥ 32 ॥

आच्छादितोरस्थलमूलदेशं जातस्य यस्याखिलधर्मगोप्ता।
शौरिः करं यच्छति तं रमायाः चारुस्तनं वर्णयितुं क ईशः॥ 33 ॥

उद्यन्मनोज्ञ मुखनिर्मलपूर्णचन्द्रमुद्वीक्ष्ये मन्दहसितामृतशोभिबिम्बम् ।
बिभ्रत्सदा मुकुलिताम्बुजकोशकान्तिं पुष्णातु विश्वजननीकुचमण्डलं नः॥

सद्वंशजाताः सुगुणः सुवृत्त रत्नोऽपि हारः कमलाकुचान्ते ।
नैवावकाशं लभते कुलेन किंवा गुणौघैः कठिनोपकण्ठे ॥ 35 ॥

शार्ङ्गस्य ग्रहणे मनोरमगुणस्याकर्षणे सायक-
स्याऽऽदाने युधि माधवस्य फलिताः सन्धानकर्मण्यपि ।
चत्वारः कबरीं प्रगृह्य कमलामालिङ्ग्य गण्डस्थलीं
सङ्गृह्याधरजामृतं च पिबतो हस्ता रहः केलिषु ॥ 36 ॥

हस्ताः स्फुरन्मरकतद्युतयोऽतिदीर्घाः कृष्णस्य रम्यनखमौक्तिकशोभमानाः ।
यच्छन्तु नः फलित पुष्पितपारिजात शाखासमानविभवा विभवोऽखिलार्थान्

चक्रं हरेर्मर्दितदैत्यचक्रं शङ्खः स्वनैर्दिक्कृतशतृशङ्खः ।
पद्मं च विध्वस्तपरास्य पद्मं गदाच सा पापगदापहन्त्री ॥ 38 ॥

द्विषामसह्योऽपि निजप्रहर्षकरोऽस्य खड्गः किल नन्दकाख्यः ।
वियुक्तनारीपरितापकारी किमिन्दुरानन्दकरो न लोके ॥ 39 ॥

शरैरपारै रिपुवर्गदैन्यकरोऽस्य चापस्त्रिनतो मुरारेः ।
तथा हि सद्वंशभवा गुणाढ्या नताः समर्था अपिसर्वसन्धौ ॥ 40 ॥

हस्ता हरेर्वलयकङ्कण मुद्रिकाद्यैः दीप्ता सुदर्शनगदाम्बुजशङ्खशोभाः ।
वृत्तास्त्रिरेखमणिबन्धरुचोऽतिधीर्घारक्ताब्जकोमलतला मम मानसे स्युः ॥ 41

भैष्म्याः क्वणत्कनकङ्कणरञ्जितो मे हस्तस्समस्तफलदस्तनुतादभीष्टम् ।
येनानिशं रहसि बन्धमपेक्ष्यमाणःश्रीशोऽखिलं हरति पूर्णमनोरथोऽपि ॥ 42 ॥

वृत्ते त्रिरेखे रत्नौदीप्ते श्री श्रीशकन्धरे
विष्वक् स्त्रवद्रत्नचित्रौ जिग्यतुः शङ्खशेवधी ॥ 43 ॥

रत्नौघरम्येण परिश्रितेन चित्रेण दीप्तं निजभूषणेन ।
वृत्तं त्रिरेखं वरहारजुष्टं नित्यं स्मर श्रीरमणस्यकण्ठम् ॥ 44 ॥

सन्नीलोत्पलचारुचम्पकलसज्जातिस्फुरन्मल्लिका

रक्ताशोकमृदुप्रसूनरचितारम्याब्जराजन्मुखी।

मुक्ता नीलमणिप्रवालविलसन्माणिख्यहेमोज्वला

भर्त्रंसार्पितरुक्मिणीकरतलेवाऽभाति माला विभोः ॥ 45 ॥

बन्धोज्झिताया अपि सिन्धुपुत्र्या माङ्गल्यसूत्रं किल नित्यबद्धम् ।

मुग्धाङ्गनामोहनकण्ठयोगे मोक्षोऽप्यनाकाङ्क्षित एव नूनम् ॥ 46 ॥

सन्नीलरत्नरुचिरं सततं श्रियै स्यान् माङ्गल्य सूत्रमिह मङ्गलदेवतायाः ।

यत्कण्ठदेशधृतमब्जदलायताक्ष्या न प्राग्व्ययुक्त न वियोक्ष्यति नो वियुङ्क्ते ॥ 47

दूरे विधूय हरिणं सुभगं तदीयनेत्रं स्वबिम्भखचितं वितनोतु चन्द्रः।

साम्यं तथाऽपि न समेति शुचिस्मितस्यलोलालकस्य कमलाच्युतसन्मुखस्य

माणिक्यसंशोभिमुखंसदान्तः शाणागमोद्भासितमौक्तिकाढ्यम्।

मानार्हनिलोत्पलसत्करण्डं श्रीनाथगण्डद्वयमाजिगाय ॥ 49 ॥

चन्द्रोपमं श्रीरमणस्य सौख्यसन्दोहदं रञ्जितमोष्टभासा।

सौन्दर्यदुग्धाम्बुधिफेनकल्पं मन्दस्मितं मन्दयतादघं नः ॥ 50 ॥

स्वच्छा मृदुस्मितदशाकलितैकदेशा लक्ष्मी कपोललितक्षतहेतुभूता।

सत्कुन्दकुड्मलसमा निबिडा ममान्तः कृष्णस्य रम्यरदनावलिराविरस्तु ॥ 51 ॥

सन्मान्यलावण्यमरन्दसान्द्रमम्लानसच्चम्पकसम्पदं तः ।

मन्मानसे स्याल्लसदुन्नताग्रं सौम्यस्य नासापुटमच्युतस्य॥52 ॥

व्यक्तातिकोमलमनोहरवर्णपूर्णंश्रुत्यर्थवृत्तिमधुरस्वरमत्यगाधम् ।
सत्क्लेशदुर्विषशमेऽमृतवर्षकल्पम्तत्वं निजं हरिवचः परिबोधयेन्माम्॥ 53 ॥

नानाविधानुपमरत्न विचित्रिताभ्यां
मीनोपमोज्ज्वलहिरण्मय कुण्डलाभ्याम् ।
श्रीनाथकर्णयुगलं सुभगं भवत्या
दीनस्य मे गिरिमिमां श्रृणुताच्छ्रितस्य ॥ 54 ॥

अम्भोजकोमलविशालसुदीर्घपत्रं
सम्भासमानमलिराजद् धीरतारम् ।
शम्भुप्रभृत्यमरवाञ्छितवल्गुवीक्षं
जृम्भन्मुकुन्दनयनं मुहुरीक्षतान्माम् ॥ 55 ॥

वक्रालकं मणिमयोज्ज्वलपट्टबन्धं कस्तूरिकातिलकभूषितमच्युतस्य ।
विस्तीर्णमीषदुदितालिकयुग्ममिष्टमस्माकफाललिखितं कुरुताल्ललाटम्॥56

श्यामं त्रिवक्रं विधिमुख्यदेव साम्राज्यविश्राणनहेतुलीलम् ।
कामाग्र्यचापाकृतिकामतातद्भ्रूमण्डलं कम्पयताघघं नः॥ 57 ॥

स भवतु यशसे प्रवालकान्तिर्मृदुलतरः सरसोऽधरो मुरारेः।
यदुदितरसलुब्धधीरवात्सीदुरसि रमाननपद्मचुम्बिवेणौ ॥58 ॥

सत्पक्वबिम्बसमरम्यतमाधरोष्ठः सत्सम्पदे भवतु सात्वतराजराज्ञाः ।
यत्सम्भवामृतकणेन फणिंद्रतल्पःकृष्णः स नित्यमजरामरणो बभूव॥ 59॥

सौवर्णरम्यफलकोपमितः कपोलः
सौभाग्यदो भवतु कुण्डलरञ्जितश्रीः ।
यच्चुम्बनं विरचयन् विगतान्यतृष्णः
कृष्णो बभूव सरसः किल नित्यतृप्तः ॥ 60 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सञ्जातः सुरमण्डलीषु महितः सर्गोऽयमष्टादशः॥ 61 ॥

एकोनविंशः सर्गः

दन्तक्षतैः कृतपदं प्रविभाति देव्या गण्डस्थलं प्रियवशीकरणोचितस्य ।
मुष्णत्प्रभां कनकयन्त्रवरस्य तस्यावर्षार्हरक्तरसतो रचिताक्षरस्य ॥ 1 ॥

अन्तर्निगूढकनकाङ्कुरिताननोऽपि नासाविभूषणमणिर्मुरवैरिपत्न्याः ।
मुक्तामयःकिल मनोज्ञवधूसुधार्द्रबिम्बोष्ठचुम्बिवदनस्य वादामयःक्व
मुक्तात्मकोऽपि मृदलोष्टपुटानुषक्तो नित्यं यदुल्लसदपाङ्गशरेण भिन्नः
नासाविभूषणमणिः परिलम्बतेऽस्या देव्याः किमच्युतवशीकरणे प्रयासः ॥

नासाख्यचम्पकभिया चलितस्य नेत्र चार्वम्बुजार्पितहृदा च समुत्सुकस्य ।
भृङ्गस्य सम्पदमधीरजवस्य मुष्णन् लक्ष्मीं तनोतु यदुपुङ्गवराङ्गपाङ्गः ॥ 4 ॥

स्वर्णाङ्गी वरनीलरत्नसदृशापाङ्गी प्रवालोल्लसत्
पादाया स्मितमौक्तिका मरकतस्कन्धाभनीला जटा ।
वैडूर्याग्र्यनखा नखक्षतलसन्माणिक्यपुष्पोष्टसत्
गोमेदा रदवज्ररुक्सुरतरुं नाऽस्यै ददौ श्रीपतिः ॥ 5 ॥

कार्श्यं काये मनोज्ञे कचभरकरयोर्लम्बमानत्वदैर्घ्यै
चक्षुर्मध्योरुदेशेष्वधिकचपलतादृश्यतामार्दवानि ।
तत्ते तान्य क्रमेण द्विरदपरिलसत्कुम्भशोभापहारि-
ण्यस्तिस्तः सन्ति लक्ष्म्याः कुचकलशतटे नास्ति न स्तो न सन्ति ॥ 6 ॥

भ्रूमध्यलग्नमृगनाभिललामलेखाश्रीश्रीशयोरनुकरोति हि नीलनीला ।
शाणोपलोपरिगतं रणधीरमारचापानुषक्तमसितोत्पलचारुबाणम् ॥ 7 ॥

नित्यं परस्परमनोरमगात्रसङ्गान्मत्तालिकान्तिसरसीरुहकान्तिमन्तौ ।
लक्ष्मीरमारमणयोर्जगदादिपित्रोरस्माकमीप्सितफलं कुरुतां कटाक्षौ॥

रक्ता रमारामकटाक्षलक्ष्मीर्लक्षीकरोत्वस्मदमित्रवर्गम् ।
सेवानुरक्ता विधिशर्वपूर्वसौभाग्यदात्री शरणागतं माम्॥9 ॥

मुकुटरविभियाऽधोलम्बमानं मुखेन्दु

प्रविलसदुरुभासा चोन्मुखं तन्मुखस्थम् ।

कुटिलमलकराशिं कर्णनीलोत्पलश्रीः

परिहृतनिजदैन्यं तर्कयाम्यन्धकारम् ॥ 10 ॥

उत्तुङ्गनीलचमरीमृगबालभार कल्पं स्फुरद्विविधरत्नलसत्किरीटम्।

उत्फुल्लपुष्पनिकराकरमुज्वलन्तं नित्यं स्मरामि कमलाच्युतमौलिदेशम्॥11 ॥

इत्थं जाम्बवतीमुवाह स विभुः सल्लक्षणां लक्षणां

सत्यां सर्वगुणाकरां शशिमुखीं नीलां च नीलालकाम् ।

कालिन्दीं कलकण्ठकण्ठनिनदां स्वां मित्रविन्दां तथा

बाला भूमिसूताहृताश्च बहुशो द्वारावतीवल्लभः ॥ 12 ॥

कस्मान्मुध्यथ मानवा मुररिपोः सर्वोत्तमत्वे पुरा

यः पद्मासनधूर्जटिप्रभृतिभिः कार्यक्षमैः प्रार्थितः ।

गीर्भिर्विष्णुमभिष्टुतः फणिफणे नृत्यंश्चयः सेवितः

सद्वेणुं रणयंश्च नम्रतनुभिर्या विस्मितैरीक्षितः॥ 13 ॥

कृष्णायां अपि च तैर्नतैः परिवृतं दृष्ट्वा श्वफल्कात्मजो

यं तुष्टाव गुणैरबद्धमितरान् बद्धानुदीर्य स्फुटम् ।

सेवातुष्टहृदोऽपि देवनिकरादप्राप्तमुक्तिं प्रभुः

यः पादान्मुचुकुन्दभूमिपतये तैर्निद्रितायाऽप्यलम् ॥ 14 ॥

यः कल्पाङ्घ्रिपमाहरन् सुरवरान् व्यद्रावयत्सेश्वरान्

यो भस्मीकृतभस्मदानवपतिः शम्भुं पुरापालयत् ।
योगीन्द्राद्दृतवैभवो भृगुमुनिः यच्छ्रैष्ठ्यमस्पष्टयत्
तद्भक्त्याभजताजितं मधुजितं कैवल्यकामा जनाः ॥ 15 ॥

कैलासयात्रादिभिरूनभावो यद्यस्य तद्येकवचो वृथा स्यात् ।
लीलेति वाच्यं भवता वयं तु पौत्रालयप्राप्तिमुपेक्षयामः ॥

युधिष्ठिरस्यालयमेष गच्छन् तथा द्विजादीन्यमिनः समर्चयन् ।
ततोऽपि नीचः किमयं नृलोके नरानुकारार्थमिदं हि सर्वम्॥ 17 ॥

यदीह शङ्का विपरीतभावे तदा नराः सन्ति किमात्मलोकात् ।
पयोब्धितीरं व्रजतो विधातुः शिवस्य च स्वालयतो गतस्य ॥18॥

उक्ताःकिमर्था नरदृष्टिगम्याः स्वस्थानसंस्थैरचितास्समस्ताः ।
अत्राप्यदृश्याकृतिभिर्मुनीन्द्रविज्ञानदृष्टेरपि दूरदूरैः ॥ 19 ॥

पुरोग्रभस्मासुरघातकाले नरानुकारस्य हि काऽस्तियुक्तिः ।
मुनेश्च सत्तत्वविचारहेतोर्गतस्य मर्त्यानुकृतिः किमर्था॥ 20 ॥

मर्त्यानुकारोऽपि हि मर्त्यलोकं प्राप्तस्य युक्तो नरदृष्टिमार्गे।
कैलासशैलं स्वजनस्य मध्ये विज्ञाप्यकृष्णोऽगमदागमच्च ॥ 21 ॥

यदा सपुत्रं निजनाभिजातंकुशेशयात्प्राग्जनयाम्बभूव ।
तदा शिवः कुत्र वरस्य दाता तदीयफालान्तर जन्मभूमिः ॥ 22 ॥

यद्वाहिनीभूतगरुत्मतोजो विद्रावयामास पिनाकपाणिं ।
तस्य प्रसादात्ससुतं जगामेत्युक्तिर्न विद्वज्जनमाननीया ॥ 23 ॥

मदन्यसेवैहिकमात्रदात्रीत्युदीरयन् सर्वसुराग्रगण्यः ।
स्वपौत्रयात्रां विरचय्यसूनुमवाप पापौघतमिश्रभानुः ॥24॥

आनन्दाम्बुधिमग्नमूर्तिरुदयन् मोदाश्रुधाराजलं
भर्त्रङ्घ्रौप्रणिधाय कायकनकं कृष्णार्पितं याऽकरोत्।
या तद्गात्रहरिन्मणिं करवशं चक्रे दधार स्मरं या गर्भे
कमलाऽविमुक्तकबरी कोऽर्थोऽनवाप्तोऽनया ॥ 25 ॥

गर्भं बभार गजरम्यगतिः स्वकान्तान्मध्ये मनोज्ञमदनात्मकमब्धिपुत्री ।
हृद्यस्ययोगचकिते हृदयङ्गमस्य मर्त्यानुकारिचरितस्य तमेव तन्वी॥26॥

मारं कुमारं सुषुवेऽथ भैष्मी शौरेर्जितारेरनुरूपरूपम् ।
प्राचीव रोचिश्यतपूरिताशंप्राचां सुवाचां विषयं निशेशम् ॥ 27 ॥

यः कर्णे निजचिह्नमुन्नतशरान् दन्तोष्टद्दग्दोःपदे
स्वाङ्गं मध्यतनौ भुवोर्वरधनुर्मौर्वी लसत्कुन्तले ।
माल्ये मन्त्रिणमानने च सुहृदं वाक्येऽर्पयित्वा शुकं
तद्गात्रं रचयाम्बभूव ससुतस्तस्य स्मरोऽभूत्किल ॥ 28 ॥

तारुण्यलावण्यसुवीर्यधैर्यकारुण्यमुख्यद्रविणैः प्रकृष्टः।

प्रद्युम्मनामार्थमसौ कुमारः प्रद्युम्नमुख्यांशयुतः पिपर्ति॥ 29 ॥

स रुक्मवत्यां किल रुक्मिपुत्र्यां हरेः सुतोऽजीजनदात्मजातम्।
असूत तं याऽमलहेमकल्पमसौ स्वनामोचितमेव बभ्रे ॥ 30॥

सपत्नसैन्यैरनिरुद्धमाजौ यमामनन्ति ह्यनिरुद्ध संज्ञम् ।
सदाऽश्रिताभीप्सितवित्तराशिप्रदानकालेऽप्यनिरुद्ध मन्यैः ॥ 31 ॥

उषाभिधायां स च वज्रसंज्ञमजीजनद्वैरिजनौघवज्रम् ।
तमःसमुन्मूलनमुज्वलं तं उषस्यशीतांशुविवोदयाद्रिः॥32

यः पृथ्वीपतिमौलिरत्नघटित श्रीपादपीठः क्षितौ
यः स्वर्गीश्वर फालमण्डनकरश्रीपादरेणुर्दिवि ।
यः श्रेयः पथपान्थसज्जनमनः पाथेयगेयोदयः
तस्य द्वारवती पुरी प्रियतमा सेयं बभूवाऽसमा ॥ 33 ॥

मध्येसमुद्रं मणिमञ्जु मौलिविद्योतिताशादशकः स देवः ।
अद्यापि भैष्म्यासह भासयन् स्तामाद्यः पुमानार्य वृतः किलाऽऽस्ते॥34॥

कुशस्थली साकुशलैकगम्या प्रशस्तकीर्तेः प्रथिता पुरीयम्।
शरीरिणां सर्वपुमर्थसार्थकरी नरीनर्तु मदन्तरङ्गे ॥ 35 ॥

वन्दारुद्विजवर्यवाञ्छितनिजध्यानक्षमाशङ्करः
स्ववाग्मिव्रजवर्ण्यदिग्विततिकृत्कर्मौघराजत्करी ।

रुद्राणी पतिमान्यराजितगतिः सत्यासहायस्सतां
तां रेमे वरदः स्वबन्धुरुचिरां रक्षन् पुरीमद्भुताम् ॥ 36 ॥

कृष्णस्योदयवर्णनैः सुचरितस्तोभस्तवैः सूक्तिभिः
सुश्लोकैः सुभगा रसैश्च विविधैः स्वानन्दसर्गैर्वृता ।
दुष्टागम्यनिजार्थतोषितखगा अस्याः कृतेः वैखरीं
बिभ्राणेव विभाति विठ्ठलपुरी विष्वक् सुवर्णोज्वला ॥ 37 ॥

यस्मिन्मङ्गल देवताखिलजगन्माता रमा नायकी
पद्मा पद्मभवादिसेव्यचरणस्तद्वल्लभो नायकः ।
अश्वग्रीवदयापयोब्धिफलित प्राग्र्योक्तिरत्नोज्वलं
तद्दासानुगवादिराजरचितं काव्यं विभाव्यं बुधैः ॥ 38 ॥

कृष्णः काव्यकृते स्वहस्तकमलछत्रं प्रदद्यात्प्रभुः
सच्छास्त्राभिधरम्यराज्यपदवीं सुज्ञानयानं मुदा ।
स्वाङ्घ्राराधनकङ्कणं करयुगे कैङ्कर्यहारं गले
स्वात्मानं हृदि नित्यचिन्तनधनं सद्युक्तिरत्नान्यपि ॥ 39 ॥

हंसानां हृदयङ्गमं कविलसद्भृङ्गादृतं मौक्तिक
प्रख्याग्र्योक्तिनवं प्रबन्धजलजं पादेऽर्पितं स्याद्धरेः ।
लक्ष्मीरम्यकरे वरामरततेः सन्मानसे शारदा
नन्दं तत्पवनः स्वहृत्कृतगुणं विस्तारयत्वञ्जसा ॥ 40 ॥

रोम्णां हर्षणकारिणि श्रवणतः पापौघ विध्वंसिनि
प्रेम्णा चिन्तयतां विचित्रमिमलश्लाघ्यार्थसन्दायिनि ।
सञ्जाते भुवि रुक्मिणीशविजये सद्वादिराजोदिते
सर्गोऽभूत्सुरमण्डलीषु सुतरामेकोनविंशोमुदाम् ॥ 41 ॥

इति कविकुलतिलक श्रीमद्वादिराजतीर्थ पूज्यचरण विरचिते रुक्मिणीशविजय महाकाव्य सम्पूर्ण

गुरुमखिलगुणज्ञं सद्गुणैकाधिवासं
शमदम परिनिष्ठं सत्यनिष्ठं वरिष्टम् ।
सकलसुजन शिष्ठं नित्यनिर्धूतकष्टं
हयमुखपदनिष्ठं मां भजन्तु प्रपन्नाः ॥

॥ श्रीलक्ष्मी हयग्रीवार्पणमस्तु ॥